

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE
KAYSERİ OLAYLARI

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet METİN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Haşim ERDOĞAN

Nevşehir
Ağustos 2018

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE
KAYSERİ OLAYLARI

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet METİN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Haşim ERDOĞAN

Nevşehir
Ağustos 2018

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, Bu çalışmanın özünde olamayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Mehmet METİN

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Demokrat Parti Döneminde Kayseri Olayları” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Mehmet METİN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Haşim ERDOĞAN

Tarih Bölümü Ana Bilim Dalı Başkanı
Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Haşim ERDOĞAN danışmanlığında Mehmet METİN tarafından hazırlanan “Demokrat Parti Döneminde Kayseri Olayları”adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

09./08./2018

JÜRİ

Danışman :Dr. Öğr. Üyesi Haşim ERDOĞAN

Üye :Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

Üye :Doç. Dr. Kürşat KOÇAK

ONAY

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..16./08./2018... tarih ve 201833.6.46.sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Vedat AKTEPE
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinden son aşamasına gelene kadar bana yol gösteren, destek ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Haşim Erdoğan'a, bana Tarih ilmini sevdiren Prof. Dr. İlyas Gökhan'a, Prof. Dr. Hasan Basri Karadeniz'e, imla ve düzeltmeler hususunda bana yardımcı olan kadim dostum Dr. Öğr. Üyesi Şamil Yeşilyurt'a ve Dr. Öğr. Üyesi Erol Aksoy'a, çalışmamda verilerin temini konusunda yardımlarını esirgemeyen Yazar Süleyman Kocabaş'a teşekkür ederim.

Tez yazım çalışmalarım sırasında bana destek olan Hakan Küçük, Soner Özdoğan, Abdurrahman Maraşlı ve Elçin Uyanık'a teşekkür ederim.

Erciyes Üniversitesi Kadir Has Merkez Kütüphanesi, 75.Yıl İl Halk Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi çalışanlarına belge ve bilgi teminindeki katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen babam Emir Metin ve annem Yeter Metin'e; tez yazım sürecinde bana destek olan ve bu süreçte onlara yeterli vakit ayıramadığım halde sabrını yitirmeyen değerli eşim Saniye Elçin Metin ve çocuklarıma da ayrıca teşekkür ederim.

Mehmet METİN
Nevşehir, Ağustos 2018

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KAYSERİ OLAYLARI

Mehmet METİN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2018
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Haşim ERDOĞAN

ÖZET

Demokrasi tarihimizde, özellikle çok partili hayata geçtikten sonra birçok siyasi çekişme ve üzücü hadise yaşandı. Demokrat Parti döneminde Kayseri’de yaşanan siyasi olaylar ve sonrasındaki gelişmeler buna bir örnektir.

Cumhuriyetin ilanından 1946 tarihine kadar iktidar tek elden yönetildi. 1946 yılından itibaren Demokrat Parti de CHP’ye alternatif olarak Türk siyasi hayatına girdi. 1950 seçimlerinde bu yeni partinin 10 yıllık iktidar süreci başladı. DP iktidarının özellikle ilk yıllarında olumlu gelişmeler yaşandı. Ancak 1957 seçimlerinden sonra muhalefet grubu ve basın, bilhassa özgürlükler konusunda iktidarın uygulamalarına karşı eleştirilerini artırdı.

Toplum, siyasi hayatı bakımından adeta ikiye ayrıldı. Bu durum öyle bir hal aldı ki, Anadolu’nun küçük bir kasabasında bile vuku bulan hadiseler yurt genelinde yankı buldu. Kayseri ili, Yeşilhisar ilçesinde CHP İlçe Başkanının Mart 1960 tarihinde DP’li Belediye Başkan Vekiline ateş etmesi üzerine yaşanan gerginlikler, Hükümet Konağının basılmasına kadar ilerledi. Bu ilçedeki olayları mahallinde incelemek, ayrıca Kayseri CHP İl Kongresine katılmak üzere Kayseri’ye hareket eden CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ile beraberindeki milletvekillerinin içinde olduğu tren, 2 Nisan 1960 tarihinde Himmetdede İstasyonunda Kayseri Valiliği’nin emri üzerine durduruldu. Tren 173 dakika bekletildikten sonra yol açıldı ve İnönü trenle Kayseri’ye geldi. Ertesi gün İnönü, Ankara’ya Yeşilhisar üzerinden dönmek istedi fakat CHP konvoyu bir kez daha yetkililer tarafından İncesu’da durduruldu. İnönü Yeşilhisar’ı ziyaret edemeyince mecburen başka bir güzergâhı kullanarak Ankara’ya döndü. İnönü Ankara’ya döndükten sonra TBMM’de Tahkikat Komisyonu kuruldu. Ülke genelinde çalkantılı olaylar yaşandı. Nihayetinde 27 Mayıs 1960 tarihinde ordu yönetime el koydu.

Bu olaylar daha sonra Yassıada’da görüşülecek olan Kayseri Olayları Davasının dayanak noktası oldu. Celal Bayar ve Adnan Menderes’inde içinde bulunduğu sanıklar, Anayasayı değiştirme, ihlal etme; şiddet ve cebire başvurma iddialarından dolayı yargılandılar. Bu davanın sanıkları çeşitli cezalar aldı.

Anahtar Kelimeler: Kayseri Olayları, Himmetdede, Yeşilhisar, Demokrat Parti, İsmet İnönü.

THE KAYSERİ EVENTS IN THE PERIOD OF DEMOCRAT PARTY

Mehmet METİN

**Neveşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences,
Department of History, Master of Arts, August 2018
Supervisor: Dr.Haşim ERDOĞAN**

ABSTRACT

Throughout our democratic history, particularly after the transition to a multi-party system , many political conflicts and sad events have occurred. In the period of DP (Democrat Party) the political events and the developments following them in Kayseri are an example of this.

From the proclamation of there public to 1946 there was a single-party government. As of 1946 DP (Democrat Party) participated in theTurkish political life as an alternative to CHP (Republican People’s Party). After the elections in 1950 the ten-years power period of this new party began. Especially in the first years of DP government positive developments took place. However, after the elections in 1957 the opposition and the press extended their criticism of the government’s practices related to freedoms.

The society was virtually divided into two. This situation had grown to such an extent that the events that occurred in even a small town of Anatolia drew attention across the country. The tension after the district head of CHP fired at the deputy mayor of DP in Yeşilhisar, Kayseri in March, 1960 ended up with the attack on the town hall. The party leader of CHP, İsmet İnönü, and the members of parliament with him were coming to Kayseri by train to investigate the events on site and also to attend the Kayseri Province Caucus when the train was stopped at the Himmetdede Station at the behest of the governor of Kayseri on 2nd April, 1960. After the train waited for 173 minutes, the railway was unblocked and İsmet İnönü arrived in Kayseri. The next day İnönü wanted to back to Ankara via Yeşilhisar, but the CHP convoy was once again stopped by the authorities at Incesu. İnönü returned to Ankara by using another route when he could not visit Yeşilhisar. After İnönü went back to Ankara an Investigation Commission was set up in TBMM (Grand National Assembly of Turkey), Some turbulent events occurred throughout the country. In the end the army seized power on 27th May, 1960.

These events provided a basis for ‘The Case of Kayseri Events’ which would be tried on Yassıada afterwards. The suspects including Celal Bayar and Adnan Menderes who had influence on these events were judged with the crime of amending and violating the Constitution and resorting to the use of force. On the trial the suspects received various sentences.

Keywords: Kayseri Events, Himmetdede, Yeşilhisar, Democrat Party, İsmet İnönü

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ ÖNCESİ TÜRKİYE’DE SİYASİ DURUM VE YEŞİLHİSAR OLAYLARI

1.1. Demokrat Parti Dönemi Öncesi Türk Siyasal Hayatına Genel Bir Bakış.....	5
1.2. Demokrat Parti Dönemi ve Uygulamaları.....	15
1.3. 1960 Yılı Öncesi Kayseri İl ve İlçelerinin Siyasi Durumu	19
1.4. Yeşilhisar Olayları	24
1.4.1.Şehir Kulübü Olayı, Hükümet Konağı Baskını ve Tutuklamalar	24
1.4.2.Yeşilhisar Olaylarının Basındaki Yeri	33
1.4.3.Olaylar Hakkında İncelemeler, Raporlar ve Beyannameler	38

İKİNCİ BÖLÜM

İSMET İNÖNÜ’NÜN KAYSERİ ZİYARETİ VE SONRAKİ GELİŞMELER

2.1. Ziyaret Öncesi Siyasi Hava, İnönü ve Yetkililer Arasında Geçen Görüşmeler ..	43
2.2. Himmetdede Olayı	51
2.3. Himmetdede Olayına Karşı Tepkiler	59
2.4. İnönü’nün Kayseri’ye Gelişi ve İncesu Olayı.....	61

2.5. İnönü'nün Ankara'ya Dönüşü.....	73
2.6. Kayseri Olayları Sonrasındaki Gelişmeler.....	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYSERİ OLAYLARI DAVASI VE SONUÇLARI

3.1. Yassıda Mahkemesi ve Mahkemede Görülen Davalar	78
3.2. Kayseri Olayları Davasının Dayanağı, Sanık Savunmaları ve Kayseri Olayları Dava Sürecinde Yaşananlar	83
3.3. Kayseri Olayları Davasının Karar Gerekçesi ve Dava Sonucunda Sanıklara Verilen Hükümler.....	90
SONUÇ.....	95
DİZİN	97
KAYNAKÇA	102
EKLER.....	114
ÖZ GEÇMİŞ.....	131

KISALTMALAR

Av.	: Avukat
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BMM	: Büyük Millet Meclisi
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyeti Millet Partisi
CMU	: Cumhuriyet Müddei umumisi
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
GMC	: General Motors Company
HP	: Hürriyet Partisi
İTC	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MP	: Millet Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması rgt
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1.	14 Mayıs 1950 Genel Seçim Sonuçları.....	15
Tablo 1.2.	27 Ekim 1957 Genel Seçim Sonuçları.....	20
Tablo 1.3.	27 Ekim 1957 Genel Seçimlerinde Kayseri ve İlçelerindeki Sonuçlar	21
Tablo 1.4.	28 Mart 1960 Tarih ve 332 Sayılı Yeşilhisar Kaymakamlığı'nın Kayseri Valiliği'ne Gönderdiği Günlük Vukuat Raporu.....	29
Tablo 1.5.	24.03.1960 Tarihinde Vuku Bulan Hadise Dolayısıyla Mevkuf (Tutuklu) ve Gayri Mevkuf (Tutuksuz) Olarak Hakkında Tahkikat Yapılan Şahısların İsimleri.....	30

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Türk demokrasi tarihi Osmanlı Devleti'nin son döneminde meşrutiyet yönetimlerinin uygulanması ile birlikte kısmen başladı. Birinci Dünya Savaşı sonrasında yeni bir devlet ile birlikte Cumhuriyet rejimi de doğdu. Yaklaşık 30 yıl bu rejimin gerekleri tam olarak yerine getirilemedi ise de çok partili hayata geçişle birlikte siyasi rekabet başladı. Rekabet beraberinde çeşitli siyasi çatışmaların yaşanmasına da neden oldu. Araştırmamızın konusunu teşkil eden Kayseri Olayları, bu siyasi çatışmalara bir örnektir.

17 Mart 1960 tarihinde Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesinde CHP İlçe Başkanı Mustafa Ünal'ın DP'li Belediye Başkan Vekili Salih Kürkcü'ye ateş etmesi üzerine Mustafa Ünal tutuklandı. Zaten ilçede siyaseten gerginlik mevcuttu. Cam kırma hadiseleri de bu gerginliği daha da artırdı. Olaylar, 24 Mart 1960 tarihinde bir grup CHP'linin Hükümet Konağını basması olayına kadar uzandı. Bu olayı araştırmak için hem hükümet kanadından hem de CHP yetkililerinden heyetler ilçeye geldi.

Kayseri CHP İl Başkanlığının yıllık kongresi 2 Nisan 1960 yılında yapılacaktı. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü hem kongreye katılmak hem de Yeşilhisar Olaylarını yerinde incelemek için Kayseri'ye gitme kararı aldı. Ancak Kayseri Valiliği merkezden aldığı talimatla CHP İl Kongresini iptal ettiği gibi, İsmet İnönü'ye zamanlama bakımından Kayseri gezisinin uygun olmadığını müsait bir dille ifade etti. İsmet İnönü bu uyarıları dikkate almaksızın 2 Nisan 1960 tarihinde motorlu trenle Kayseri'ye hareket etti. Fakat valilik yetkilileri Himmetsede İstasyonunda treni durdurarak İsmet İnönü'nün geri dönmesini isteyen bir yazıyı İnönü'ye tebliğ etmeye çalıştı. İnönü zarfı açmadan yırttı. Üç saate yakın bir bekleyişten sonra nihayet yol açıldı, İnönü Kayseri'ye ulaştı. Ertesi gün İnönü, Yeşilhisar üzerinden Ankara'ya dönmek istese de yetkililer Kayseri'nin İncesu ilçesinde askeri birlikleri

kullanarak kafilenin önünü kesti. Akşama kadar burada CHP milletvekilleri ve Kayseri Valisi Ahmet Kınık arasında münakaşa yaşandı. Netice itibarı ile yol açıldı. İnönü belirlenen güzergâhı değiştirerek Ankara'ya döndü. Bu hadiseli gezi sonrasında mecliste tartışmalar yaşandı. Ülke genelindeki diğer olaylarında etkisi ile askerler yönetime el koydu. Darbe sonrasında yaşanan dava duruşmalarından biri de Kayseri Olayları Davası oldu.

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı: Demokrat Parti döneminde Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesinde vuku bulan hadiseler ve akabinde İsmet İnönü'nün olaylı Kayseri gezisi gerçeklerini dönemin süreli yayınları, arşiv belgeleri ve daha önce bu konu üzerine yazılan eserleri inceleyerek ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

Yeşilhisar Olaylarının sebepleri nelerdir? Sonrasında yaşanan gelişmelerdeki detaylar nelerdir?

İsmet İnönü'nün Kayseri Gezisine neden mani olunmak istendi? Mani olmak isteyen yetkililerin gerekçeleri nelerdir?

Arşiv belgelerinde Kayseri Olayları hakkında hangi bilgilere yer verildi? Dönemin süreli yayınları olayları nasıl ele aldı?

3. Araştırmanın Önemi

Araştırmalar sonucunda Kayseri Olayları hakkında çalışmaların yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Bu çalışma bu konuda görülen eksikliğin bir sonucudur. Her ne kadar bu konudan bahseden birkaç kitap bölümü, dönemin gazete haberleri ve arşivde buna dair bilgiler bulunsa da bunların derli toplu olarak bir çalışmada yer alması araştırmacının işini kolaylaştıracaktır.

4. Araştırmanın Yöntemi

4.1. Verilerin Toplanması

Konu hakkında öncelikle kaynak taraması yapılmıştır. Erciyes Üniversitesi Kadir Has Merkez Kütüphanesi, Kayseri 75.Yıl İl Halk Kütüphanesi, Başbakanlık

Cumhuriyet Arşivi, Milli Kütüphane taranmıştır. Hâkimiyet, İstiklal ve Son Posta gazeteleri Kayseri 75.Yıl İl Halk Kütüphanesinden, Dünya Gazetesi, Erciyes Üniversitesi Kadir Has Merkez Kütüphanesinden, yerel gazete COP ve ulusal gazeteler de Milli Kütüphaneden temin edilmiştir. Konu ile ilgili kitaplar, tezler, ansiklopedi maddeleri ve İnternet kaynakları da taranmış, çok sayıda eser incelenmiştir.

4.2. Verilerin İşlenmesi Çözümü ve Yorumlanması

Çalışma için uygun olan kaynaklar tespit edildikten sonra kullanılacak olan kaynaklar tasnif edilmiştir. Yapılan tasnif işlemi sonunda konu başlıkları oluşturulmuştur. Elde edilen kaynaklar, konu başlıklarına uygun olarak, tarih metodolojisi doğrultusunda dosyalara kaydedilmiştir. Daha sonra alt başlık oluşturulmuş ve bilgiler yorumlanmıştır. Probleme çözüm getirecek şekilde hazırlanan tezin sonraki aşamasında dosyalar birleştirilmiş ve tezin bütünlüğü sağlanmıştır. Tezde kullanılan alıntılar gramer ve imla hataları ile birlikte aynen alınmıştır. Sonuç ve düzenleme kısmı tamamlanarak tez sonlandırılmıştır.

4.3. Dipnot Kullanımı

Faydalanılan kaynaklar dipnot sistemine uygun olarak yazılmıştır. Bu amaçla Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu dikkate alınmıştır. Bu yönergeye göre arşiv belgeleri dipnot verilirken, faydalanılan arşivin kısaca adı, dosya numarası, fon kodu, yer numarası ve belge no belirtilmiştir. Kitaplar dipnot verilirken, yazarın adı, kitabın adı, basım sayısı, yayın yeri, yayın adı, yayın yılı ve sayfası belirtilmiştir. Gazeteler dipnot verilirken, gazetenin adı, sayısı, basım yeri, tarihi, sayfa numarası belirtilmiştir. Makaleler dipnot verilirken, yazarın adı, makalenin adı, yayımlandığı bülten, yayın yılı ve sayfası belirtilmiştir. Bildiriler dipnot verilirken, bildiri sahibinin adı, bildirinin adı, bildirinin yeri, yılı belirtilmiştir. Çeviri eserler dipnot verilirken, yazarın adı, kitabın adı, çevirenin adı, yayın yeri, yılı ve sayfası belirtilmiştir. İnternet kaynaklarında konu başlığının özeti, internet adresi belirtilmiştir. Tez TDK'nin Yazım, İmla ve Noktalama kuralları göz önüne alınarak hazırlanmıştır.

5. Kuramsal Çerçeve

Cumhuriyet döneminde ilk defa birden fazla partinin seçimlere girdiği ve iktidar muhalefet ilişkisinin henüz tam oturmadığı bir ortamda, partizanlığın ne tür olaylara sebebiyet verebileceğini, bu olayların arşiv belgelerinde ve basında ne şekilde yer aldığını bu tez ortaya koymuştur.

Üç bölümden oluşan bu araştırmanın birinci bölümünde: Demokrat Parti dönemi öncesi siyasal hayat ve Demokrat Parti iktidarı uygulamaları kısaca anlatıldıktan sonra, 1957-1960 yılları arasında Kayseri ve ilçelerinin siyasi yapısı izah edilmiştir. Akabinde Kayseri ili Yeşilhisar ilçesinde vuku bulan hadiseler detaylı olarak incelenmiş ve bu konunun dönemin basınına yansımaları araştırılmıştır.

İkinci Bölümde: İsmet İnönü'nün Kayseri gezisi esnasında yaşanan olaylar, Ankara'ya dönüşünde İncesu'da yolunun askeri birlikler tarafından kesilmesi ve bu olaylara karşı tepkiler incelenmiştir.

Üçüncü bölümde: Yassıada Mahkemesinde görülen davalardan biri olan Kayseri Olayları Davası ve bu davanın sonuçları ayrıntıları ile anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ ÖNCESİ TÜRKİYE’DE SİYASİ DURUM VE YEŞİLHİSAR OLAYLARI

1.1. Demokrat Parti Dönemi Öncesi Türk Siyasal Hayatına Genel Bir Bakış

Türk siyasi hayatında XIX. ve XX. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin yaşadığı meşrutî yönetim tecrübeleri, gelecek yıllarda kurulacak cumhuriyet rejiminin adeta habercisi oldu. İmparatorluk parçalanıp Anadolu’da Kurtuluş mücadelemiz tamamlandıktan sonra kurucu irade, saltanat sistemine son vererek, yönetim şekli olarak halkın yönetime egemen olduğu cumhuriyet rejimini seçti. Halifelik makamı ise bir müddet daha varlığını korudu. Ancak Cumhuriyetin ilanına yöneltilen eleştiriler giderek halifelik kurumunun yeri ve Halife Abdülmecit’in görevlerinin, yetkilerinin ne olacağı konusunda yoğunlaşmıştı.¹ 1924 yılının Mart ayı başında Urfa Milletvekili Şeyh Saffet Efendi ile elli üç arkadaşı “Halifeliğin Kaldırılması Ve Osmanlı Soyundan Olanların Türkiye Dışına Çıkarılması” adıyla bir yasa teklifi verdiler.² Bu teklifin gerekçesinde, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde halifelik makamının bulunmasının Türkiye’yi iç ve dış siyasette iki başlı olmaktan kurtaramadığı belirtiliyordu. Bağımsızlığında ve siyasi hayatında ortaklık kabul etmeyen Türkiye’nin “açık ya da gizli” böyle bir ortaklığa tahammülü olmadığı ve imparatorluğu çöküntüye sürüklemiş bir hanedanın “Halifelik elbisesi” altında devamının ülke için artık bir tehlike doğurduğuna işaret ediliyordu.³ Halifelik 3 Mart

¹ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi 3 Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1923-1938)**, 1. Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1995, s. 44.

² Tevfik Çavdar, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi**, 3. Basım, Ankara: İmge Kitapevi, 2004, 261.

³ Turan, **Türk Devrim...**, s. 57.

1924'te TBMM'nin çıkardığı bir yasayla kaldırıldı ve Osmanlı hanedanı sınır dışı edildi. Bu yapılan yenilikler, yeni devletin siyasal düzenini oluşturmaktaydı.⁴

Eski rejimi canlandıracak müesseselerin ortadan kaldırılmasından sonra, Türk milletini ve cumhuriyetini ileri götürecek hamlelere sıra gelmişti. Bu hamleleri gerçekleştirmek için her şeyden önce kanuni yolları hazırlamak ve gereken otoriteyi bir merkezde toplamak gerekiyordu. 20 Nisan 1924 Anayasası işte bu gibi düşüncelerden doğdu.⁵ 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen 1924 Anayasası, 24 Mayıs'ta yürürlüğe girdi; hem tek-parti hem de çok-parti döneminde 37 yıl uygulandı.⁶ Anayasanın en önemli yönü, kuvvetler birliği prensibini benimseyerek bütün kanun yapma ve yürütme yetkisini Büyük Millet Meclisi'nin sinesinde toplamış olmasıdır. Geçici hükümler hariç 105 maddeden ibaret olan anayasa, cumhuriyet rejimini esas ilke olarak kabul ettikten sonra, devlet dinini İslam ve dilini Türkçe, başkentini ise Ankara olarak tayin etmiştir. (madde 2) Hâkimiyet, kayıtsız şartsız milletin olup, Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin yegâne ve hakiki temsilcisi olarak gösterilmiştir.⁷ Yeni Türkiye'nin 1921 ve ardından 1924 anayasaları hukukçu otoritelerin fazla muhalefetle karşılaşmadan hazırladığı metinlerdir.⁸

1924 yılı İstanbul basınının sıklıkla üzerinde durduğu ve yakındığı konulardan birisi hükümetin muhalifsizliğidir.⁹ Bu durum 1924 yılında millî mücadele liderlerinden birkaçının partiden koparak, yeni bir parti kurmalarına yol açtı.¹⁰ Bu partinin "Cumhuriyet Fırkası" ismini taşıyacağına ilişkin haberler üzerine, Halk Fırkası ani bir girişimle, Cumhuriyetçiliği "yeni partiye" kaptırmamak için elini çabuk tutarak, isminin önüne "Cumhuriyet" kelimesini ekledi. Ancak ilginçtir ki bu ismi, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın resmen kurulduğu 17 Kasım'a kadar hiç kullanmadı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 17 Kasım 1924 günü resmen kurularak siyasi yapıda yerini aldı. Fırkanın kurucuları Rauf (Orbay) Bey, İsmail (Canbolat) Bey, Dr. Adnan (Adıvar) Bey, Refet (Bele) Paşa, Kazım (Karabekir)

⁴ Sina Akşin, **Türkiye'nin Yakın Tarihi-1**, 1. Basım, İstanbul: Yeni gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık AŞ, 1997, s. 51.

⁵ Kemal H.Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi**, 1. Basım, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s. 147.

⁶ Bülent Tanör-Korkut Boratav-Sina Akşin, **Türkiye Tarihi**, 11. Basım, Cilt 4, İstanbul: Cem Yayınları, 2011, s. 138.

⁷ Karpat, **Kısa Türkiye...**, s. 147.

⁸ İlber Ortaylı, **Yakın Tarihin Gerçekleri**, 1. Basım, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s. 132.

⁹ Ahmet Cemil Ertunç, **Cumhuriyetin Tarihi**, 4. Basım, İstanbul: Pınar Yayınları, 2008, s. 87.

¹⁰ Eric Jan. Zürcher, **Savaş Devrim ve Uluslaşma Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi**, 1. Basım, Ergun Aydınoglu (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 9.

Paşa, Ali Fuat (Ceibesoy) Paşa ve Bekir Sami Bey gibi Milli Mücadelenin ünlü sivil ve asker önderleridir.¹¹ Ne var ki, 1925'teki Kürt İsyanından sonra parti, dini muhalefeti kışkırttığı bahanesiyle kapatıldı.¹² 1926 Atatürk'e suikast girişimi sonrası Karabekir, Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılandı, beraat etti; 1927 senesinde resen askerlikten emekli edildi.¹³

1930'lu yıllarda Amerika'da başlayarak dünyaya yayılan genel ekonomik buhran Türkiye'yi de etkiledi. Halkta Cumhuriyet Halk Fırkası'na ve yürüttüğü politikaya karşı bir memnuniyetsizlik gözle görülür hale geldi. Bu durum üzerine M. Kemal Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı muhalefet görevini yürütecek olan bir başka Fırka'nın kurulmasını istedi.¹⁴ Memleket her alanda büyük bir huzursuzluk içindeydi. Eleştiriyi kaldırmanın, basını susturmanın, meclis muhalefetine imkân vermemenin, tek başına iktidarda olmanın bunalımını yok etmeye, huzuru getirmeye yararı olmuyordu. Tersine, denetimsiz parlamentonun yarattığı hoşnutsuzluk günden güne büyüyor ve ekonomik sıkıntılar şiddetleniyordu.¹⁵

Atatürk, koşulların elverişsizliğine rağmen, 1930 yılında çok-partili düzene geçmeye karar verdi. Kurulacak muhalefet partisinin yenilik karşıtları için bir umut kapısı olmaması amacıyla önlemler alınacaktı.¹⁶ Serbest Fırka teşebbüsü, M. Kemal'in Fethi Bey'le görüşmesi sonrasında meydana çıktı.¹⁷ Mustafa Kemal Paşa ile Fethi Bey arasındaki görüşmeler olumlu sonuca vardı ve 7 Ağustos 1930'da, Fethi Bey'in "Serbest Cumhuriyet Fırkası" adında bir parti kurması kararlaştırıldı. Fethi Bey, bu partiyi Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ve müsaadesi ile kurduğuna dair bir yazılı teminat istedi. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, 8 Ağustos 1930 günü akşamı, İsmet Paşa da beraberinde olduğu halde, Fethi Bey ile Yalova'da konuyu ele aldı. Fethi Bey ile aralarında birer mektubun yazılıp verilmesi kararlaştırılınca

¹¹ Ertunç, s. 89.

¹² Carter V.Findley, **Modern Türkiye Tarihi**, 2. Basım, Güneş Ayas (çev.), İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s. 250.

¹³ Bülent Bilmez, **Cumhuriyet Tarihinin Tartışmalı Konuları**, 1. Basım, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013, s. 40.

¹⁴ Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, 16. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013, s. 204.

¹⁵ Mahmut Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I (1924-1930 Devrimler ve Tepkiler)**, 3. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011, s. 302.

¹⁶ Sina Akşin, **Kısa Türkiye...**, s. 204.

¹⁷ İsmet İnönü, **İsmet İnönü'nün Hatıraları Cumhuriyet'in İlk Yılları I (1923-1938)**, 1. Basım, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık AŞ, 1998, s. 109.

mektupların metni hazırlandı.¹⁸ Yine Fethi Bey'e güven vermek için, Atatürk bir bölüm CHF milletvekilinin ve kız kardeşi Makbule'nin yeni fırkaya girmesini istedi. Atatürk iki fırka arasında taraf tutmayacağını söylüyordu. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın ikinci adamı ise klasik liberalizmi savunan Ahmet Ağaoğlu idi. Atatürk, devrimin tümüyle tartışma dışı olmasını, iktisadi konuların tartışılmasını istiyordu.¹⁹

Serbest Cumhuriyet Fırkası 12 Ağustos 1930'da siyaset sahnesinde yerini aldı. Takip eden günlerde, önceden kararlaştırılanların yerine getirilmesine geçildi. Mustafa Kemal yeni fırkaya oldukça önemli miktarda para verdi. Serbest Cumhuriyet Fırkası'na katılacak milletvekili sayısı ise pazarlıkla belirlendi. Fethi Bey'in belirttiğine göre Mustafa Kemal, başlangıç için 40-50 kişi vereceğini söyler "şimdilik onlarla işe başlarsınız" der. Fethi Bey ise o günkü milletvekili sayısının üçte biri olan 120 milletvekili ister, fakat İsmet İnönü'nün tepkisiyle karşılaşır. Sonunda yetmiş kişide karar kılındı.²⁰ Serbest Cumhuriyet Fırkası'na sadece 15 milletvekili katılmış olmakla beraber hepsi de CHF'nin gözde üyeleri idi. Parti 11 maddelik bir beyanname yayınladı. Bu beyanname 1924'teki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın beyannamesini çağrıştırmaktaydı. Çünkü hem liberal ekonomi siyasetini ve yabancı yatırımların teşvikini hem de ifade özgürlüğünü ve tek dereceli seçimi savunuyordu.²¹

Serbest Fırka denemesi çok kısa zamanda bir felakete dönüştü. Bunalımdan etkilenenler ve gericiler büyük bir heyecanla fırkanın bayrağı altında toplandılar. Fethi Bey'in devrimden yana açıklamaları para etmiyordu; İzmir'e yaptığı ziyaret, kanlı olaylarla noktalanmış çığırca gösterilere vesile oldu. CHF yöneticileri olan bitenlerden ürkmüşlerdi. Bu gidişin nerelere varabileceğini kestiren Fethi Bey ve arkadaşları, 17 Kasım 1930'da fırkayı kapattılar. Serbest Fırka ancak üç ay yaşayabilmişti. Terakkiperver ve Serbest Fırka olayları, devrim yapılırken ve belirli bir mesafe alınmadan çok-partililiğin pek sağlıklı işlemediğini gösteriyordu. Zaten

¹⁸ Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I...**, s. 304.

¹⁹ Akşin, **Kısa Türkiye...**, s. 204.

²⁰ Ertunç, s. 206.

²¹ Eric. Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, 1. Basım, Yasemin Saner Gönen (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1995, s. 261.

1930'lu yıllar Avrupa'da demokrasi rüzgârlarının değil, dikta rüzgârlarının estiği bir dönemdi.²²

Serbest Fırka ve aynı dönemde kurulan diğer iki partinin (Ahali Cumhuriyet Fırkası ve Türk Cumhuriyeti Amele ve Çiftçi Partisi) kapatılmasından sonra Tek Parti Dönemi başladı. 13-14 Mayıs 1931'de toplanan CHF'nin Büyük Kongresi yeni bir programı kabul etti. Bu programın giriş bölümünde şuna değinilmektedir: Cumhuriyet Halk Fırkasının programına temel olan ana fikirler, inkılâbımızın başlangıcından bugüne kadarki fiiliyat ve tatbikatta aşikârdır.²³ Bu andan itibaren İttihat ve Terakki döneminden beri ayakta kalmış bağımsız toplumsal ve kültürel örgütleri yasaklayıp, ülkenin tüm kültürel ve düşünsel yaşamını doğrudan kendi denetimleri altına alarak ülkedeki nüfuzlarını pekiştirdiler.²⁴

1935 Kurultayı, kesin olarak tek parti rejimini kabul etti. Parti bütün bireyleri birleştiren bir örgüt olarak idealleştirildi. Parti programının, hayat gerçeklerine ve uluslararası durumlara göre şekillendirilmiş bir milli ideoloji olduğu ileri sürüldü. Bu program, devletçiliği Türkiye'nin başlıca ekonomik ilkesi ilan ediyor, aşırı solcu, liberal ve sağcı fikirleri reddediyor; fakat aynı zamanda da bunların her birinden bazı kavramlar alıyordu. Devlet milli liman ve anlaşma yoluyla bütün iktisadi menfaatleri uzlaştıran bir vasıtaydı.²⁵ Parti ile devlet-hükümet yakınlığı öyle bir noktaya ulaştı ki, Cumhuriyet Halk Partisi ile devlet-hükümet mekanizması fiilen eleştirildi. 15 Haziran 1936 tarihinde parti Genel Sekreteri Recep Peker görevden alındı ve 18 Haziran'da CHP Genel Başkan Vekili İsmet İnönü tarafından yayımlanan bir genelge ile partiyi eleştirenin aynı zamanda devlet ve hükümeti de eleştirilmiş olacağı açıklandı. Buna göre, Dâhiliye Vekili olan kişi aynı zamanda CHP Genel Sekreteri olacak ve illerde de valiler CHP İl Başkanları olacaklardı.²⁶ Parti ile devlet arasında kesin bir ayırım yoktu. Devleti temsil edenler, çoğunlukla parti mensupları idi. Parti müfettişleri, devletin de temsilcileri idiler. Devletin politikasını bildirme ve uygulanmasını sağlama, partinin görevleri arasındaydı. Devlet Başkanı ile Parti

²² Akşin, **Kısa Türkiye...**, s. 205.

²³ Çavdar, s. 322.

²⁴ Zürher, **Modernleşen Türkiye'nin...**, s. 261.

²⁵ Kemal H.Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, 4. Basım, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013, s. 474.

²⁶ Tanör, Boratay ve Akşin, s. 156.

Başkanı aynı kişiydi.²⁷ Bu alandaki son girişim, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Altı Ok'unun 13 Şubat 1937 tarihinde Anayasaya da girmesi ve parti ilkelerinin aynı zamanda devletin temel ilkeleri haline gelmesi ile gerçekleşti. Cumhuriyet Halk Partisi, Recep Peker'in düşündüğü gibi siyasal alanda bir tekel kurmayı başardı. Ancak, partinin siyasal alanda tek örgüt olarak kalması, güçlü olması anlamına gelmedi.²⁸

Siyasal liderlik hem partiye hem de meclise bütünüyle hâkim olurken, bu grup içerisinde özellikle de 1925-1937 yılları arasında 12 yıl boyunca başvekillik yapan İsmet İnönü ile Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal arasında gerginlik giderek artmaktaydı.²⁹ İsmet Paşa, 1924 yılı sonu ile 1925 yılı başı hariç, 1923'ten 1937 yılına değin Başbakan olarak görev yapmış ve Mustafa Kemal'in en yakın çalışma arkadaşı olmuştu. Ancak özellikle 1932 yılından sonra Mustafa Kemal'in, hükümete müdahale etmesi ve bakanları belirlemesi Başbakan İsmet Paşa'yı rahatsız etmişti.³⁰ Nihayet Eylül 1937'de, iki komutan arasında Mustafa Kemal'in İsmet Paşa'nın istifasını istemesiyle sonuçlanan aleni bir kavga oldu. İsmet Paşa, görünüşte sağlık nedeniyle, hemen istifa etti. Yerine eski İzmir İTC Sekreteri ve Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı, 1924'te kurulan Türkiye İş Bankası'nın ilk genel müdürü ve 1932'den beri iktisat vekili olan Mahmut Celal (Bayar) getirildi.³¹ İnönü bu hadiseyi hatıralarında "Başbakanlıktan ayrılmak kararını Atatürk ile birlikte, 1937 yılı Eylül'ünün 18'inci akşamı, trenle Ankara'dan İstanbul'a giderken birlikte verdik." diye ifade ediyordu.³² Ancak bu gergin dönem uzun sürmedi. Ülke sorunlarıyla ilgilendiği için sağlığını uzun süre ihmal eden Atatürk'ün durumu, gün geçtikçe ağırlaştı ve 10 Kasım 1938'de hayatını kaybetti.³³

Atatürk'ün ölümünü ve 1938'de kendisinin Cumhurbaşkanı oluşunu takiben İnönü, cumhuriyet reformlarını daha da sağlamlaştırmayı hedef aldı. Artık bu güç görevlerin ikisinin de birden ve Atatürk'ün karizmatik otoritesinin desteği olmaksızın altından

²⁷ Mahmut Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi -II (1931-1938) Tek Partili Cumhuriyet**, 1. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009, s. 11.

²⁸ Tanör, Boratay ve Akşin, s. 156.

²⁹ Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin...**, s. 266.

³⁰ Karpat, **Türk Demokrasi...**, s. 474.

³¹ Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin...**, s. 267.

³² İsmet İnönü, **İsmet İnönü'nün Hatıraları Cumhuriyet'in İlk Yılları II (1923-1938)**, 1. Basım, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık AŞ, 1998, s. 71.

³³ Ertan, s. 184.

kalkmak zorundaydı. İnönü, yönetimin kendisine geçtiği bu nazik dönemde, otoritesini Milli Şef ve “CHP’nin Değişmez Başkanı” unvanıyla güçlendirmeye ihtiyacı olduğunu düşündü.³⁴ CHP Olağanüstü Kurultayı Atatürk’ten sonra yeni genel başkanını seçmek ve tüzükte bazı değişiklikler yapmak amacıyla 26 Aralık 1938’de toplandı. Kurultaya 375 milletvekili, 216 delege ve 7 vali katıldı. Kurultay Başkanlığına TBMM Başkanı Abdülhalik Renda seçildi. İlk olarak, İçişleri Bakanı olunca CHP Genel Sekreterliğini de üstlenmiş olan Dr. Refik Saydam’ın hazırlamış olduğu tüzük değişikliği görüşülüp kabul edildi. Bu değişiklikle Atatürk, CHP’nin “Ebedi Başkanı” olarak nitelendirildi. Yeni seçilecek Genel Başkan ise “Değişmez Genel Başkan” kabul edilmişti.³⁵

İnönü Cumhurbaşkanı olunca hükümeti kurma görevini Bayar’a verdi. İnönü bu dönemde Türk parasının üzerine Atatürk yerine kendi resmini bastırarak bir de İnönü Ansiklopedisi yayınlattı. 26 Mart 1939 seçimlerinde Atatürk’e yakınlığı ile bilinen Rıza Soyak, Fuat Bulca, Neşet Ömer İrdelp, Şükrü Kaya, Muhittin Baha Pars, Şakir Kesebir, Recep Zühtü Soyak ve Kılıç Ali gibi kişiler CHP’den milletvekili adayı gösterilmeyerek meclise giremediler. Buna mukabil İnönü, Mustafa Kemal’e muhalefet eden tüm eski milletvekilleriyle yakınlaşmıştı. Örneğin; Hüseyin Cahit Yalçın, Kazım Karabekir, Fethi Okyar, Ali Fuat Cebesoy ve Refet Bele de CHP üyesi oldu. İnönü ile Mustafa Kemal muhaliflerinin bu yakınlaşması CHP içindeki devletçi ve liberal ekonomi çekişmesi nedeniyle kısa sürdü. Bu yakınlaşma Celal Bayar’ın 25 Ocak 1939 tarihinde seçimlerin yenilenmesi nedeniyle Başbakanlıktan istifa etmesi ile son buldu. Bunun sonucunda İnönü bir daha Bayar’a hükümet kurma görevi vermedi.³⁶

1939 yılında parti ile devlet arasındaki bağlar yeniden gevşetildi ve bağımsız bir grubun mecliste sadık muhalefet rolü oynamasına ve hükümeti eleştirilmesine izin verildi. Fakat Avrupa’da savaş halinin gerekleri devleti yaşamın her alanına müdahale etmeye zorladı. 1940 Milli Koruma Kanunu, 1942 Varlık Vergisi, 1943’te

³⁴ Metin Heper, **İsmet İnönü -Yeni Bir Yorum Denemesi**, 1. Basım, Sarmet Yalçın (çev.), İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, s. 163.

³⁵ Şerafettin Turan, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, 1. Basım, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 134.

³⁶ Yüksel Kaştan, Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP’nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950), **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 8, Sayı 1, 2006, s. 125.

ise Ayniyat Vergisi Kanunu çıkartıldı.1945'e gelindiğinde 1923'ten beri istikrar sağlayan siyasi ittifak bozulmuş, savaş biter bitmez yeni bir siyasi denge kurma gereksinimi doğmuştu.³⁷

19 Mayıs 1945 tarihine gelindiğinde, gerçek muhalefete duyulan ihtiyaç arttı. Bu sebeple İsmet İnönü verdiği nutukta demokratik uygulamaların artacağı, hükümetin yaptığı işlerin iyi bir şekilde kontrol edileceğini belirterek, kendi ağzından çok partili siyasî hayata geçileceği müjdesini verdi.³⁸ Çok partili hayata geçiş kararı alınca CHP içindeki ilk önemli muhalefet de Ocak 1945'te Meclis'e sevk edilen Çiftçiye Topraklandırma Kanunu ile bütçe üzerinde tartışmaların başladığı Mayıs 1945'te ortaya çıktı. Bu muhalefet, 7 Haziran 1945'te CHP Meclis Grup Başkanlığı'na Bayar, Menderes, Koraltan ve Köprülü'nün imzalarıyla Dörtlü Takrir'in (önerge) verilmesiyle zirveye çıktı. 7 Temmuz 1945 tarihinde Nuri Demirağ'ın Milli Kalkınma Partisi'ni kurmak için başvuruda bulunmasından sonra Demokrat Parti'nin kuruluş çalışmaları hız kazanmıştı. Sonunda 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından Demokrat Parti kuruldu. Böylece Türk siyasal hayatında çok partili dönem başladı.³⁹

Demokrat Parti'nin kurucuları Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan, 7 Ocak 1946 günü parti genel merkezinde bir basın toplantısı düzenleyerek, kurdukları partinin programı ve amaçları hakkında kamuoyuna bilgi verdiler. Basın toplantısında sorular daha çok Bayar'a soruldu. Ancak Köprülü daha çabuk davranarak, soruları yanıtlamaya çalışıyor, Menderes ise, daha çok susmayı tercih ediyordu. Bu toplantıda kurucular, partilerinin kişilere değil, ilkelere bağlı olduğunu açıkladılar.⁴⁰ O günlerde kamuoyu tarafından hem tereddütle (Serbest Fırka deneyiminden ötürü) hem de iştiyakla karşılanan bu partinin asıl maddi desteğini kent burjuvazisi ile büyük toprak sahiplerinden derleyeceği de daha ilk basın konuşmalarından ortaya çıktı. Zaten partinin kurucuları arasında burjuvazinin

³⁷ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, 4. Basım, İstanbul: Hil Yayınları, 2010, s. 24.

³⁸ Ercan Haytaoğlu, Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasî Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945), **PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, 1997, s. 7.

³⁹ Mustafa Çufalı, Cumhuriyet Döneminde Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan Dinamikler, **Özgürlük ve Demokrasi Sempozyumu**, Ankara, 2005, s. 9.

⁴⁰ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, 1. Basım, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004, s. 62.

sonsuz güvenine sahip olan Celâl Bayar ile büyük toprak sahiplerinin temsilcisi Adnan Menderes bulunmaktaydı.⁴¹

Demokrat Partililer, iktidara gelip Türkiye'nin ilerlemesi açısından rakiplerinden daha iyi bir program uygulayabileceklerine inanıyorlardı.⁴² DP'nin birinci amacı demokratikleşmeyi sağlamaktı. CHP iktidarı bu yöndeki şikâyetleri karşılamak üzere Türkiye tarihinde ilk kez tek dereceli seçimi getirdi. Gazete kapatma yetkisini hükümetten alarak mahkemelere verdi. Üniversitelere özerklik verildi. Köylü ve işçinin desteğini kazanmak için Toprak Mahsulleri Vergisi kaldırıldı, Çalışma Bakanlığı ve İşçi Sigortaları Kanunları çıkarıldı. İnönü'nün "Değişmez Genel Başkan" sıfatına son verildi, sınıf partilerinin ve sendikaların kurulabileceği kabul edildi.⁴³

CHP'nin egemen olduğu meclis, tek dereceli seçim yasasını ve seçimlerin 21 Temmuz 1946'da yapılmasını kabul ederek kendini feshetti. Bu durum başlangıçta Demokrat Parti için sarsıcı bir etki yarattı. Çünkü örgütlenme gereken düzeye erişmeden seçimlerin yapılması, onun aleyhine olacaktı. Parti içerisinde ve basında bu seçimlere girilip girilmemesi uzun uzun tartışıldı.⁴⁴ DP'liler hem belediye seçimlerini hem de 1946 yılında yapılacak olan genel seçimleri boykot etme kararı verseler de belediye seçimlerine katılmadılar ancak 21 Temmuz da yapılacak olan genel seçimlere katılmayı kararlaştırdılar.⁴⁵

21 Temmuz 1946'da yapılan seçim tek dereceliydi ve yargı denetimi yoktu; oylar açıkta veriliyor, gizli sayılıyordu (açık oy-gizli tasnif). Seçim çevresi sayılan illerde, bir parti tek oy farkla önde olsa bile, bütün o ilin milletvekillikleri o partinin oluyordu. Bu seçimlerde 465 milletvekilliği için ancak 273 aday gösterebilen DP 66 milletvekili çıkarabildi. Seçimlerin dürüst olarak yapılmadığı ortadaydı.⁴⁶ 2 Temmuz

⁴¹ Çavdar, s. 410.

⁴² Ahmad, s. 31.

⁴³ Akşin, **Kısa Türkiye...**, s. 244.

⁴⁴ Çavdar, s. 411.

⁴⁵ Ahmad, s. 36, 37.

⁴⁶ Akşin, **Kısa Türkiye...**, s. 244, 245.

1948 yılındaki Seçim Kanunu müzakere edilirken Adnan Menderes, konuşmasında “21 Temmuz 1946 seçimlerinin yüz karası” olduğunu söylüyordu.⁴⁷

7 Ocak 1947’de ilk kez toplanan Demokrat Parti Kongresinde parti başkanı Celal Bayar, gelecekteki seçimlerin bürokrasi tarafından değil bağımsız yargı kurulu tarafından denetlenmesinin, cumhurbaşkanlığı görevi ile parti başkanlığının farklı kişilerde olmasını, Anayasaya aykırı anti-demokrat yasaların iptalini istedi. Bu üç talep “Hürriyet Misakı” adı altında toplandı.⁴⁸

İnönü, seçimlerden sonra partinin bir yerde ideoloğu sayılan, sertlik yanlısı Recep Peker’i Başbakanlığa getirdi. Seçimlerdeki baskı ve hileler DP muhalefetinin sertleşmesine neden oldu.⁴⁹ Bunun üzerine İnönü, 1947’de muhalefet partilerinin varlığını güvence altına alan “*Temmuz Beyannamesi’ni*” yayınladı. Demokratları hükümete karşı daha yumuşak bir tutum takınmaya; örgütlerini takviye ederek, partinin laiklik ve devletçilik konularındaki görüşlerini açıklıkla belirtmeye sevk etti. Temmuz Beyannamesi’ni takip eden sükûnet, 1948’de Demokrat Parti içindeki çatışmaların patlak vermesini kolaylaştırdı.⁵⁰ Kendilerine bağımsız demokratlar diyen meclisteki bir grup huzursuz DP’li, 20 Temmuz 1948’de yeni bir parti, (Millet Partisi) kurdu.⁵¹

Bütün geçiş dönemi, düğüm noktasına 14 Mayıs 1950 seçimleriyle ulaştı. Seçimler, önemli olaylar çıkmadan ve genel kaniye göre, gerçekten serbest ve dürüst geçti. Katılım çok yüksekti ve seçmenlerin yüzde 80’i oy kullandı. Sonuçlar açıklandığında kamuoyu şaşkına döndü.⁵²

Partilerin aldıkları geçerli oy ve milletvekili sayısı ise, şu şekilde dağılım gösteriyordu.

⁴⁷ Halit Tanyeli, Adnan Topsakaloğlu, **İzahlı Demokrat Parti Kronolojisi 1950-1958**, 1. Basım, Cilt 2, İstanbul: Akademik Kitap Kulübü, 1959, s. 110, 111.

⁴⁸ Ahmad, s. 41.

⁴⁹ Çavdar, s. 414.

⁵⁰ Karpat, **Türk Demokrasi...**, s. 489.

⁵¹ Ahmad, s. 49.

⁵² Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin...**, s. 315.

Tablo 1.1.14 Mayıs 1950 Genel Seçim Sonuçları⁵³

Parti Adı	Aldığı Oy Toplamı	Oy Oranı %	Çıkardığı Milletvekili Sayısı ve Oranı
DP	4.242.831	53.59	408 - %84
CHP	3.165.096	39.98	69 - % 14
MP	240.209	3.03	1- %.....
BAĞIMSIZLAR	267.955	3.40	9- %2

Çok sakin geçen 14 Mayıs'ın gecesi açılan sandıklar, yurdun hemen her yerinde muhalefet adaylarının büyük bir çoğunlukla seçimi kazandıklarını ortaya koydu. Türkiye, sandık başında şiddet ve baskıya başvurmadan, barış ve huzur içinde, halkın oyuna dayanarak köklü bir siyasi ve sivil inkılâp yapmayı başararak, Atatürk'ün yerleşmesini istediği çok partili demokratik hayat başladı.⁵⁴

1.2. Demokrat Parti Dönemi ve Uygulamaları

Demokrat Parti 22 Mayıs 1950'de iktidarı resmen devralmıştı. O gün Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan Meclis Başkanlığına, Sıtkı Yırcalı, Hulusi Köymen, Fuat Hulusi Demirelli Meclis Başkan Vekilliklerine seçilmişlerdi. Hemen ardından ise Adnan Menderes, yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmiş ve kısa zamanda bu işi başarmıştı.⁵⁵ Cumhurbaşkanı seçilen Celal Bayar ve Başbakan olan Adnan Menderes, Milli Mücadele'ye katılmış kimselerdi. Adnan Menderes, Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişliği ve Serbest Fırka Bölge Başkanlığı bir yana bırakılırsa devlet bürokrasisinin şartlandırıcı etkisinden uzak kalmış bir kişiydi.⁵⁶

Demokrat Parti, devletin ekonomik hayata müdahalesini sert bir biçimde eleştirerek devletin ekonomideki ağırlığının daraltılacağını, karma ekonomik sistem içerisinde ticarete ve sanayide özel sektörü geliştirerek ekonomik kalkınmanın sağlanacağını savunmaktaydı. Bu amaçla iktidarının ilk yıllarında ekonominin liberalizasyonu yönünde adımlar atılmış, ithalat serbestleştirilmiş, dar bir bant içinde dalgalanması koşulu ile kredi faiz oranları düşürülerek özel sektörün daha fazla kredi kullanmalarının yolu açılmış ve piyasa koşullarının işleyişini bozan fiyat kontrolleri

⁵³ Çavdar, s. 419.

⁵⁴ Karpat, *Kısa Türkiye...*, s. 168.

⁵⁵ Cem Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 2. Basım, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 1990, s. 55.

⁵⁶ Karpat, *Kısa Türkiye...*, s. 169.

kaldırılmıştır. Yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için de yabancı sermaye girişini teşvik eden düzenlemeler yapılmıştır.⁵⁷ Demokrat Parti'nin iktisadi politikasının başarısında kısmen yabancı ülkelere, bilhassa Amerika'dan gelen ekonomik yardım da etkili olmuştur. Bu yardım ise hükümetin dış politikasının bir sonucudur. Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasında dış politika açısından büyük bir görüş farkı olmadığı için, bu alandaki uygulama çekişmelere mahal vermeden yürütülmüştür. Zaten Demokrat Parti'nin dış politikası Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1946'da başlattığı Amerika'ya ve Batı'ya yaklaşma politikasının daha kuvvetli ve bilinçli bir şekilde devamıdır.⁵⁸

1952'de Türkiye'nin NATO üyeliğine kabul edilmesi önemli bir dış siyaset başarısıydı. Truman Doktrini, Marshall Planı ve Avrupa Konseyi üyeliği ardından gelen bu gelişme, Türkiye'nin bir ara yaşamış olduğu yalnızlığa bütünüyle son vermişti. (Kore Savaşı'na asker gönderme kararı, kimi NATO üyelerinin Türkiye'nin katılmasına yaptıkları itirazları geri almalarını sağlamıştı.) Türkiye ve DP iktidarı için işler çok iyi gidiyordu.⁵⁹ Yeni parti daha ilk seneden itibaren Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde büyük değişiklikler yaratmıştır. Ucuz kredi vermek suretiyle tarım sahalarında tam bir patlamaya sebep olan Demokrat Parti, iktisadi hayat ile eğitim alanında başarılı neticeler almıştır. Bununla birlikte Demokrat Parti iktidarı, devletçiliği ve devlet işletmelerini muhafaza etmiş, hatta devlet eliyle birçok yeni çimento, şeker vs. fabrikaları da kurmuştur. Bu başarıyı o devre ait istatistiklerde açıkça görmek mümkündür. Demokrat Parti hükümetinin iktisadi başarılarının en büyük sebebi, özel teşebbüse yer vermesidir.⁶⁰ DP iktidarının iktisadi alanda başardığı hamlelerden biri de tarım alanındadır. Tarımda bu gelişmeyi elde etmek için DP çeşitli araçlar kullanmıştır. Bir kere, doğrudan doğruya tarım alanı genişletmiştir. Bunun için, devlet elindeki toprakların bir kısmı köylüye dağıtılmış, boş topraklar işletmeye açılmış ve meralar kısmen ekim alanı haline getirilmiştir. İkincisi, gizli işsiz durumunda olan fazla nüfus, belirli bir oran içinde de olsa, bu yeni çalışma alanlarında istihdam edilmiştir. Üçüncüsü, tarım kesiminde yaygın bir

⁵⁷ Abdullah Takım, **Demokrat Parti Ekonomisi**, 1. Basım, Ankara: Detay Yayıncılık, 2011, s. 36, 37.

⁵⁸ Karpat, **Kısa Türkiye...**, s. 170.

⁵⁹ Tanör, Boratay ve Akşin, s. 215.

⁶⁰ Karpat, **Kısa Türkiye...**, s. 169, 170.

makineleşmeye gidilmiştir.⁶¹ Fakat bu iyi gidişe rağmen iktidar ve muhalefet arasındaki gerginlik tırmanıyordu. DP İktidarı muhalefet önderlerinin yurtta dolaşmasına dayanamıyordu.⁶² Ekim 1952’de, İsmet İnönü Ege Bölgesine bir geziye çıktı. İktidarla muhalefet arasında mücadele öyle bir raddeye gelmişti ki, birtakım olayların çıkması adeta kaçınılmazdı. Nitekim 7 Ekim’de, İnönü Manisa’da konuşurken olaylar patlak verdi. DP’lilerle CHP’liler birbirlerine girdiler. CHP binası taşlandı ve iki taraf arasında boğuşmalar oldu. Muhalefet lideri ertesi gün Balıkesir’e gidecekti. Ancak daha Balıkesir’e varmadan taraflar yine birbirlerine girdiler. Demokratlar, Halk Partililerin toplandıkları meydana saldıarak orasını adeta fethettiler ve hazırlanan kürsüden de yararlanarak bir karşı miting düzenlediler. Olayların büyümesi üzerine Balıkesir Valisi İnönü’yü durumdan haberdar etti; o da şehre girmekten vazgeçerek gezisini yarıda bırakıp döndü.⁶³

1954 seçimlerine yaklaşırken hükümet, basından gelen eleştirilere karşı ağır cezalar getiren bir yasa çıkarttı. Mahkemeye çıkartılan gazeteciler iddialarını ispat etmek hakkında da yoksun bırakılıyorlardı. Bu haksızlık birçok DP milletvekillerini bile isyan ettirdi. 19 DP milletvekilinin “İspat Hakkı” uğrunda verdikleri savaşım, Menderes tarafından alay konusu yapılarak sonuçsuz kalınca, bunlar da DP’den ayrıldılar ya da çıkarıldılar. 1955 sonunda Hürriyet Partisi’ni kurdular.⁶⁴ Demokrat Parti 1954’te yapılan seçimleri de ezici çoğunlukla kazandı. Seçimden sonra Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi mücadelesi kısmen şekil değiştirmiş; daha önce Cumhuriyet Halk Partisi, iktidarı laikliğe ve Atatürk İnkılâplarına karşı gelmekle itham ederken, 1954’ten sonra ağırlığı hürriyet ve demokrasi konusu üzerine vermeye başladı.⁶⁵

1954–1957 döneminde; iç politikada, siyasi olarak, İspat Hakkı tartışmaları, seçim sonuçları ve Kırşehir’in ilçe yapılması, Milli Muhalefet Cephesi kurma çalışmaları, Basın Kanunu gibi konularda iktidar ile muhalefet karşı karşıya gelirken, ekonomik alanda ise, Yabancı Sermaye ve Petrol Kanunu üzerine tartışmalar yaşanmıştır. Bu dönemin en önemli olaylarından biri Kıbrıs Sorununun iç politikaya yansımaları olan

⁶¹ Eroğlu, s. 87.

⁶² Akşin, **Kısa Türkiye...**, s. 256.

⁶³ Eroğlu, s. 114,115.

⁶⁴ Tanör, Boratay ve Akşin, s. 216.

⁶⁵ Karpat, **Kısa Türkiye...**, s. 171.

6/7 Eylül Olaylarında da iktidar ile muhalefet görüş ayrılığı yaşamıştır.⁶⁶ 1955'te Kıbrıs Sorunu, Türk siyasetinin ana konusu haline gelmişti. CHP'liler muhalefet görevini hemen hemen bıraktı; 26 Ağustos'ta, Kıbrıs konusundaki Londra Konferansından üç gün önce CHP'liler hükümetle dayanışmanın bir işareti olarak iç politika tartışmalarını bir tarafa bıraktıklarını ilan ettiler.⁶⁷ Bu sırada 6 Eylül günü İstanbul'da çıkan bir gazete Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı haberini verdi. O akşam bütün İstanbul'da Rumların binlerce ev ve işyerlerine, kilise ve mezarlıklarına saldırıldı ve onlara ait yerler yağma ya da tahrip edildi. Bütün İstanbul'da aynı sıralarda aynı hareketin olabilmesi bir "düzen" olduğu izlenimini veriyordu. Polis önceleri seyirci, sonra da çaresiz kalmıştı. Olay, gece yarısı ordu birlikleri tarafından bastırılabilirdi.⁶⁸ 6/7 Eylül olaylarının bir tertip sonucu gerçekleştiği konusunda muhalefet ile iktidar ortak düşünmektedir, fakat muhalefet partileri olaylarda hükümetin ihmali olduğu tezini savunurken, İktidar ise ihmal olmadığını vurgulamaktaydı. 6/7 Eylül olayları dolayısıyla partiler arasında ki anlaşmazlıklar iktidar ile muhalefet ilişkilerini derinden yaralamıştı.⁶⁹ Şiddetlenen ve bir çeşit iç savaş haline gelen muhalefet ve iktidar çatışmaları nihayet ordunun siyasete karışmasına yol açmıştır. Başbakan Adnan Menderes, Cumhuriyet Halk Partisi'nin mitinglerini ve yürüyüşlerini durdurmak için ordunun yardımına başvururken, muhalefet lideri İsmet İnönü de Türk ordusunun Kore ordusundan daha az hürriyet sever olamayacağından söz etmiştir. Bu benzetme, hiç şüphe yok ki, Kore ordusunun kısa bir süre önce Başbakan Syngman Rhee'i iktidardan düşürmesine işaret etmekteydi.⁷⁰

Gerginleşen bu siyasi hava nedeni ile 1957 seçimleri öne alındı. 27 Ekim 1957 seçimleri, DP açısından önemli bir gerileme oldu. Ancak mecliste yine ezici bir çoğunlukla kazandılar. CHP'nin 178, CMP'nin ve HP'nin dörder sandalyesine karşılık DP 424 sandalye kazandı. Belki de sandalye sayısından çok daha anlamlı olan, seçimlere düşük katılım oranıydı. 1957 seçimlerine kayıtlı seçmenlerin %76,6'sı oy kullandı.⁷¹ 1957-1960 döneminde iktidar ile muhalefet, iç politikada; İç tüzük

⁶⁶ Çiğdem Aydoğmuş, İstanbul Basınına Göre Demokrat Parti Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkisi (1950-1960), **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2011, s. 59.

⁶⁷ Ahmad, s. 81.

⁶⁸ Tanör, Boratay ve Akşin, s. 217.

⁶⁹ Aydoğmuş, s. 77.

⁷⁰ Karpat, **Kısa Türkiye...**, s. 173.

⁷¹ Ahmad, s. 87.

tartışmaları, Vatan Cephesinin kurulması, Geyikli, Uşak Olayları ile karşı karşıya gelmiş, Irak İhtilal'i iç politikayı hareketlendirmiş, dış politikada; Kıbrıs konusu üzerine tartışmalar yaşanmıştır. Bu dönemde basın kuruluşlarının, muhalefet kanadında yer alarak, DP iktidarını var gücü ile yıpratmaya çalıştığı görülmüştür. Bu dönem basını, iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkilerin kopmasında olumsuz etkiye bulunmuştur.⁷² Bunun en somut örneğini İnönü'nün yurt gezilerinde yaşadığı olaylarda görüyoruz. İnönü, 30 Nisan 1959'da Ege Bölgesi gezisine çıktı. Uşak'ta, İnönü'yü muazzam bir kalabalık karşıladı. Ancak, bu kalabalık DP il binası önünden geçerken, DP İl Başkanı Eşref Ögün'ün elindeki çay bardağını kafileye doğru fırlatması, Uşak Olaylarının başlamasına sebep oldu. Bardak, İnönü'nün yanındaki bir gazeteciye isabet etmişti. CHP'liler DP binasına saldırdılar, büyük karışıklıklar çıktı. Ertesi sabah erkenden kafile Uşak'tan hareket edecekti. Sabah istasyona gelindiğinde, çevrenin DP'liler tarafından sarıldığı görüldü. İki taraf birbirine girdi, arbede çıktı. Bu arada İnönü, başına bir taş yiyerek yere düştü. Sonra, kendiliğinden kalkıp DP'lilerin üzerine yürüdü. Böylece, kafileye yol açılabilirdi ve CHP'liler Uşak'ı terk ettiler. İkinci durak Manisa idi. İnönü burada çok sert bir konuşma yaparak yılmayacağını gösterdi. İnönü şöyle diyordu: “Uşak'ta himaye altında istasyonda toplanan mütecavizler benim hayatıma kastetmek için harekete geçmişlerdir.”⁷³ İzmir'de CHP'nin bütün etkinlikleri engellendi, DP'li partizanlar Demokrat İzmir Gazetesini yaktılar.⁷⁴ 4 Mayıs 1959 günü İnönü uçaktan inmiş ve arabayla Yeşilköy'den şehre hareket etmişti. Araba Topkapı civarına gelince, aniden bir grup insan kendisine saldırdı. Camları taşa tutuyorlar ve otomobilin kapılarını açmaya çalışıyorlardı. Bazı gözü dönmüşler de arabanın üzerine tünemişti. Durum son derece kritikti. Talih eseri, orada bulunan bir binbaşının, yanındaki askerlerle olaya müdahale etmesiyle İnönü'nün arabasına yol açılabilirdi. Bu müdahale olmasaydı, muhalefet liderinin orada katli gayet olağandı.⁷⁵

1.3. 1960 Yılı Öncesi Kayseri İl ve İlçelerinin Siyasi Durumu

Tek Parti Dönemi, 1946 yılında yapılan ilk çok partili seçimle sona erdi. Seçimden önce çıkarılan 4918 sayılı “Milletvekilleri Seçimi Kanunu” ile iki dereceli olan seçim

⁷² Aydoğmuş, s. 94.

⁷³ Eroğlu, s. 149.

⁷⁴ Akşin, **Kısa Türkiye...**, s. 257.

⁷⁵ Eroğlu, s. 150.

sistemi tek dereceli çoğunluk sistemine dönüştü. Ancak açık oy gizli tasnif yöntemi kullanıldı ve denetim idari birimlerce yapıldı. 1950 seçimleri öncesinde 5545 sayılı “Milletvekili Seçim Kanunu”na göre tek dereceli, eşit, genel, gizli oy, açık tasnif usulüne göre adli denetim altında yapılan seçim sistemi getirildi.

1946 ile 1957 yılları arasında yapılan seçimlerde, tek dereceli liste usulü çoğunluk seçim sistemi uygulanmıştır. Bu sisteme göre kullanılan oyların salt çoğunluğunu alan parti, o seçim bölgesindeki tüm milletvekillerini kazanır.⁷⁶ 27 Ekim 1957 yılında yapılan seçimlerde ülke genelinde toplam seçmen sayısı 12.078.623 oy kullanan seçmen sayısı 9.250.949’dur. Seçimlere katılım oranı %76,6 toplam milletvekili sayısı 610’dur.

Tablo 1.2. 27 Ekim 1957 Genel Seçim Sonuçları⁷⁷

Partiler	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Milletvekili Sayısı	Milletvekili Oranı (%)
DP	4 497 811	48,6	424	69,5
CHP	3 825 267	41,4	178	29,1
CMP	604 087	6,5	4	0,65
HP	321 471	3,5	4	0,65

Ülke genelinde durum böyle iken tezimizin esas konusu olan Kayseri şehrinde de aşağı yukarı buna benzer bir durum vardı. 1957 seçimlerinde muhalefet partisi CHP, Kayseri’de % 43 oy almasına rağmen liste usulü çoğunluk seçim sisteminden dolayı bir milletvekili dahi çıkaramamıştı. İktidar partisi DP, 1957 seçimlerinde Kayseri ilimizde % 48 oy alarak seçim sisteminden dolayı şehrin toplam milletvekili sayısı olan 11 milletvekili sayısına ulaşmıştı. Diğer muhalefet partilerden CMP oyların % 5’ini, HP ise % 2’sini alabilmişti. Kayseri’de de ülke genelinde olduğu gibi seçimlere katılım (%75,59) oldukça düşüktü.⁷⁸ 27 Ekim 1957 yılında Pazar günü yapılan seçimlerde DP Kayseri’de 78025, CHP ise 68891 oy aldı.

⁷⁶ 1946-1957 Yılları Arasındaki Seçim Sistemi. http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=152. 16 Şubat 2018.

⁷⁷ Zühtü Aslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI Dönem (1957-1960)**, 1. Basım, Cilt 1, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2013, s. 14.

⁷⁸ 1957 Seçim Sonuçları. <http://www.secim-sonuclari.com.1957>. 18 Şubat 2018.

Tablo 1.3. 27 Ekim 1957 Genel Seçimlerinde Kayseri ve İlçelerindeki Sonuçlar⁷⁹

Kaza	DP'nin Oy Sayısı	CHP'nin Oy Sayısı	CMP'nin Oy Sayısı	Hür. Parti'sinin Oy Sayısı
Merkez	31812	25522	5036	776
Bünyan	9026	9300	1828	921
Pınarbaşı	8212	7725	684	----
Sarız	2689	4529	151	70
Tomarza	5431	4913	349	140
Develi	8781	6218	267	229
Yahyalı	4336	2817	42	1107
Yeşilhisar	2603	3645	349	140
İncesu	2561	2672	502	209
Felâhiye	2565	1550	519	199
Toplam	78025	68891	9825	3751

Seçim sonuçlarında görüldüğü gibi Bünyan, İncesu, Sarız ve Yeşilhisar ilçeleri haricindeki ilçelerde DP'nin oyları birinci sıradadır. Sarız ve Yeşilhisar ilçelerinde ise CHP belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Yani ilerde üzerinde daha çok duracağımız Yeşilhisar Olayları öncesi yapılan son seçimde ilçedeki CHP ağırlığı rakamlarla sabittir. 1957 seçimlerinde Fikri Apaydın, Osman Kavuncu, Ebubekir Develioğlu, Kamil Gündeş, Servet Hacıpaşaoğlu, Ömer Başeğmez, Ali Rıza Kılınçkale, İbrahim Kirazoğlu, Fahrettin Köşkerlioğlu, Hakkı Kurlmel ve Durdu Turan Kayseri şehrinden milletvekili seçildi.⁸⁰ Öte yandan CHP'nin seçilemeyen Kayseri milletvekili adayları şunlardı: Avukat Tahsin Karataş, Avukat Ali Şerefli, Avukat İbrahim Doğan, Avukat Abdurrahman Saraçoğlu, Diş Hekimi Seyfettin Söylemez, Avukat Niyazi Ağırnaslı, Tekniker Mehmet Özberk ve Çiftçi Beşir Önder.⁸¹

Seçimler sonrasında CHP il binasının önünde CHP taraftarları toplanarak seçimlerin şeffaflığını sorgulayan gösteriler yaptı. Emniyetin müdahalesinin ardından Vali Ahmet Kınık⁸² “kanuna aykırı hareket edenleri adaletin pençesine almaya muktediriz. Olaylarla ilgili bütün tedbirler alınmıştır.” şeklinde açıklamalarda bulundu. Ayrıca Adnan Menderes, 29 Ekim 1957'de saat 22.45 radyo ajansında

⁷⁹ Hâkimiyet, Sayı 2093, Kayseri 30 Ekim 1957, s. 1.

⁸⁰ 1957 Seçimlerinde DP'den seçilen Kayseri Milletvekilleri. http://www.tbmm.gov.tr/-TBMM_Album/cilt.2.21_Subat.2018.

⁸¹ Hâkimiyet, Sayı 2067, Kayseri 4 Ekim 1957, s. 1.

⁸² Kayseri Olaylarında önemli rol oynayan Ahmet Kınık 9 Ekim 1957 tarihinde DP Adana Milletvekili iken münhal bulunan Kayseri Valiliğine atandı. (Hâkimiyet, 9 Ekim 1957, s. 1)

yaptığı açıklamada CHP'lilerin çıkardığı olayları derhal bastırmak için hükümetçe her türlü tedbirlerin alındığını ifade etti.⁸³ Anlaşılan 1957 seçimi sonrasında şehir halkı arasında bir gerginlik baş gösterdi. Hükümet olaylar karşısında huzuru sağlamak için tedbirlerini aldı. 11. Dönem TBMM'nin 1 Kasım 1957'de açılışı olduğu için DP Kayseri milletvekilleri, 29 Ekim 1957'de İl Seçim Kurulundan mazbatalarını alarak 31 Ekim 1957'de vatandaşların tezahüratı ile Ankara'ya uğurlandı.⁸⁴

Kayseri şehir merkezinde gerginlikler sona erse de tezimizin esas konusunu oluşturan Yeşilhisar Olayları seçimlerden birkaç yıl sonra patlak verecekti. 1960 yılında 7000 nüfuslu olan Yeşilhisar ilçe halkı olaylar öncesinde DP ve CHP'yi destekleyenler olarak adeta ikiye bölündü. 1957 seçimlerinde ilçe halkı DP'ye 2614, CHP'ye 3664 oy vererek siyasi temayülünü ortaya koydu. (Bu rakamlar 30 Ekim 1957 tarihli Hâkimiyet gazetesinde DP 2603, CHP 3645 şeklindedir.) İlçede CHP'liler 6, DP'liler 2 mahalleden ibaretti. İlçedeki günlük yaşama bu partizanca tavırlar ve ayrışmalar girince mahalleler arasında geçimsizlik başladı.⁸⁵ 1947 yılında kaza olan Yeşilhisar halkı ekseriyeti fakir olup, çiftçilik ve amelelikle geçimini sağlıyordu. İlçede bir ortaokul, birkaç da ilkokul bulunmaktaydı. Halk, günlük hadiseleri radyo ve gazete haberlerinden takip etmekteydi. Halk Parti mensupları genellikle ilçe merkezinde otururken Demokrat Partililer ise kenar mahallede oturuyorlardı. Kaza halkı en ufak bir hadiseyi derhal büyütmekte ve kalabalık oluşturmaktaydı. 1957 seçimlerinde CHP taraftarları DP'li müşahitleri sandık başlarına sokmamışlardır. 1957 seçimlerinden iki gün evvel yine bir topluluk hadise çıkarmış, jandarma üsteğmeni dövülmüştü. Vaka adliyeye intikal ettiği halde kanuni bir netice alınamamıştı. İki parti arasında cereyan eden buna benzer hadiseler partilerin ileri gelenleri tarafından yatıştırılmakta ve idari makamlara intikal ettirilmemektedir. Olaylardan önce ilçede CHP'liler tarafından bir parti politikası haline gelen konu, Amerika'nın hükümetin gafletinden yararlanarak her türlü rezaleti çıkardığı ve hiçbir ceza görmediği iddiasıdır. Memleketin Amerika'ya satıldığı, en mahrem yerlerin işgal edildiği, Amerikalıların yeni aldığı bir av tüfeğini denemek için Türk çocuğunu vurduğu, Ankara-İstanbul-İzmir gibi yerlerde kızlarımızın

⁸³ Hâkimiyet, Sayı 2093, Kayseri 30 Ekim 1957, s. 1.

⁸⁴ Hâkimiyet, Sayı 2094, Kayseri 31 Ekim 1957, s. 1.

⁸⁵ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 2.

Amerikalılara peşkeş çekildiği söylemleri sürekli dile getiriyordu. Bu dil, haliyle ilçedeki DP taraftarları ile Halk Parti mensupları arasındaki gerginliği zirveye çıkarıyordu.⁸⁶

İlçede cereyan eden hadiselerden evvel mühim olaylardan biri de cam kırma meselesidir. Bazı vatandaşlarımızın meçhul şahıslar tarafından camları kırılmaktaydı. Bu cam kırma meselesi de haliyle iki parti mensubu vatandaşlarımız arasında gerginlik yaratmaktaydı.⁸⁷

Kayseri ili nazarında yerel seçimler incelendiğinde; 13 Kasım 1955 tarihli yani olaylardan önceki son yerel seçime, yurt genelinde gerginlikler nedeni ile muhalefette bulunan CHP ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi katılmadı. Bu seçimlerde Kayseri’de bulunan 18 seçim bölgesinin 13’ünü DP adayları kazandı.⁸⁸ Kayseri’deki 41320 kayıtlı seçmenden sadece 9813’ü seçimlere iştirak etti. Katılım oranı ancak %25 civarındaydı.⁸⁹ Yeşilhisar’da 1955 seçimlerinde 1942 yılından beri belediye başkanlığını yapan Mustafa Ünal⁹⁰ partisinin seçimlere katılmama kararına karşın bağımsız aday oldu. Başkanlığı sadece 17 oyla DP adayı Rıza Emre’ye bırakmak zorunda kaldı. Hâlbuki 3 Eylül 1950 yılında yapılan seçimlerde ülke genelindeki 640 belediye başkanlığından CHP sadece 60’ını kazanmış ve bunlardan biri Yeşilhisar belediye başkanlığı idi. 1942, 1947 ve 1950 yerel seçimlerinde belediye başkanlığı yapan Mustafa Ünal’ın seçimleri kaybetmesi tabi ki ilçede

⁸⁶ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 5.

⁸⁷ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 40.

⁸⁸ İstiklal, Sayı 987, Kayseri 14 Kasım 1955, s. 1.

⁸⁹ İstiklal, Sayı 988, Kayseri 15 Kasım 1955, s. 1.

⁹⁰ Mustafa Ünal 1912 Yeşilhisar doğumludur. Mesleği muhasebeciliktir. Ünal ülkenin çeşitli bölgelerinde demiryolu ve liman inşaatı şirketlerinde muhasebecilik yaptı. Son olarak Tarsus’ta bir şirkette çalışırken Yeşilhisar halkı onu 1942 yılında gıyabında belediye başkanı seçti. Ünal 126 lira aylıklı şirket muhasipliğini bırakarak 36 lira aylıklı belediye başkanlığını tercih etti. İlçeye gelirken de 8 bin liralık tasarrufunu da yanında getirdi. Ünal’ın çabaları ile önceden Develiye bağlı olan Yeşilhisar 1947 yılında ilçe oldu. Ünal 8 bin liralık tasarrufunu bu uğurda harcadı. Ünal 1947 ve 1950 belediye seçimlerinde de başkan seçildi. 1955 yılında yapılan mahalli seçimlerde CHP seçimlere girmedi fakat Mustafa Ünal bağımsız aday olarak belediye başkanı adayı oldu. 17 fark oy ile seçimi DP adayı Rıza Emre kazandı. 1957 yılında CHP’nin Kayseri milletvekili adayları arasında yerini aldı. Yeşilhisar Olaylarının ateşleyicisi olan Mustafa Ünal 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra 1964 mahalli seçimlerinde yeniden belediye başkanı seçildi. 1968 mahalli seçimlerinde Güven Partisi ve CHP arasındaki bölünmeden rahatsız olan Ünal yine bağımsız olarak yeniden belediye başkanlığına seçildi. Dokuz ay görev yaptıktan sonra yaşlılık ve hastalığını ileri sürerek görevinden istifa etti. Ünal 2003 yılında 91 yaşında vefat etti. (Süleyman Kocabaş, **27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yolda Yeşilhisar-Kayseri Olayları**, 1. Basım, Kayseri: Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, 2010, s. 178-183.)

partiler arasındaki gerginliği arttırdı.⁹¹ DP iktidarının 1957-1958-1959 ve 1960 yıllarında ilçede elektrik santrali kurması, ilçeye elektrik şebekesi döşemesi, bir ilkokul yaptırması, ilçedeki caddelere parke döşemesi ve sağlık merkezinin birinci kısmını tamamlaması da muhalefetin sert tavrını yumuşatmadı.⁹²

1.4. Yeşilhisar Olayları

1.4.1. Şehir Kulübü Olayı, Hükümet Konağı Baskını ve Tutuklamalar

İsmet İnönü siyasetin bir gereği olarak Demokrat Partinin 10 yıllık iktidarına son vermek için çalışıyordu. Sanki yarın seçim olacak gibi bir hava vardı. Nisan 1960'ta Kayseri, Samsun ve Amasya'ya gidecekti. Bunlardan Kayseri gezisinin olaylar zincirinde bir dönüm noktası olacağı tabii o günlerde bilinmiyordu. Kayseri gezisinin tarihi 3 Nisan olarak belirlendi. 3 Nisanda Kayseri il kongresi toplanacaktı. Her şeyin başlangıcını teşkil eden Yeşilhisar Olayları, kongre tarihinden önce Mart ayında bir hiç yüzünden çıktı.⁹³ Olayların başlangıcı olan şehir kulübünde CHP Yeşilhisar İlçe Başkanı Mustafa Ünal ile DP İlçe Belediye Başkan Vekili Salih Kürkçü arasında yaşanan bir tartışma ilerde yurt genelinde yankılanacak bir olaya dönüşecekti. Her ne kadar Metin Toker ve Ümit Özdağ, dönemi anlatan eserlerinde 1960 Mart ayında "Yeşilhisar'da çapı gittikçe büyüyen olaylar başladı. İlçenin Tarım Kredi Kooperatifi Kongresini DP kaybedince DP'liler ve CHP'liler arasında çatışmalar çıktı."⁹⁴ Galip taraf mensuplarından bazılarının evlerine saldırdılar. İtişip kakışmalar oldu. Bunu şikâyetler takip etti."⁹⁵ gibi ifadelerle Yeşilhisar Olaylarından önce ilçede Tarım Kredi Kooperatifi seçimleri olduğu ve bu seçimlerde DP'lilerin bu kongrede kooperatif başkanlığını kaybettiğini bu yenilgiyi kabul etmediklerini, bu tahammülsüzlükten dolayı saldırgan davrandıklarını ifade etse de elimizdeki arşiv belgelerinde 24 Mart hadisesinden 3 gün evvel yapılan yani 21 Mart 1960'taki Zirai Kredi Kooperatif seçimine Demokrat Partililerin iştirak etmedikleri, Halk Partililerin

⁹¹ Süleyman Kocabaş, **27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yolda Yeşilhisar-Kayseri Olayları**, 1. Basım, Kayseri: Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, 2010, s. 47, 48.

⁹² BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No: 81.

⁹³ Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları-Demokrasiden Darbeye (1957-1960)**, 1. Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1991, s. 304.

⁹⁴ Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, 1. Basım, İstanbul: Boyut Matbaacılık, 1997, s. 1380, 1381.

⁹⁵ Toker, s. 304, 305.

bu seçimi kendi kendilerine yaptıkları yer almaktadır.⁹⁶ Yine belgeler ışığında olay şu şekilde izah edilmiştir.

Yeşilhisar CHP ilçe binasında kahvecilik yapan bir vatandaşın parti binası dışındaki esnaflara kahve satması üzerine diğer kahveciler parti kahvecisini Belediye Başkanına şikâyet etti. Belediye yetkilileri tarafından parti kahvecisi uyarılmasına rağmen dışarıya satış devam edince belediye zabıta memuru CHP ilçe binasına giderek kahveciye 30 lira ceza kesti. Yeşilhisar CHP İlçe Başkanı Mustafa Ünal bu cezanın kaldırılması için dönemin DP'li Belediye Başkanı Rıza Emre'ye ricada bulundu. Belediye başkanı da cezayı affetti. Belediye Başkanı Rıza Emre 17.02.1960 günü bir iş için Ankara'ya gitti. Giderken de Belediye Başkan Vekilliğini Salih Kürkçü'ye verdi. Salih Kürkçü aynı gün akşamı şehir kulübünde otururken Mustafa Ünal şehir kulübüne gelerek parti kahvecisine verilen ceza dolayısıyla Kürkçü ile münakaşaya girdi. Aralarındaki tartışmadan sonra evine gitti. Tekrar kulübe dönen Ünal Salih Kürkçü'ye ⁹⁷ hitaben İnönü'nün dediği günler geldi diyerek tabancası ile ateş açtı.⁹⁸ Mustafa Ünal tekrardan kulübe silahlı geldiğine göre Ünal'ın evine tabancasını almaya gittiği anlaşılmaktadır. Orada bulunanlar müteakip atışı önlemek isterken tabanca bir kez daha ateş aldı. Kurşunlar kimseye isabet etmedi. Fail olay yerine gelen polis tarafından yakalanıp tevkif edildi. İlk tahkikat Yeşilhisar'da yapıldıktan sonra son tahkikatın açılması için 23.03.1960 tarihinde fail Kayseri Ağır Ceza Mahkemesine sevk edildi.⁹⁹

Olayı, dönemin Demokrat Parti Kayseri Milletvekili Kamil Gündeş olaydan daha sonra mecliste yaptığı grup konuşmasında şu şekilde izah ediyor.

“...Mustafa Ünal'ın adalette ifade ettiği gibi bu zatın hasmı olan Belediye Başkan vekili mahallin su ve elektrik işlerini takip için vekâletlerde dolaşırken bu hadise oluyor. Demokrat Reis vekiline bu zat (Mustafa Ünal) içki içmeyi teklif ediyor. Reddediyor.(Salih Kürkçü) Fakat Anadolu'nun bir havası vardır. Eğer o havayı kaybederse insanın orada belediye reisliği yapması zor olur. Israrı karşısında bizzarure kabul ediyor. Ve yine bize telefonla vaki izahatına göre; bilirim çirkef adamdır ama ne yapayım tekliflerini reddedemedim diyor. Mustafa Ünal belediye reis vekiline burada iyi kahve yapamazlar bizim partinin lokaline gidelim orda çok iyi kahve yapıyorlar, içelim diyor.(Salih

⁹⁶ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 31.

⁹⁷ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 7.

⁹⁸ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 25.

⁹⁹ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 7.

Kürkçü) Ne lüzumu var filan diyorsa da ısrar karşısında (orda memurlar öğretmenlerde var) kendine yediremiyor, peki gidelim diyor. Gidiyorlar, parti kapalı, tekrar geri dönüyorlar, kahve ısmarlıyorlar. Daha kahve gelmeden Mustafa Ünal belediye reisine hitaben: Salih diyor, sen kim oluyorsun da bu bizim dükkânımıza ceza tarh ediyorsun? Salih diyor ki içtik, eğlendik, bırak bu meseleleri; eğer haksızlık varsa yarın belediyeye gel konuşalım; sabit olursa kaldırırız; burada bunların lüzumu yoktur, diyor. Orası kulüp olduğu için zabıta memurlarından birisi de bulunuyormuş. (Mustafa Ünal) zabıta memuruna hakaret edince, (Salih Kürkçü) ayıp oluyor diyor, belediye memuruna senin hakaret etmeye hakkın yoktur. Diyor. Bunun üzerine (Mustafa Ünal) müsaade istiyor ve ben gelinceye kadar namuslu insan isen buradan ayrılmasın diyerek evine koşuyor. Eve koşup çıkmasından karısı şüpheleniyor. Çünkü Mustafa'nın silahı yatağının başucunda bulunuyormuş. Oğluna aman oğlum diyor, babanın arkasından koş, baban bir hadise çıkaracak veya babana kastedecekler, diyor. Çocuk koşuyor. Adam kulübe geliyor nerede o diye birkaç müstehcen kelime sarf ederek Salih'e hitap ederek iki el ateş ediyor. Kapıya yakın bir memurun sandalye atmısıyla mermiler duvara isabet ediyor...”¹⁰⁰

Sonrası bir önceki sayfada izah edilmişti. Kayseri vekili meclis grubunda bu konuşmayı yaparken bir ara Başvekil Adnan Menderes lafa karışarak

“İsmet Paşanın dediği gün geldi dediğini söylemedin.”

Diye Kayseri vekilini uyarıyor.

Buna hitaben Gündeş:

“Çok mühim bir olayı unuttum Sayın Başvekilim. Bu adam tabancayı çekerken İsmet Paşa'nın dediği gün, dediği gün değil dediği an geldi. Diyerek tabancasını ateş ediyor.”¹⁰¹

Nihayetinde bu olay sonrası CHP İlçe Başkanının tevkif edilmesi Halk Partililer arasında DP'lilere karşı yeni bir husumet oluşturdu. Bazı Halk Partililer tevkifi önlemek veya cezayı hafifletmek maksadı ile tarafları barıştırmak isteseler de bu teşebbüs sonuç vermedi.¹⁰²

DP Genel Başkanı Adnan Menderes,17 Şubat 1960 şehir kulübü olayı üzerine, DP teşkilatlarına bu gibi müessif olayların her yerde olabileceği ve bunlar karşısında tedbirli olunmasına yönelik 19 Şubat'ta bir tamim yayınladı. Tamimde CHP'lilerin dağılmak üzere bulunan partilerini her ne olursa olsun ayakta tutabilmek gayretiyle

¹⁰⁰ BCA Yer No: 010.09.205.633.10, Belge No: 9-13.

¹⁰¹ BCA Yer No: 010.09.205.633.10, Belge No: 13.

¹⁰² BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 7.

son çare olarak bir mücadeleye giriştiklerini kaydedilmekte ve nifakın hızını kesmek ve onu söndürmek vazifesini hatırlatıyordu.¹⁰³

İlçede bozulan asayişin temini maksadı ile 23.02.1960 tarihinde vilayet makamınca ilçeye Necati Soyyüce ve Abdulkadir Yücedağ isimli polis memurları gönderildi; ilçe Kaymakamı ve Cumhuriyet Savcısının emrine verildi. Bu iki polis memuru, 24.02.1960 tarihinde ilçede Hasan Karagöz, Ali Erdoğan ve İbrahim İnci isimindeki vatandaşların evlerinin camının kırıldığını iddia etmesi ve karakola başvurması üzerine 4 kişiyi nezaret altına aldılar.¹⁰⁴ Bekir Akdeniz, Mustafa Çeçen, Ahmet Akdeniz ve Mehmet Bozkurt adlı şahıslar önce polis karakoluna oradan da jandarma merkez karakolunu götürüldüler. Bu şahıslardan üçü derhal, Mehmet Bozkurt ise bir müddet sonra bırakıldı.¹⁰⁵ Eşit muamele görmediğini iddia eden Mehmet Bozkurt, karakoldan çıkar çıkmaz hükümet konağından 80-100 metre mesafede bulunan bir kahvenin önünde ceketini çıkartarak “*bakın bana ne yaptılar?*” diye bağırды. Bu olay üzerine 100-150 kişilik bir kalabalık toplandı.¹⁰⁶ Mehmet Bozkurt ekmekçi Şaban’ın lokantası önünde kalabalık bir CHP’li gurupla kaynaştı.¹⁰⁷ Bu kalabalık, hemen orada tesadüf ettikleri Çiftçi Mallarını Koruma Başkanı Halil Mehmetoğlu’nun yeğeninin (Ahmet Arslan) “*Ne var? Ne oluyor? Memleketin büyükleri var onlar bu işi halletsinler. Seni şikâyet eden bir halk partili, parti lafını ne karıştırıyorsun?*”¹⁰⁸ sözleri üzerine kalabalık onu yakalayarak dövmeye başladı. Bu olay üzerine ilçeye yeni görevlendirilen iki polis olaya müdahale etti. Topluluk polisleri de tartakladı, hatta silahsız bir onbaşı, polisleri kurtarmak için topluluk arasına girdi ve oda saldırıya maruz kaldı. Yere yığılan polis memuru Necati Soyyüce tabancasını çıkartarak üç şahıstan ikisini bacağından birini de çenesinden yaraladı.¹⁰⁹ Yaralılara ilk müdahaleyi İlçe Doktoru Cahit Erkan yaptı.¹¹⁰ Yaralılar (Ali Uğur, Mustafa Tatlı ve Şükrü Dömbek) daha sonra Kayseri hastanesine sevk edildi.¹¹¹ Kalabalığın daha vahim hadiseler çıkartacağı endişesi ile Üsteğmen Necati Oğuz havaya dört el ateş

¹⁰³ Süleyman Kocabaş, **27 Mayıs 1960 Darbesinin İç Yüzü Menderes Nasıl Devrildi**, 1. Basım, Kayseri: Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, 2012, s. 307.

¹⁰⁴ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 3.

¹⁰⁵ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 72.

¹⁰⁶ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 3.

¹⁰⁷ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 20.

¹⁰⁸ Nusret Kirişçioğlu, **12 Mart İnönü-Ecevit ve Tahkikat Encümeni Raporu**, 1. Basım, İstanbul: Baha Matbaası, 1973, s. 180.

¹⁰⁹ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11,12.

¹¹⁰ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 18.

¹¹¹ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 37.

açtı. Vatandaşların yaralanması üzerine öfkeli kalabalık hükümet konağının önüne geldi.¹¹² Hükümet konağının önünde Ahmet Manav, İbrahim Demirci, Rasim Gökçek (Koreli), Mustafa Turan, Mehmet Şahin, Hacı Bekir Küpeli, (Küpeli'nin yüzünün bir tarafı tıraşlı diğer tarafı sabunlu vaziyettedir.) gibi şahıslar vardı.¹¹³ Hükümet konağına baskın yapılacağını tahmin eden askerlik şube başkanı Necip Karaoğuz iki şube eri ile konak kapısı önüne geldi.¹¹⁴ O sırada evine gitmekte olan İlçe Kaymakamı Nuri Erdem geri dönerek halkı sakinleştirmeye çalıştı. Kalabalık ile kaymakam arasında gerginlik artınca kaymakam ceketini ya da paltosunu çıkartıp, bir jandarmanın süngülü silahını alarak kalabalığı defetmek istedi. Bunun üzerine Yeşilhisar Mal Müdürü Hikmet Birsen araya girerek Kaymakam Nuri Erdem'i hükümet binasına soktu. Olayları odasının penceresinden izleyen İlçe Savcısı halka dağılması için ihtarlarda bulundu. (Yeşilhisar Savcısı bu olaydan sonra Kayseri il merkezine giderek bir hafta istirahat raporu almıştır.)¹¹⁵ Hükümet konağında mahsur kalan Kaymakam, Savcı, Hâkim ve Üsteğmen etraf ilçelerden yardım istediler. Bu sırada kalabalık arasından Mehmet Andaç isimli bir vatandaşın telkinleri ile kalabalık dağıldı.¹¹⁶

Yeşilhisar Kaymakamlığı 28.03.1960 tarihli Kayseri Valiliğine gönderdiği Günlük Vukuat Raporunda tüm bu olayları tek tek anlatırken rapor ekinde olayla ilintili olarak, Yeşilhisar Savcılığı tarafından sorguya çekilen isimleri ekli listede Kayseri Valiliğine sunmuştur. Bu rapor ekinde yer alan isimler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

¹¹² BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11,12.

¹¹³ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 20.

¹¹⁴ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 38.

¹¹⁵ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11,12.

¹¹⁶ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 26.

Tablo 1.4. 28 Mart 1960 tarih ve 332 sayılı Yeşilhisar Kaymakamlığı'nın Kayseri Valiliği'ne Gönderdiği Günlük Vukuat Raporu'nun ekidir.¹¹⁷

Sıra No	Adı Soyadı	Baba Adı	Doğum Yeri	Doğum Tarihi	Anne Adı	Mahallesi
1	Mustafa Ak	Hasan	Yeşilhisar	1322	Elif	Kuzey
2	İhsan Arslan	Kazım	Yeşilhisar	1340	-----	Camikebir
3	Mustafa Tugral	Mehmet	Yeşilhisar	1331	Zekiye	Kuzey
4	H.Bekir Küpeli	Halil	Yeşilhisar	1933	Sare	Köşk
5	Şükrü Bozkurt	Mehmet	Yeşilhisar	1927	Nuriye	Kuzey
6	H.İsmail Beyhan	Hasan	Yeşilhisar	1330	Ayşe	Keler
7	Ahmet Manav	Hasan	Yeşilhisar	1323	Fatma	Camikebir
8	Hasan Dursun	İbrahim	Yeşilhisar	1330	Ayşe	Keler
9	Mehmet Bozkurt	Mehmet	Yeşilhisar	1947	Nuriye	Kuzey
10	Vahdettin Koca	Ahmet	Yeşilhisar	1315	-----	Camikebir
11	Hakkı Küpeli	Bekir	Yeşilhisar	1316	Sare	Köşk
12	İbrahim Demirci	Mehmet	Yeşilhisar	1937	Pembe	Kuzey
13	Salim (Rasim) Gökçek	Mehmet	Yeşilhisar	1928	Saniye	Kuzey
14	Ali İpek	Hasan	Yeşilhisar	1926	Zeycan	Beyleryukarı
15	Mehmet Andaç	Şükrü	Ürgüp	1337	Hacer	Köşk
16	Mehmet Şahin	Şükrü	Yeşilhisar	1340	Pembe	Köşk
17	Yusuf Manav	Ahmet	Yeşilhisar	1933	Şerife	Camikebir
18	Hüseyin Karaman	Eyyüp	Yeşilhisar	1930	Havva	Camikebir
19	Şammas Akmeşe	Mustafa	Yeşilhisar	1323	Havva	Keler
20	Sami Keskin	Abidin	Yeşilhisar	1927	Kadın	Kuzey
21	Hüseyin Konak	Hasan	Yeşilhisar	1935	Fatma	Köşk
22	İsmail Yörük	Ömer	Yeşilhisar	1331	Sare	Kuzey
23	Hakkı Özkan	Hasan	Yeşilhisar	1324	Hava	Keler
24	Şükrü Yalçın	Mehmet	Yeşilhisar	1328	Arife	Kuzey
25	Halil Küpeli	H.Bekir	Yeşilhisar	1319	Sare	Köşk
26	ŞammasOrman	Mehmet	Yeşilhisar	1339	Fatma	Keler
27	Hasan Akmeşe	Mustafa	Yeşilhisar	1326	Havva	Keler
28	Hilmi Kocaoğlu	Şevket	Yeşilhisar	1932	Fatma	Kuzey
29	İlyas Karaboya	Tahir	Yeşilhisar	1340	Rabiye	İdriz
30	Nuri Akdağ	İhsan	Yeşilhisar	1929	Şerife	Camikebir
31	Yılmaz Çakır	Hüseyin	Yeşilhisar	1937	Ayşe	Köşk
32	Mustafa Beyhan	Mehmet	Yeşilhisar	1929	Hatice	İdriz
33	Hüseyin Aslan	Mustafa	Yeşilhisar	1943	Halime	Keler
34	Adnan Erkilic	İbrahim	Yeşilhisar	1318	Emine	Camikebir
35	Hasan Sarıyıldız	Mustafa	Yeşilhisar	1337	Sare	Keler
36	İsa Gök	Sadettin	Yeşilhisar	1941	Saniye	Camikebir
37	İsmail Güçlütürk	Mehmet	Yeşilhisar	1927	Kiraz	Kuzey

¹¹⁷ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 73.

Hadiseleri müteakip vilayetten kazaya giden Kayseri Ağır Ceza Savcısı, Emniyet Müdürü, Jandarma Kumandanı, zabıta kuvvetleri tarafından alınan tedbirlerle bu vahim hal önlendi. Tahkikat neticesinde 23 kişi yakalandı. Bunlardan 16'sı tutuklu, 7'si ise tutuksuz olarak yargılama süreci başladı.¹¹⁸

Tablo 1.5. 24.03.1960 tarihinde vuku bulan hadise dolayısıyla mevkuf (tutuklu) ve gayrı mevkuf (tutuksuz) olarak hakkında tahkikat yapılan şahısların isimleri şu şekildedir.¹¹⁹

Tevkif Edilenler		Gayrı Mevkuf (Tutuksuz Yargılananlar)	
1	Mustafa Turan	1	Süleyman Eken
2	Hacı Bekir Küpeli	2	Mehmet İpek
3	Rasim Gökçek	3	Şükrü Kale
4	Hacı İsmail Beyhan	4	Faik Konak
5	Ahmet Manav	5	Mustafa Tatlı (Yaralı)
6	Hasan Dursun	6	Ali Uğur (Yaralı)
7	Vahdettin Koca	7	Şükrü Dömbek (Yaralı)
8	Ali İpek		
9	Mehmet Bozkurt		
10	Şükrü Bozkurt		
11	Mustafa Ak		
12	Hakkı Küpeli		
13	İbrahim Demirci		
14	Mehmet Andaç		
15	Halil Mehmetoğlu (DP)		
16	İhsan Arslan (DP)		

Yukarıdaki tabloda ismi zikredilen ve Kayseri Cezaevinde bulunan 16 tutuklu 29.03.1960 tarihinde Ankara Cezaevine sevk edildi. 24.03.1960 tarihinde Kayseri ili Yeşilhisar ilçesinde vuku bulan hadiseye toplamda takriben 1500-2000 kişi iştirak etti.¹²⁰

Mart 1960 tarihinde Kayseri Valiliğinden yapılan tebliğde ise (Kayseri Vilayeti Emniyet Müdürlüğü 11. Şube-Sayı 1220)

“Halk Parti İlçe Başkanı Mustafa Ünal’ın Kayseri ağır ceza mahkemesine sevki üzerine partililer 24.03.1960 Perşembe günü saat 17.00 sularında polise mukavemette bulundu. Bunlardan üçü polisin kullandığı silahla yaralandı. Jandarma kuvvetleri ile polis işbirliği yaparak topluluğu dağıttı ve

¹¹⁸ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11, 12.

¹¹⁹ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 30.

¹²⁰ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 12.

10 kişi nezaret altına alındı. Bunu tertip edenler ve tahrik edenler hakkında adli tahkikat devam etmektedir.”

ifadeleri kullanılmaktadır.¹²¹

Bu olaylar üzerine CHP Kayseri İl Başkanlığının İçişleri Bakanı Namık Gedik’e çektiği telgrafta:

“Yeşilhisar’da üç vatandaşa lüzumsuzca ateş açılmış ve vatandaşlar çeşitli yerlerinden yaralanmıştır. Hadiseye başkanlığınızın sorumlu makamları sebep olduğu için vatandaşlar arasında huzursuzluk artmıştır. Tarihi mesuliyetinize bir yenisi eklenmemesi için olayın sorumluların adalet makamlarına teslim edilmesine delalet buyurmanızı saygılarımla rica ederim.”

ifadelerini kullandı.¹²²

Devletin zirvesi memlekette zuhur eden bu hadiselerle duyarsız kalmadı. 28 Mart 1960 tarihinde Reis-i Cumhur Celal Bayar’ın Başvekil Adnan Menderes’e yazdığı mektupta bu olayların CHP’nin siyasi tahriklerinden ibaret olduğuna, binlerce kişinin hükümeti temsil eden resmi memurlara yani devlet otoritesine karşı aşiret zihniyetini temsil eden bir isyan hareketi olduğuna işaret ediyordu. Kendisine iletilen bilgilere göre bu olayların olmasında iki önemli konu, meseleye açıklık getirmektedir. Bunlardan biri İnönü’ye atfen söylenen söz ve hareketlerin propaganda yolu ile tahrikler haline dönüştürülmektedir. İkincisi ise geçenlerde büyük bir gösterişle istifa eden Albay Bahri Yazır’ın, Amerikalıların kucağında namusların berbat edildiği ve memlekette devlet otoritesinin Amerikalılara intikal ettiği tarzındaki konuşmalardır. Bütün bunlara karşı kendi aldıkları tedbirlerin yetersiz kaldığını, hatta geçmişteki buna benzer olaylardan da (Gaziantep Meselesi, Rıhtım Hadisesi) hiçbir adli netice alınmadığından bahsediyordu.

Celal Bayar Yeşilhisar veya Kayseri vilayetinde örfi idare (sıkıyönetim) ilanını teklifi etme konusunda tereddüdü olduğunu bu konuda Milli Savunma Bakanı ile görüştüğünü, ordu kumandanını davet ettiğini görüşmelerden sonra kesin kararını zati devletlerine bildireceğini anlatarak mektubuna son veriyordu.¹²³

¹²¹ Hâkimiyet, Sayı 2799, Kayseri 26 Mart 1960, s. 1.

¹²² COP, Sayı 10, Kayseri 26 Mart 1960, s. 1.

¹²³ BCA Yer No: 010.09.204.630.1, Belge No: 2, 3.

Bu mektuba cevaben Adnan Menderes yine Yeşilhisar hadiseleri ve buna benzer olayların CHP'nin bir ihtilal teşebbüsü, hiç değilse kargaşa ve olay çıkarmak gayretini açıkça göstermekte olduğu ifade etmektedir. Menderes mektubun ilerleyen kısımlarında olayla ilgili şu ifadeleri kullanıyor:

“...Esasen Yeşilhisar Hadisesini öğrendiğimden itibaren büyük bir hassasiyet ve dikkatle vaziyeti takip etmekteyim. Hatta, dün gecesi, şayet ayağımdan muzdarip olmasaydım CHP katibi Umumisinin tebliğini öğrendikten sonra ve CHP'nin heyetinin Yeşilhisar'a gönderilmesinin takarrür etmesi üzerine, gece de olsa bizzat kendim teyyare ile hadise mahalline gitmeyi çok arzu ederdim. Şayet bu mümkün olsaydı, meseleyi kökünden haledecek tedbirleri şimdiye kadar bulmuş ve hal yoluna girmiş olurduk. Halbu ki o gece 3 vekil arkadaşım vaka mahalline hareket etmeleri hususunu da derpiş etmekte olduğumu zati devletlerinize iblağ ve bir neticeye varılmasını arz ettiğim halde, maalesef anlaşılıyor ki adliye vekili arkadaşım ve diğer bazı rüfekanın meseleyi büyütme ve adli netice almamak mülahazası ile böyle bir hareketi münasip görmedikleri neticesi ile karşılaştık. Şu ana kadar bizim aldığımız tedbirler pasif mahiyette olmuş ve alelade usuller çerçevesi içinde bir müdafaa hareketi halinde kalmıştır. Hatta bu mevzu da hiçbir tedbir alınmamış olduğu da iddia olunabilir. Sadece radyo gazetesinde vaziyeti umumi efkâra şimdiye kadar görülebilenlerden çok daha açık olarak ihtilal ve kıyama teşebbüs hareketleri karşısında bulunduğumuz etrafi ile açıklanmış oldu. Bunun dahi hemen ve atiyen tedbir almak arzusunda olduğunuzu açıklayacak mahiyette bulunmasından başka, yeni hareket ve tedbirlerimize mesnet teşkil edecek bir açıklama olarak da ehemmiyetli sayılması icap eder.

...Örfi idare ilan etmek bir tedbir olarak benim de ilk andan itibaren zihnimdedir. Ancak yine irat buyrulan mülahazalar sebebi ile ben de tereddüt içinde kaldım. Hülasa, tedbir almak, harekete geçilmek, meseleyi yeni baştan ele almak ve memleketi bu gibi mezbuhaneye olduğu teşvik teşebbüslerinden behemehâl ve kati surette korumanın yolu bulunmak icap eder kanaatindeyim. Şu anda buradaki vekil arkadaşlarımdan Mazlum Kayalar'ı çağırdım. Vaziyeti bir kez daha gözden geçireceğiz. Dâhiliye vekili arkadaşımı telefonla aradım. Şimdi görüşeceğiz. Zati devletlerinin de mesajlarında ifade buyrulmuş olan mütalaalar ve görüşler dairesinde, orada mesul ve alakalı hemen yani dâhiliye vekili müdafaa vekili ve tensip bulunduğu takdirde hadise mahalline giren Cemal Gökten, Jandarma Umum Komutanlığı Kurmay Başkanı ve Adliye Vekâleti Müsteşarı gibi zevatında mesele hakkında tahkikat yapılması ve icaplarının buyrulmasını bilhassa rica ederim. Her şeyden evvel bilhassa adliye vekili meselesinin ehemmiyetini telkin etmek ve derhal tedbir alınması ve harekete geçilmesi hakkında ikna edilmesi zaruri görülüyor. Şimdi burada varacağımız neticeleri hemen arza müsarifat edeceğim. Zati Devletlerinin de emir ve işarlarına anbeni intizarda olduğumu tazimlerle arz ederim. Başvekil Adnan Menderes.”¹²⁴

¹²⁴ BCA Yer No: 010.09.204.630.1, Belge No: 4-6.

Adnan Menderes mektubunda kendilerinin aldığı tedbirleri yetersiz görerek Celal Bayar'ın bahsettiği örfi idare ilanı konusunda da aynı tereddütleri paylaştığını ifade ediyordu.

Sonuçta Konya'dan II. Ordu Komutanı Orgeneral Suat Kuyaş, Yeşilhisar ve Kayseri'ye gelerek buralarda örfi idare ilan edilip edilmeyeceği hakkında incelemelerde bulundu. İnceleme sonuçlarını Celal Bayar ve Adnan Menderes ile paylaştı. Örfi idare yönetimine ihtiyaç olmadığı konusunda görüş birliğine varıldı.¹²⁵

Öte yandan Yeşilhisar Ceza Mahkemesinden 29 Mart 1960 tarihinde basına yapılan tebliğde:

*“Yeşilhisar asliye ve suç ceza mahkemesince verilen karara göre C.M.U 24.03.1960 günü saat 17.30'da Yeşilhisar ve hükümet konağı önünde 6761 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşü kanununa muhalefet, cebri şiddet kullanmak sureti ile zabıtaya mukavemet, adli ve idari makamları tahkir hususundaki mahkemenin tahrik suçlarına ait tahkikat karar ve muamelelerine üzerinde tesir edeceği özetle bu husustaki tebliğ beyanat ve neşriyatların basın kanununun 30/2 maddesi gereğince yasak edildiğine C.M.U'nun talebi üzerine karar verildi.”*¹²⁶

denilmekteydi. Yani bu günkü tabirle konu ile ilgili savcılık basına yayın yasağı getirdi.

1.4.2. Yeşilhisar Olaylarının Basındaki Yeri

Bu hadise gerek ulusal basında gerekse yerel basında genişçe yer aldı. Tabi ki o yılların siyasi bölünmüşlüğünün çerçevesinde. Yani bazı kalemler olayı bir hükümete isyan ya da bir tahrik hareketi olarak değerlendirirken bir kesimde İnönü'nün Kayseri gezisini engellemeye yönelik bir girişim olarak zikretti. Her ne olursa olsun 6-7 binlik bir ilçede cereyan eden vaka nihayetinde ülke genelinde yankı bulacak, haber değeri taşıyacaktı. Bu haberlerin incelenmesi neticesinde anlaşılıyor ki basın olayın çıkış nedeni konusunda yanılığa düşmüştü. Aynı zamanda olayın gelişimi ve sonuçları konusunda da çeşitli ihtilaflar vardı. Basının olayla ilgili haberleri özetle şöyleydi:

¹²⁵ BCA Yer No: 010.09.204.631.5, Belge No: 13.

¹²⁶ Son Posta, Sayı 5034, İstanbul 29 Mart 1960, s. 1, 7.

Ulusal gazetelerden Akşam gazetesinde yer alan haberde hadisenin Tarım Kredi Kooperatifi seçimlerinin CHP'li adaylar tarafından kazanıldığı bunun üzerine CHP ve DP'liler arasında tartışma çıktığını ifade etmektedir.¹²⁷ Aynı gazetenin bir gün sonraki haberinde Kayseri Savcısının ve Sorgu Yargıcının kararı ile vatandaşların üzerine ateş açılmasını tahrik eden DP İl Belediye Encümeni Halil Mehmetoğlu ile yakın akrabası Belediye Zabıta Memuru İhsan Arslan'ın tevkif edildiğini, diğer taraftan olay esnasında jandarma karakolunda dövülen Mehmet Bozkurt ve 10 CHP'linin kanuna aykırı olarak nümayiş yapmak, Savcı ile Kaymakama hakaret etmek, zabıtaya mukavemet suçlarından tevkif edildiğini yazıyordu.¹²⁸

Yine ulusal gazetelerden Vatan gazetesi de Ankara'dan Kayseri'ye gelen CHP heyetinin Memleket Hastanesinde DP'li ve polisin kurşunları ile yaralanan 3 CHP'liyi ziyaret ettiklerini, bu yaralıların tedavileri ile CHP İl Teşkilatının meşgul olduğunu haber yaparken; yaralılardan yarası ağır olan Şükrü Dömbek, bu gazete haberinde şu ifadeleri kullanıyordu: “Durup dururken tecavüze uğradım. Zararı yok. Bu başı gövdeden ayırabilirler ama mücadelesini yaptığımız davadan ayıramazlar.”

129

Diğer ulusal gazetelerde de olayla ilgili benzer haberler yayınladı. 26 Mart 1960 Cumhuriyet'te, Yeşilhisar Olaylarının ardından ilçede tedbirlerin arttığından, tedbirlere rağmen vatandaşların sakinleşmediğinden, heyecanın son haddinde olduğundan bahsediyordu. Cumhuriyet gazetesi aynı zamanda CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal'ın beyanatını yayınladı. Aksal gazetede şu beyanatı verdi:

*“Kayseri'nin Yeşilhisar Kazasında vahim bir hadise cereyan etmiştir. Vatandaş reyine hürmet etmemeyi şiar edinmiş partizan şahıslar, bir seçimi kaybetmiş haksız infialî içinde fiili tecavüzlere teşebbüs etmişlerdir. Şimdiye kadar çeşitli ve vahim tezahürleri görülmüş olan tutum ve zihniyet, Yeşilhisar'da masum vatandaş kanının akıtılmasına kadar ileri varmıştır. Bu kabil sindirme ve yıldırma hareketlerin vatandaşın azim ve iradesi karşısında hüsrarla neticelendiğine şüphe yoktur.”*¹³⁰

¹²⁷ Akşam, İstanbul 26 Mart 1960, s. 1.

¹²⁸ Akşam, İstanbul 27 Mart 1960, s. 1, 5.

¹²⁹ Vatan, Sayı 6781, İstanbul 27 Mart 1960, s. 1.

¹³⁰ Cumhuriyet, Sayı 12815, İstanbul 26 Mart 1960, s. 5.

27 Mart 1960 Milliyet'te ise, DP'liler ateş açmak, CHP'liler ise polise mukavemetten sanık başlığı ile haber yapıldı. O yıllarda yayın hayatında olan Gece Postası ve Hürriyet gazeteleri de aynı tarihlerde benzer başlıklarla olayı basın dünyasına taşıdılar. Ancak CHP'ye yakın olduğu bilinen yayın organı Ulus gazetesi ve DP'ye yakın olduğu bilinen Zafer gazetesi olayı farklı bir ağızdan değerlendirdiler.

25 Mart 1960 tarihli Ulus gazetesinde “Yeşilhisar İlçesinde Polis Halka Ateş Açtı.” başlığı altında Kaymakam ve Savcının gözü önünde cereyan eden hadiselerde CHP'li 3 vatandaşın yaralandığı, vur emrini ise DP İlçe Başkanının verdiği ifade edildi.¹³¹ Aynı gazete bir gün sonra olayla ilgili “Yeşilhisar'da Sıkıyönetim Havası Var.” başlığını attı. Haber içeriğinde halka ateş eden Halil Mehmetoğlu'nun dün de tevkif edilmediği, ilçede cereyan eden hadisenin üzüntüsünün devam etmekte olduğunu ama ilçede adeta örfi idare havasının esmekte olduğu anlatılmaktaydı. Ayrıca olayda yaralananların Memleket Hastanesinde olduğunu ve yaralılara henüz bir tıbbi müdahale yapılmadığı bahsedilmekteydi. Bir de Yeşilhisar Savcısının bu mühim hadiseyi tahkik etmek yerine görevi başında bulunmayıp iki gündür il merkezinde dolaşmakta olduğunu, bundan dolayı vatandaşların savcılıkta muhatap bulamadıklarına dikkat çekmişti.¹³²

Zafer gazetesi Yeşilhisar hadiselerini tahrik eden CHP'lilerin kendileri olduğunu yazdı. Halk Partisinin çaresiz ve devasız bir zaaf içinde bocaladığını, onların bütün hesaplarının iftiraya, yalana, tahriklere ve tahriplere dayandığı ile ilgi haberleri manşetine taşıdı.¹³³ Yine Zafer gazetesi haberinde kanunlara karşı tecavüz hareketine kalkışan zorbalardan 10 kişinin nezaret altına alındığı ifadeleri kullanılırken aynı zamanda Kayseri Valiliğinin konu ile ilgili basına tebliğini de yayınladı.¹³⁴ Valiliğin Anadolu Ajansına verdiği bu tebliğ Kayseri Hâkimiyet gazetesinde aynen yayımlandı. Kayseri Valiliğinin 25.03.1960 tarihli tebliğinde;

“Bir ay evvel Yeşilhisar Kazası şehir kulübünde Demokrat Partili Belediye Reis Vekilini öldürmek maksadı ile tabanca istismal eden Halk Partisi İlçe Başkanının dün Kayseri ağır ceza mahkemesine sevki üzerine bir kanuni takibattan muğber olan halk partililer 24.03.1960 Perşembe günü saat 17 sıralarında Demokrat Partili Ahmet Aslan isminde bir şahsı döverken

¹³¹ Ulus, Sayı 13165, Ankara 25 Mart 1960, s. 1.

¹³² Ulus, Sayı 13166, Ankara 26 Mart 1960, s. 1, 5.

¹³³ Zafer, Sayı 3782, Ankara 28 Mart 1960, s. 1.

¹³⁴ Zafer, Sayı 3781, Ankara 27 Mart 1960, s. 1, 4.

savcının emri ile polisin bu vatandaşı kurtarmak için fiili müdahalesi sırasında kalabalık bir halk partili gurubu tarafından vazife yapan polise mukavemette bulunmuş ve polisin vaki ihtarına rağmen bu mukavemet hareketini fiili tecavüz haline getirmek isteyen ve getirmiş bulunanlara silah kullanmak mecburiyetinde kalınmış mütecavizlerden üçü polisin kullandığı silahla yaralanmıştır. Hadise mahalline yetişen jandarma kuvvetleri polisle işbirliği yaparak bu mütecaviz topluluğu dağıtmış ve mütecavizlerden olduğu tespit edilen 10 kişi adliyeye tevdi edilmek üzere nezaret altına alınmıştır. Tatbikat Vilayet Cumhuriyet Müddei Umumisinin nezareti altında devam etmektedir. Gerek mütecavizler ve gerekse bunu tertipleyen ve tahrik edenler hakkında adli tahkikata ehemmiyetle devam edilmektedir.25.03.1960”¹³⁵

denilmektedir.

Başbakan Adnan Menderes, bu tebliği, olayların çapını aksettirecek derecede olmadığı için eleştirildi. Olayla ilgili neticelere bakılarak yeni bir tebliğin neşredilmesini istedi. Bu yeni tebliğ de bin kişi civarında bir halkçının hükümet konağını basmak ve savcuyu dövmek veya öldürmek teşebbüsüne geçtiklerinin ve bu asi gurubun tesadüf eseri denilecek şekilde hükümet konağına girmesinin engellendiğini, Yeşilhisar’da düzenin bozulmuş ve anarşinin hâkim olduğunun yer alması kanaatini dile getirdi.¹³⁶

İçişleri Bakanlığı 28.03.1960 tarih ve 1725 sayılı bir telgraf gönderdi. Dâhiliye Vekâleti adına Recai Türelî tarafından imzalı olan telgrafın içeriğinde Kayseri Ziraat Bankasına 3000 liranın gönderildiği, bu paradan 1000 liranın Kaymakam Nuri Erdem’e, 500’er liranın polis memuru Necati Soyyüce ve Kadir Yücedağ, Jandarma Onbaşı İsa Aksu ve Jandarma Eri Yaşar Akmeden’e verilmesini Kayseri Valiliğinden rica ediyordu.¹³⁷ Hâkimiyet gazetesi birkaç gün sonra olay ile ilgili Yeşilhisar Olaylarında görev yapan devlet görevlilerinin bu para ödülünü haber yaptı. Gazete bu haberde:

“Bundan birkaç gün önce Yeşilhisar’da vuku bulan hadiseler esnasında vazifelerinde gösterdikleri üstün başarıdan dolayı Kaymakam Nuri Erdem’e 1000 lira, ayrıca Kayseri’den giden atlı polis teşkilatından Necati Yücesoy ile Kadir Yücedağ ve bir onbaşı ile bir ere 500’er lira mükâfat verilmesi

¹³⁵ Hâkimiyet, Sayı 2793, Kayseri 26 Mart 1960, s. 1.

¹³⁶ BCA Yer No: 010.09.204.630.1, Belge No: 4.

¹³⁷ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 83.

uygun görülmüştür. Mükâfatlar Valimiz Ahmet Kınık¹³⁸ tarafından adı geçen şahıslara tevdi edilmiştir.”¹³⁹

ifadelerini kullandı.

Dönemin yerel gazetelerinden matrak gazete “COP” ise 26 Mart 1960 günü çıkan sayısında olayı DP Başkanı, Savcı ve Kaymakam “VUR” emri verdi: Yeşilhisar’da 3 CHP’li vuruldu manşeti ile haberi duyurdu. Haberin devamında Yeşilhisar kazasında evvelki gün yapılan Tarım Kredi Kooperatifi seçiminin tamamen CHP’liler tarafından kazanılmasını hazmedemeyen DP’liler dün gece toplu halde vatandaşların evlerine hücum ederek camlarını kırdılar. Şikâyet üzerine suçlu iki DP’li ile sebepsiz olarak bir CHP’li vatandaş karakolda nezaret altına alındı. DP İlçe Başkanının partizanca müdahalesi üzerine DP’liler jandarma karakolunda serbest bırakıldı ve Mehmet Bozkurt isimli CHP’li güpegündüz karakolda dövüldü. Mağdurun feryatlarını işiten yakınları polis karakoluna bu haksızlığın önlenmesi gerektiğini ve Mehmet Bozkurt’un suçlu ise ifadesinin polis karakolunda alınması gerektiğini bildirdiler ise de Komiser Vedat Sunat: *“Biz bir şey bilmiyoruz. Jandarma karakolunda cereyan eden bu hadiseyi yöneten memurlar yukardan gönderildiler. Biz bir şey yapamayız”* dedi. Bunun üzerine karakolun önünde biriken halka, jandarma karakolunda dayak attıran ve vilayetten gönderilen iki polise DP Başkanının *“vurun mesuliyet bana aittir”* diye tahrik ve emri üzerine Kaymakam, Cumhuriyet Savcısı da bu emre iştirak etti. Kaymakam jandarmanın elinden zorla aldığı süngülü tüfek ile halkın üzerine hücum etti ve bundan cüret alan iki sivil polis ile DP Belediye Azası Halil Mehmetoğlu hamil buldukları silahlarla halka ateş ettiler, bu ateş üzerine Şükrü Dömbek çenesinden, Mustafa Tatlı ve Ali Uğur adındaki vatandaşlar da bacaklarından ağır yaralandılar. Yaralılar geç vakit hastaneye kaldırıldılar, failer ise halen serbest dolaşmaktadır. Hadise muhitte dehşet

¹³⁸ Ahmet Kınık, Yönetici, Bürokrat, Vali, Siyaset Adamı, Milletvekili (D.1905 Selanik-Ö.29 Mayıs 1977) Profesör Dr. Uğur Alacakaptan’ın kayınpederidir. Mülkiye Mektebi (Siyasal Bilgiler Fakültesini) bitirdi. Bursa maiyet memurluğu (1927-28) Osmancık (1928-29) Akçadağ (1930-35) Emirdağ (1935-37) Bakırköy (1937-39) Bayoğlu (1939-40) Karakoçan (1941-43) Kaymakamlıklarında bulundu. İstanbul (1940-41) ve Ankara (1943) Vali Muavinliği, Malatya (1943-44) Vali vekilliği, Malatya (1944-49), Eskişehir (1949-50), Seyhan(Adana 1950-53) Valiliği yaptı.1953-54 yıllarında bir süre içişleri müsteşarlığı görevinde bulundu. Evli ve üç çocuk babasıdır. Kınık, 1954 genel seçimlerinde Demokrat Parti listesinden Seyhan(Adana) milletvekili seçilerek TBMM’de yasama görevi yaptı. 1957 yılında getirildiği Kayseri Valiliğinden 1960 yılında emekliye ayrıldı. 27 Mayıs 1960 ihtilali sürecinde Yassıda’da kurulan Yüksek Adalet Divanında yargılandı. (Ahmet Kınık Hayatı, <http://www.biyografiya.com-/biyografi/838> 10 Mart 2018)

¹³⁹ Hâkimiyet, Sayı 2799, Kayseri 1 Nisan 1960, s. 1.

uyandırmış olup, Kayseri Barosuna kayıtlı 30'a yakın avukat mağdurların haklarını aramak için vaka mahalline hareket ettiler.¹⁴⁰

1954 yılında yayın hayatına başlayan Türkiye'nin ilk haftalık haber dergisi Akis, başlangıçta tarafsız olmasına rağmen daha sonra CHP yanlısı bir anlayış sergiledi. Yeşilhisar Olayları, Akis dergisinin 296.sayısında "Yurtta Olup Bitenler" başlığı altında yerini aldı. Bu yazıda Yeşilhisar Olaylarında DP İlçe Başkanının emri ile halka ateş açıldığı, Kayseri Valiliğinin hiçbir tahkikat yapmadan CHP taraftarlarını suçlayıcı bir tebliğ yayınladığı konusunda eleştirmişti. Bu yazının belki de en çarpıcı noktası, yazının iddiasına göre Kayseri'nin hususiyetinin olduğu, Kayseri'de Demokratların "Kuğunun Şarkısını" söylediklerini herkesin bildiğini anlatıyordu. Yani dergi yazısında Kayseri'de DP gücünün bitmeye yakın olduğunu ve bu önümüzdeki seçimlerde CHP'nin çok daha şanslı olduğu belirtiyordu. Buna kanıt olarak da Kayseri'nin evladı olan ve generalliğin eşliğindeyken ordudan ayrılarak CHP'de siyasete başlayan genç Kurmay Albay Bahri Yazır'ın bir hafta önceki Kayseri ziyaretinde halkın ona müthiş bir teveccüh sergilediğini gösteriyordu. Gerek bu olay gerekse 2 Nisan'da İnönü'nün Kayseri ziyaretinde idari makamlar ve DP'nin nasıl bir tavır takınacakları konusunda kara kara düşündükleri söylemleri ile haber devam ediyordu.¹⁴¹

Olaylarla ilgili 29 Mart 1960 tarihinde basına neşir yasağı geldiğinden basında bu tarihten itibaren olayla ilgili haberler yer almadı. Ancak, bu hadiseden önce kararlaştırılan İsmet İnönü'nün Kayseri gezisi daha bir ehemmiyet kazandı. Haliyle basının gözü bu geziye çevrildi.

1.4.3. Olaylar Hakkında İncelemeler, Raporlar ve Beyannameler

Bu olaylar üzerine hükümet bürokratları ile, muhalefet ise genel merkez görevlileri, milletvekilleri ile olayı yerinde incelemek için harekete geçti. Her iki unsurda olay yerine giderek tahkikata başladı. CHP, olayların duyulması üzerine CHP Genel Sekreter Yardımcısı Adana Milletvekili Dr. Kemal Satır, Sivas Milletvekili Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Malatya Milletvekili Nurit Yetkin ve Urfa Milletvekili Atalay Akan'dan müteşekkil bir heyet gönderdi. 26 Mart 1960 tarihi, akşam saat 20.00'da

¹⁴⁰ COP, Sayı 10, Kayseri 26 Mart 1960, s. 1, 2.

¹⁴¹ Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Ankara Yıl 6, Cilt XVII, Sayı 296, s. 7, 8.

trenle Kayseri'ye hareket eden heyet üyeleri sabah erkenden olayda yaralanıp Memleket Hastanesinde yatmakta olan yaralıları ziyaret etti. Heyet partinin il merkezinde parti yetkilileri ile kısa bir görüşme yaparak, Kayseri İl Başkanı Avukat Muzaffer Attaroğlu ile birlikte Yeşilhisar'a gitti. Heyet bir gün önce saat 23.00'da radyoda okunan Kayseri Valiliğinin tebliğinde, tebliğin olayı baştan sona kadar tahrif ettiği mahallinde açıklamalar yaptı.¹⁴² Yeşilhisar'a giden CHP tetkik heyeti incelemelerini yaptıktan sonra basına müşterek bir demeç verdi. Basına verilen demeç şöyledir:

“Yeşilhisar Hadisesi DP'nin itibar kaybetmesi karşısında zor ve şiddet kullanarak ayakta durabilmek için tamamıyla boş bir hayale kapılan bazı partizanların eseridir. Hadiselerden bir gün önce, kooperatif seçimlerini kaybetmiş olan ve hezimetini hazmedemeyen bazı DP'liler CHP'li vatandaşların evlerini taşlamışlardır. Ertesi gün bu hadisenin failleri kısa bir sorguya müteakip serbest bırakılırken Mehmet Bozkurt adlı masum bir CHP'li gence karakolda işkence edilmesi, hadiselerin başlıca amili olmuştur. Yeşilhisar karakoluna dâhil olmadıkları halde hadiselerden bir gün önce oraya mahsus suretle gönderdikleri anlaşılan Kadir ve Necati adlı iki polis memuru tarafından ortaçağ usulleri ile kendisine karakol işkencesi yapılan Mehmet Bozkurt adlı gencin feryatları etraftan işitilmiş, dövüldüğünü görüp tespit edilmiş, kardeşi ve yakınlarının ilgili makamlara başvurmaları fayda vermemiştir. Karakolda işkenceye maruz kalan gencin, serbest bırakıldıktan sonra çarşıda etrafını alan yakınlarına ve meraklı halka şikâyetlerini anlatması, vücudunun şişen kısımlarını göstermek istemesi üzerine, başlarında Halil Mehmetoğlu adlı bir DP'li belediye meclis üyesi ve onun akrabası olan İhsan Arslan adlı belediye zabıta memuru bulunmak üzere bulunmak üzere bazı DP'liler silahlı tecavüze geçmişlerdir. Bunları ortadan kaldırmalı. “Haydi, siz de tabanca, bıçağınızı çekin, vuruşalım” diye bağırarak DP'li belediye meclis azası Halil Mehmetoğlu halka birçok defa ateş etmiş ve bir kişinin yaralanmasına sebep olmuştur.

Kadir gecesinde, Yeşilhisar'da bulunmak üzere bütün civar köylerden çok büyük bir halk kitlesi kasabada toplanmış bulunuyordu. Bu büyük kitle, mütecevizlere karşı durmuş ve kaymakama hitaben: “Halka ateş etsin diye mi bu adama tabanca verdiniz?” diye bağırılmışlardır. Savcıya hitaben de: “Karakolda adam dövülüyor, asıl suçlular serbest dolaşıyor. Adalet isteriz...” diye bağırılmışlardır. Bu arada polis kurşunu ile iki vatandaş daha yaralanmıştır. Hadiseye sebebiyet verenler DP'li belediye meclis azası Halil ile akrabası belediye zabıta memuru İhsan Arslan, bu gün geç saatte yaralanan vatandaşlar adına yapılan adli müracaat üzerine tevkif edilmişlerdir. Ancak karakolda bir vatandaşa güpegündüz dayak atarak, işkence edenler hakkında hala tatbikata başlanmamış olması teessüre ve teessüfe şayandır. İlgilileri vazifeye davet ediyoruz.

¹⁴² Vatan, Sayı 6781, İstanbul 27 Mart 1960, s. 1.

Yeşilhisar Hadiselerinden alınacak ders şudur:

Partizan idare her türlü huzursuzluğun sebebidir. Bazı DP başlarının millet çoğunluğunu teşkil eden muhalif vatandaşlara düşman gözüyle bakmaları, vatandaşa eşit muamele lüzumunu bir türlü kavrayamamaları, millet radyosu bu iptidai partizanlıklarına alet etmeleri ve bazı zayıf iradeli insanları bu hatalı yolda, durmadan teşvik ve tahrik etmeleri, her gün acı neticeler vermektedir. Yeşilhisar'da dökülen vatandaş kanının asıl mesulleri, milleti iki cepheye ayırarak ikbal sürmek sevdasına kapılanlardır. Memleket asayişinin baş düşmanı, vatandaşa eşit muamele yapmanın medeni bir cemiyette temel kaide olduğunu bir türlü kavrayamayan sakat ve iptidai zihniyettir. Her Türk vatandaşına saygı besleyen, bütün vatandaşları eşit hakların sahibi olarak gören CHP, bu iptidai zihniyeti mutlaka tasfiye edecektir. Yeşilhisar'ın olgun ve yiğit halkı ile yaptığımız temas, bu inancımızı bir kat daha kuvvetlendirmiştir. Milletın sevgisini ve güvenini kaybettiklerini görerek baskı ve şiddetten medet umanlara bu asil millet hak ettikleri dersi vereceklerdir.

Yiğit Yeşilhisarlılara sabır ve sükûnet tavsiye ettik. Mesul vazifelere insaftan ayrılmamaları ve adaletin tecellisine yardım etmeleri lüzumunu hulusla hatırlatırız.”¹⁴³

Kayseri'den dönen heyet, CHP merkez yönetimi ile birlikte İnönü'nün evinde olağanüstü bir toplantı yaptılar. İnönü başkanlığında uzun süren toplantıda Kayseri'ye giderek olayları yerinde inceleyen heyet, durumu partililere anlattı. Heyet üyeleri, Gösteri Yürüyüşleri Kanununa aykırı hareketten sanık ve mevkuf olan CHP'lilerin morallerinin çok iyi olduğunu bildirdiler.¹⁴⁴

Buna mukabil Radyo Gazetesi CHP'nin açıklaması konusunda durarak şu cevabı verdi:

“Bu hareketler Halk partisinin eski balkan komitacılarına yakışan bir mücadele tarzı üzerinde sarahaten karar kıldığına dair bize bir yeni vesika daha vermiş olmasından başka bir mana ifade etmez. Anlaşıyor ki, bu parti seyahat yapmayı artık sadece hükümet aleyhine kışkırtmak, ayaklanmalara teşvik etmek ve kanunla devlet otoritesine karşı itaatsizlikle asiliğin açık müdafaasına girişmek sureti ile her taraflardan ihtilal kopsun manasında anlamaktadır.”

CHP Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu bu metne tepki göstererek “*Bu vahim hadiseyi yerinde incelemek bir milletvekili için hem haktır, hem de vazifedir.*” dedi.¹⁴⁵

¹⁴³ Ulus, Sayı 13167, Ankara 27 Mart 1960, s. 1, 5.

¹⁴⁴ Türk Sözü, Sayı 10547, Adana 29 Mart 1960, s. 3.

¹⁴⁵ Hürriyet, Sayı 4282, İstanbul 28 Mart 1960, s. 1, 5.

CHP Genel merkezinin Yeşilhisar Hadiseleri hakkında meclis tahkikatı yapmayı kararlaştırması üzerine, Radyo Gazetesi 27 Mart gecesine neşriyatında Yeşilhisar Hadiselerini ele alarak CHP'ye sert eleştirilerde bulundu. Radyo Gazetesi CHP tarafından yayınlanan tebliği inceleyerek bunu devletin hâkimiyetine karşı girişilmiş bir hareket olarak tefsir etti. Tebliğin ihtilal teranesi ile dolu olduğunu ifade eden Radyo Gazetesi vatandaşların CHP'ye inanmadıklarını bildirerek Uşak ve 6-7 Eylül Olaylarını ele alarak, CHP'nin bu tip olayları istismar ettiğini söyledi.¹⁴⁶ DP'liler Halk Partililerin çaresiz bir zaaf içinde bocaladıklarını, bütün hesapları iftiraya, yalana ve tahrike dayandırdıklarını ifade ediyordu. Yeşilhisar Olayları üzerine CHP mebus heyetinin basın açıklaması için aslında bu açıklamanın bir beyanname değil iddianame olduğunu öne sürdüler. Bu iddianamede sanki bir dava açılıyor ve içeriğinde dava karara bağlanıyor gibi eleştirisinde bulunuyorlardı.¹⁴⁷ Ayrıca DP kanadından Bursa Mebusu Mazlum Kayalar ve daha önceden oraya gitmiş olan Kayseri Mebusları İbrahim Kirazoğlu, Fikri Apaydın, Servet Hacıpaşaoğlu, Hakkı Kumrel, Osman Kavuncu, Fahri Köşkerlioğlu ve Ali Rıza Kılıçkale işin siyasi durumunu incelediler.¹⁴⁸ Ayrıca hükümet adına olaylar üzerine konuyu soruşturmak üzere hadiseleri müteakip, vilayetten ağır ceza savcısı, vali muavini, emniyet müdürü, jandarma kumandanı, zabıta kuvvetlerinin yanı sıra ¹⁴⁹ Ankara'dan Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan, Adliye Vekâleti müsteşarı Kevni Nedimoğlu, Emniyet Başmüfettişi Aziz Ronabar, Emniyet Genel Müdürlüğü Altıncı Şube Müdürü Dever Hacışabanoğlu, Jandarma Genel Komutanı Nezihî Fırat'tan ibaret bir heyetle, tahkikat yapması için Yeşilhisar'a gittiler. Dönemin İçişleri Bakanı Namık Gedik ise bu görevlilerin incelemeleri ve hazırladıkları raporlar doğrultusunda TBMM'de Yeşilhisar Olaylarının CHP'nin tahriki üzerine çıktığı yönünde izaha çalıştı.¹⁵⁰ Gedik konuşmasında 1957 seçimleri bütün memlekette olduğu gibi Kayseri vilayetinde de, Halk Partisi'nin gözü pek kanun tanımaz belalıları tarafından iptal edilmek istendiğini ve bütün yıkıcı hareketlere başvurduklarını anlattı.¹⁵¹ Gedik

¹⁴⁶ Milliyet, Sayı 3552, İstanbul 28 Mart 1960, s. 1, 5.

¹⁴⁷ Zafer, Sayı 3782, Ankara 28 Mart 1960, s. 1.

¹⁴⁸ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 31.

¹⁴⁹ BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11.

¹⁵⁰ BCA Yer No: 010.09.204.640.2, Belge No: 4.

¹⁵¹ BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 2.

konusmasında Yeşilhisar'da Halk Partililerin öteden beri adet olarak Demokrat Partiden üstün olduğunu, bu adet üstünlüğe dayanarak kazada Halk Partililerin Demokrat Partili vatandaşları sindirici hareketlerde bulunduğu ve tazyik havasını hâkim kılmaya çalıştıkları doğrultusunda görüşler bildirdi.¹⁵² İçişleri Bakanının konuşmasındaki en dikkat çekici nokta, 24 Mart 1960 tarihinde tutuklanan vatandaşlardan bilahare serbest bırakılan Mehmet Bozkurt'un (Bakın bana ne yaptılar? Karakolda beni dövdüler.) gibi söylemleri için halkı tahrik edici gösteriş için bağırdığı ve onun etrafında toplanan kalabalığın esasen maksatlı bir biçimde hazırlanan bir kalabalık olduğudur.¹⁵³ Gedik meclisteki konuşmasını şu şekilde tamamladı:

“Şu maruzatımdan da anlaşılacağı üzere Yeşilhisar'da uzun zamandan beri tahrik edilen ve en ağır milli haysiyet ve şerefini param parça eden, halkı kanunlara ve hükümet kuvvetlerine karşı gelmeye teşvik eden muhalefet tutumu ve yıkıcı propagandalarının sebep vermiş olduğu hadiseleri münferit ve lalettayin (özensiz bir biçimde) bir suç olarak mütalaa etmeye elbette imkân yoktur. Hadisenin müteakip saflarına merkezden gönderilen vazifelilerle el konmuş ve 16'sı mevkuf olan şimdilik 23, fakat tahkikat genişledikçe miktarı daha da artacağı tahmin edilen suçluları adalete tevdi edilmiş ve edilmek üzere bulunmuştur.”

Namık Gedik bu arada CHP Genel Merkezini de olayların sonrasındaki tutumları konusunda eleştirdi. CHP Genel Merkezinin beyannamesinde, olayı tamamen küstahça tarif ederek, hükümeti bu konuda itham etmekte olduğunu ifade etti. Ayrıca Halk Partili olduklarından asla şüphe olmayan bu gözü dönmüş kalabalığın CHP tarafından himayesinden de rahatsızlığını belirtti.¹⁵⁴

¹⁵² BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 3.

¹⁵³ BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 4.

¹⁵⁴ BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 5.

İKİNCİ BÖLÜM

İSMET İNÖNÜ'NÜN KAYSERİ ZİYARETİ VE SONRAKİ GELİŞMELER

2.1. Ziyaret Öncesi Siyasi Hava, İnönü ve Yetkililer Arasında Geçen Görüşmeler

Seçimlerin normalde 1961 yılında yapılması gerekiyordu. Fakat hükümetin baharda yeni seçimlere gideceği söylentisi, 1960 yılı başlarında Ankara'da yayıldı. Muhalefet bu söylentiyi hemen bir talep haline getirdi. Menderes de bu talebe kesin bir itirazda bulunmadı. Böylece, bir seçim öncesi havası, durumu büsbütün alevlendirdi. Şubat ayında CHP, bazı bakanların kanunsuz işler yaptığını ve menfaat sağladığını ileri sürerek, bunlar hakkında meclis soruşturması istedi; on bir olayla ilgili önermeleri meclis gündemine aldırılmayı başardı. Bu arada sabık bir bakanın gayrimeşru kazançlarının 750 bin doları bulduğu iddia edilmekteydi. Birkaç gün ve gece süren görüşmelerde, muhalefetin ithamları 1957 seçimlerini ve geçmiş yılların huzursuzluk yaratmış olaylarını da kapsadı. Meclis, bütün soruşturma taleplerini reddetti. Bir süre sonra bütçe görüşmeleri de çok sert oldu, ancak meclisin Martta tatile girmesiyle çatışmalar durdu.¹⁵⁵ 11 Marttan 15 Mart'a kadar İsmet İnönü başkanlığında yapılan parti toplantılarında CHP, iktidarın denetlenmesinin hem basın yolu ile hem de meclis yolu ile imkânsız olduğunu ve iktidarın partizanca hareket ettiğini belirtti. Her geçen günün DP iktidarının aleyhine işlediğini fark ederek seçim için hazırlık yaptığını iddia etti.¹⁵⁶ DP Genel Merkezinden Ege Bölgesi'ne arka arkaya gönderilen

¹⁵⁵ Sabiha Bozbağı, **İhtilaller ve Darbeler Tarihi**, Cilt II, 1. Basım, İstanbul: Yirminci Yüzyıl Yayınları, 1966, s. 417, 418.

¹⁵⁶ Hürriyet, Sayı 4269, İstanbul 15 Mart 1960, s. 1.

tamimlerde seçim ibaresinin bulunması, seçimin yakın bir tarihte olma ihtimalini kuvvetlendirmekteydi.¹⁵⁷ Memlekette seçim olmadığı halde seçim havası vardı.

DP Genel İdare Kurulu, Kamil Gündeş'in başkanlığında seçim işlerini organize etmek üzere 30 kişilik bir heyet kurdu. Heyetin ekseriyetini 1957 seçimlerinde kazanamamış eski DP mensupları teşkil ediyordu. Grupların birisi "Kalkınan Türkiye" adlı bir broşür hazırladı. Bu broşürde DP'nin 1950'den beri yaptığı işleri mukayeseli bir şekilde anlatmaktaydı.¹⁵⁸ İktidar partisi mensupları yurt içine dağılarak muhalefete çatan konuşmalar yapıyordu. Nitekim Adliye Vekili Esat Budakoğlu Kırşehir, Kayseri, Niğde ve Adana'yı gezmekte halka hitaben konuşmakta; Nafia Vekili Tevfik İleri beraberinde Manisa Mebusu Behçet Kayaalp, Antalya Mebusu Burhanettin Onat, Burdur ve Antalya dolaylarında halk ile temas etmekte; Samet Ağaoğlu ile Emin Kalafat Kars ve civarlarında tetkikler yapmakta; Münakalat Vekili Şemi Ergin ile Devlet Vekili İzzet Akçal Diyarbakır, Mardin civarlarını taramaktaydı. Buna mukabil CHP Mebusları İhsan ile İhsan Ada İzmir'de, Fethi Çelikbaş İstanbul'da, Kasım Gülek Ankara'da bulunmaktaydı.¹⁵⁹ Bayramdan sonra Başbakan Adnan Menderes yurt gezisine çıkacaktı. Başbakan bayram sonrası Güneydoğu ve daha sonra Karadeniz bölgelerine gideceğini bildirdi.¹⁶⁰ Buna karşılık İsmet İnönü Nisanda Kayseri, Samsun ve Amasya'ya gidecekti. 23 Mart 1960 yılında toplanan CHP Merkez İdare Kurulu'nda İnönü'nün 3 Nisanda Kayseri'den başlayacak olan gezi konuşmalarının prensipleri gözden geçirildi. İnönü gezilerde, iktidara geldikleri takdirde köy yolları, içme suyu, okul yapılması vaatlerinde bulunacaktı. Ayrıca konuşmalarda yatırım işleri eleştirilecek, sarf edilen paralar ile çok daha fazla iş yapılabileceği anlatılacaktı. İnönü, partisinin programlı yatırım politikası hakkında da şöyle bir örnek veriyordu. "Bir kız evlenirken çeyizin hazırlanmasına doğacak çocuğuna bisiklet almakla başlanmaz. En zaruri eşya ne ise bir sıraya koyulup çeyiz yapılır."¹⁶¹

İnönü'nün konuşma metni hazır olduğu gibi Kayseri programı da belliydi. İnönü 2 Nisan 1960'ta saat 14.00'da motorlu trenle şehre gelecekti. CHP İl İdaresi ve

¹⁵⁷ Tercüman, Sayı 1724 İstanbul 25 Mart 1960, s. 1.

¹⁵⁸ Milliyet, Sayı 3546, İstanbul 22 Mart 1960, s. 1.

¹⁵⁹ Hürriyet, Sayı 4270, İstanbul 16 Mart 1960, s. 1.

¹⁶⁰ Her Gün, Sayı 4374, İstanbul 21 Mart 1960, s. 1.

¹⁶¹ Hürriyet, Sayı 4277, İstanbul 23 Mart 1960, s. 1.

vatandaşlar tarafından karşılanacak olan İnönü ve mahiyetindeki zevat, İstasyon Caddesi, Cumhuriyet Meydanı ve Nazmi Toker Caddesini takiben parti binasına giderek delegeler ve partililerle görüşecekti. Akşam misafirlerle birlikte İstasyon bölgesinde yemek yenecek ve İnönü Pazar günü öğleden sonra mahiyetindeki kişilerle birlikte kara yolu ile Ankara'ya dönecekti.¹⁶² İki gün şehirde kalacak olan İnönü'ye 27 Mebus ve 20 gazeteci refakat edecekti. Ayrıca İnönü'yü karşılamak üzere Sivas ve civar kazalardan partili heyetler şehre gelmişti. İnönü 3 Nisan 1960 tarihinde Tan Sinemasında saat 8.00'da başlayacak olan Kayseri CHP İl Kongresinde bir konuşma yapacaktı.¹⁶³

1960 yılında bütün illerde CHP'nin il kongreleri yapılıyor, İnönü bunların çoğuna katılarak konuşmalar yapıyordu. 3 Nisan 1960 tarihinde Kayseri İl Kongresine de katılacak olan İnönü aynı gün otomobille Ankara'ya dönecek ve 4 Nisan'da TBMM çalışmalarına katılacaktı. Fakat Kayseri Valisi Ahmet Kınık'ın İçişleri Bakanlığına İnönü'nün gelmesi münasebeti ile tahrik edilmiş Halk Partililerin asgari 10-15 bin kişilik bir kalabalığın her türlü nümayişte bulunmak ve hatta daha ileri hareket ve teşebbüslere girişmek maksadı ile tertibat alınmakta olduğu bilgisini vermesi dönemin İçişleri Bakanı Namık Gedik'i tedirgin etti. Gedik, Kayseri Valisi Ahmet Kınık'a 2 Nisan 1960 tarihinde konu ile ilgili düşüncesini anlatan şifreli izahatını ilettili. Bu izahatta Toplantı ve Yürüyüşleri Kanununun muvacehesinde tahrik ve tertipler neticesi bu gibi nümayişler ve hatta daha ileri hareketlerin önlenmesinin hükümetin önemli bir görevi olduğunu ifade ederek, bile bile ve göre göre bu kanunun ayaklar altına aldırılmasına müsaade etmenin katiyen mevzu bahis olmadığını belirtmektedir. Namık Gedik Kayseri Valisi Ahmet Kınık'tan böyle bir gösteriyi tertipleyen Halk Partisi Vilayet¹⁶⁴ Kurulu üyelerine, her birine ayrı olarak, kanunun tatbik edileceğinin tebliğ etmesini istedi. Tebliğde, bu kanunun ihlali manasına gelecek her türlü netice ve akıbetten birinci derecede mesul olduklarının vali tarafından kurul üyelerine hatırlatılması istendi. Ayrıca bu izahatta Yeşilhisar Hadiselerinden dolayı vilayetinizde genel asayişin son derece nazik olduğunu, bunu bile bile ¹⁶⁵ böyle bir seyahatin böyle bir zamanda tertip edilmesinin maksatlı ve vahim bir teşebbüs olarak algılandığını anlatarak valiliğin tedbirlerinin neler

¹⁶² COP, Sayı 12, Kayseri 2 Nisan 1960, s. 1.

¹⁶³ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 21.

¹⁶⁴ BCA Yer No: 010.09.206.635.1, Belge No: 4.

¹⁶⁵ BCA Yer No: 010.09.206.635.1, Belge No: 5.

olduğunu, genel durum hakkındaki Valinin görüşlerini, kolluk kuvvetlerinin yeterli olup olmadığı hususlarının bakanlığa bildirilmesi, Namık Gedik tarafından istendi.¹⁶⁶ Ayrıca bu dönemde Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Arif Özgen, Ankara Valisi Dilaver Argun ve bu tarihte PTT Santral Memuru Nazmi Ordulu'nun beyanına göre, Başbakan Adnan Menderes Başbakanlık Köşkünün küçük odasına geçerek telefonla Kayseri Valisine, İsmet İnönü'nün Kayseri'de halk tarafından karşılanmasının mahzurlu olduğunu söyledi. Bunun için Toplantı ve Yürüyüşleri Kanununun tatbik edilmesini söyledi.¹⁶⁷

Kayseri Valisi Ahmet Kınık, bütün bu yaşananların üzerine CHP İl İdare kurulunu 1 Nisanı 2 Nisana bağlayan gece saat 02.30'da vilayet binasına çağırdı. Vilayet makamında DP'nin Kayseri milletvekilleri de vardı. İl Başkanı Muzaffer Attaroğlu kongreye hazırlanacak raporu hazırlamakla meşguldü. İdare kurulundaki arkadaşları Valinin İnönü'nün ziyareti vesilesiyle bir hareket olursa şiddetle tatbik edileceğini, İl Kongresinin ve İnönü'nün Kayseri seyahatinin iptal edildiğini ifade eden tebliği ile karşılaştı. Vali, daha sonra İnönü'ye yıldırım telgrafla belirttiği hususları CHP'nin Kayseri'deki mesullerine de tebliğ etmek istedi. İdare kurul heyeti bu saatte tebliğ yapılamayacağını, ayrıca bu tebliğin il başkanına yapılması gerektiğini ifade etti.¹⁶⁸ Bu tebligatı Polis Memuru Yunus Tekinsoy 02.04.1960 tarihinde saat 08.20'de yapmak istedi; fakat tebligatı yapamayan Tekinsoy, olayla ilgili aşağıdaki tutanağı kaleme aldı.

“Nöbetçi Komiserliğine

2/4/960 günü zimmet mukabili CHP İl Başkanlığına verilmek üzere tarafımla gönderilen 643 numaralı mazruf adı geçen yere götürüldüğünde tanıdığım kimselerden Ali Gürbüz, Avukat Enver Kerker, Mustafa Kürkçü ve daha tanımadığım bir çok kimseler partide oldukları halde henüz mesainin başlamadığını ve bu zarfı almaya yetli bir kimsenin bulunmadığını beyan ederek zarfı almamış olduklarını saygıyla arz ederim.

*2/4/960 Saat 8.20 Polis Memuru Yunus Tekinsoy”*¹⁶⁹

Bu tebligat gün içerisinde CHP İl Başkanlığına tebliğ edildi ve CHP İl Başkanı Av. Muzaffer Attaroğlu, Valiliğin 643 sayılı yazısına cevaben Yeşilhisar Olaylarının

¹⁶⁶ BCA Yer No: 010.09.206.635.1, Belge No: 6.

¹⁶⁷ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 7.

¹⁶⁸ Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Ankara Yıl 2,Cilt XVII, Sayı 297, s. 5.

¹⁶⁹ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 60.

adalete intikal ettiğini, neşir yasağı olduğunu ve bu konuda peşin hükümlü olunmamasını belirtti. Yine bu yazıda 3 Nisan 1960 tarihinde yapılması planlanan kongrenin yapılmayacağını, fakat İnönü'nün bir parti başkanı ve milletvekili olarak ilimize ziyarette bulunacağını ifade etti. Ayrıca Attaroğlu, bunun dışında herhangi bir topluluk ve hareketle alakalarının olmadığını açıkladı.¹⁷⁰

Kayseri Valiliğince İl Kongresi'nin iptali aynı zamanda yıldırım telgrafı ile İnönü'ye bildirildi. Oysa bir gün önce Kayseri Valisi Ahmet Kınık, Vali Yardımcısı Kazım Ataman'a yazdığı görevlendirme yazısında CHP'nin 3 Nisan 1960 Pazar günü yapılacak olan İl Kongresinde Valilikçe vali yardımcısı hükümet komiseri tayin edilmiş, hatta Tapu Sicil Muhafızı Faruk Ural'ı da komiser yardımcısı olarak görevlendirilmişti.¹⁷¹

İnönü'nün Kayseri seyahati 2 Nisan günü sabahın dördünde evine gelen bir telgrafla yeni bir boyut kazandı. O bayram İsmet İnönü'nün kardeşinin kızı, eşiyle birlikte Ankara'daydı. İnönü'nün evinde kalıyorlardı. Sabahın dördünde kapı çaldı. Kapıyı damat Erdem İlmen açtı. Gelen postacıydı. Postacı telgrafı İlmen'e tebliğ etti. Erdem İlmen odasına döndüğünde İnönü'yü kaldırıp gelen telgrafı ona vermek ya da uyanmasını beklemekte tereddüt etti. İsmet İnönü saat 7.30'da trene bineceği için saat 6.00'da uyanması gerekiyordu. İnönü uyanınca Erdem telgrafı İsmet İnönü'ye verdi. İnönü telgrafı okudu ve yazıyı masanın üzerine fırlattı.¹⁷²

Kayseri Valisinin İnönü'ye İl Kongresinin iptali ve Kayseri'ye gelmemesi ile ilgili telgrafı şöyledir:

“CHP Genel Başkanı, Ankara,

1-CHP mensubu muayyen bir zümrenin halk arasında çeşitli vasıtalarla ve devamlı bir surette yapmakta oldukları tahrikler ve tertipler sonunda vatandaşlar arasında gergin ve asabi bir hava meydana gelmiş bulunmaktadır. Nitekim bunun neticesi olarak 24 Mart 1960 tarihinde Yeşilhisar'da bir Halk Partisi topluluğu tarafından dövülmekte olan bir vatandaşın hayatını kurtarmak maksadıyla hadiseye müdahale eden zabıta kuvvetlerine vaki olan fiili tecavüzler ve bunun takiben devleti temsil eden hükümet konağına binden fazla CHP mensuplarının yaptıkları taarruzla kanunun çiğnenmesinden çekinilmemiş ve asayişin ileri derecede ihlal

¹⁷⁰ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 25.

¹⁷¹ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 62.

¹⁷² Toker, s. 306.

edilmesine sebebiyet vermiştir. Vilayetin dâhilinde henüz bu hadiselerin tesirleri zail olmuş değildir. Bilakis vatandaşlar arasında gerginliği büsbütün artırmış bulunmaktadır. Bu gergin hava dâhilinde herhangi bir toplantının yapılması vatandaşların emniyet ve amme nizamının muhafazası bakımından mahsurlu ve tahrikçi görüldüğü cihetle il idare kanununun 9.ve 11 maddeleri hükümlerine dayanarak Kayseri Vilayeti dâhilinde siyasi partilerin yapacakları kongreler ve her türlü toplantılar men edilmiştir.

2-Bu karar hilafına yapılacak her hareket ve topluluk toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu hükümleri dâhilinde men edilecektir.

*3-Bu kararın aynen tatbiki ve kararın vilayetimiz dâhilinde yürürlükte bulunduğu müddetçe her türlü topluluğa mani olmak üzere lüzumlu tedbirlerin alınması için Garnizon Kumandanı olan 5.Yurt İçi Bölge Kumandanı'na, Cumhuriyet Müddeiumumîliğine, Emniyet Müdürlüğüne, Jandarma Vilayet Kumandanlığına, Kaza Kaymakamlarına, Merkez Nahiye Müdürlerine ve Siyasi Partiler İl Başkanlarına yazılmış ve gereği için de Ankara CHP Genel Başkanlığına bildirilmiştir. Kayseri Valisi Ahmet Kınık”
173*

Bu karar metni 2 Nisan 1960 tarihinde öğle radyosu ajans haberleri arasında Kayseri Valisi Ahmet Kınık'ın 543 sayılı yayımlanan kararı diye okundu.¹⁷⁴

İnönü yıldırım telgrafı okuduktan sonra CHP Merkez İdare Kurulundaki üyeleri evine davet etti. Onlar gelinceye kadar yıkandı tıraş oldu. Partililerle kısa bir istişarede bulundu. Vali'nin kongreyi iptal ettiğini kabullendi. Ancak seyahatinden vazgeçmedi. Kayseri'ye gidecek, hakikaten bir gerginlik bulunup bulunmadığını yerinde görecekti. İnönü bu kararını da CHP Kayseri İl Başkanlığına bir telgrafla bildirdi. Telgrafında:

“Vilayetin veçhile kongre yapılmayacaktır. Hadiseyi mahallinde tetkik etmek üzere oraya geliyorum.” diyordu.¹⁷⁵ Muhalefet lideri Kayseri Valisine cevaben Kayseri'ye gelmek için hareket ettiğini haber etti. Telgraf İnönü'nün hareketini takiben yıldırım olarak postaneye verildi.¹⁷⁶

İsmet İnönü Kayseri Valisi Ahmet Kınık'a cevaben yazdığı telgrafta şöyle diyordu:

¹⁷³ Mehmet Arif Demirer, **27 Mayıs Masallar ve Gerçekler**, 1. Basım, İstanbul: Akademi Kitap Kulübü, 2012, s. 698.

¹⁷⁴ Cumhuriyet, Sayı 12820, İstanbul 2 Nisan 1960, s. 1.

¹⁷⁵ Tercüman, Sayı 1731, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 1.

¹⁷⁶ Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Ankara Yıl 2, Cilt XVII, Sayı 297, s. 5.

“Bay Ahmet Kınık, Kayseri Valisi

Kongreyi menettiğinizi bildiriyorsunuz. Kongre yapılamayacağını parti merkezine tebliğ ettim. Örfi idare olunmadığına göre tabii ve umumi ahkâma riayet olunması makamınız ve bütün salahiyet sahipleri için mecburidir.

B.M. Meclisine aksettirilmesi mukarrer tahkikatımıza göre Yeşilhisar Hadiselerinin mağdurları silahlı tecavüze maruz olan silahsız masum halktır. Bu feci hadisede büyük mesuliyete muhatap olan zatiâliniz kanunlar dışında hareket edilmesini temin etmek vazifesinden olduğunuzu kaydetmek zaruridir. CHP mensuplarına telgrafınızda tevcih ettiğiniz ithamlar haksız ve ancak resmi vazifesini partizanlık tesirinde bulunduğunuz makam sahiplerinin esef verici hükümleridir. Milletvekili, parti başkanı ve kanuna hürmetkâr bir vatandaş olarak Kayseri'ye hareket ediyorum. Orda hadiseleri yerinde müşahede ve tetkik etmeye mecburum.

Cevap olarak Kayseri Valiliğine arz edilmiştir. İsmet İnönü”¹⁷⁷

Diğer taraftan toplantının ertelenmesi üzerine istişare eden CHP Meclis İdare Gurubu da Kayseri Valisi Ahmet Kınık'a gönderdiği telgrafta Yeşilhisar Olaylarının CHP'liler tarafından çıkarıldığı iddiasının, adli makamların sınırları aşan bir hareket olduğunu ileri sürerek haksız ve kanunsuz tasarruflara girişmenin sorumluluğunun valiye ait olduğu bildirilmektedir. Ayrıca Merkez İdare Kurulu telgrafında olayın sorumluluğunun CHP'lilere isnat olunmasının tarafsızlık ilkesine ters düşeceği bildirilmektedir.¹⁷⁸ ifadelerini kullanıyordu.

İnönü'nün Kayseri'ye gitme fikri kati idi. Ancak daha motorlu trene binerken gerçekleşen hadiseler bu yolculuğun olaysız geçmeyeceğine delalet ediyordu. Çünkü İnönü yolcu edilirken tren hareket etmeden önce uğurlamaya gelenler arasından 12 kişi Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa aykırı olarak tezahürat iddiasıyla polis tarafından gözaltına alındı ve ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı.¹⁷⁹

İsmet İnönü'nün Kayseri yolculuğu başladı ama Kayseri Valisi İnönü'nün telgrafını cevapsız bırakmadı. Kayseri Valisi Ahmet Kınık, İnönü'nün telgrafına karşı yazdığı telgrafta şöyle diyordu:

“Telgrafınızı almakla derhal cevap vermek lüzumunu hissettim. Kongre yapılmamasının parti merkezine bildirmişmiş olmaklığınıza mukabil Kayseri'ye hareket ettiğinizi bildiriyor ve örfi idare olunmadığına ve umumi

¹⁷⁷ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 10, 11, 12.

¹⁷⁸ Cumhuriyet, Sayı 12820, İstanbul 2 Nisan 1960, s. 5.

¹⁷⁹ Cumhuriyet, Sayı 12821, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 1.

ahkâma göre hareket olunmasının tabii bulunduğunu ifade ediyorsunuz. Bunu teyit maksadı ile toplantı ve yürüyüşleri kanununda meriyette bulunduğunu ve bu kanunu eskizsiz tatbik etmek mecburiyet ve kararında olduğumuzu cevap olarak ifade etmek isterim. Hem vali olarak bana hem de devlet makamlarına ve vazifeli devlet memurlarına ceffelkalem yaptığınız isnatları maalesef zatîalınıza iletme vazifemdir. Yine şayan-ı esefdir ki tahrik politikanızın şikâri olan birçok Halk Partililer cüretlerini ileriye götürmüş oldukları halde bunu yine bermutat aksine çevirerek suçluları masum, masumları suçlu göstermek tadiline teşebbüsten çekinmiyorsunuz. Meselenin BMM aksettirileceği hususundaki ifadeniz ise beni ve aramızda cereyan eden mevzu teşkil eden meseleyi alakadar etmediği cihetle sadece eskiden kalma tehdit ihtiyatı olarak telakki edilmek lazım gelir. Partizan idare tabirini kullanmakla yapmış olduğunuz istinat bana meşru müdafaa hakkını vermektedir. Acı da olsa bu hakkı kullanmak vazifem haline gelmiş bulunuyor. Partizan idareden bahis olunacaksa, bu idare tarzı zamanı devletinize ait olsa gerek. O kadar ki devlet reisi olduğunuz halde, partinin reisi olarak her türlü tasarruflarda bulunmakta bir an dahi tereddüt etmediniz ve resmi beyanlarda partizan bir idarenin en müşahhas temsili mahiyetinde olan ve hiçbir yerde eşine rastlanmayan parti reisliği ve devlet reisliği vazifesinin bir şahsın uhdesinde birleşmesi ile demokratik anlayışa helal gelmeyeceği yolunda müteaddit resmi beyanlarda bulunmak garabetini gösterdiniz ve iktidarınızın son anına kadar da partizan idarenin bu en müfrit örneğini tatbik etmekte devam ettiniz. Yine sizin valilerinizi resmi parti reisi olarak görevlendirmiş hakikatini elbette derhatır etmekte olacaksınız. Partizan idarenin birçok tatbikatı arasında 946 seçimleri faciasını zikretmeye mecbur olduğumdan dolayı beni mazur görmenizi rica ederek, kanunları tanımamak hususundaki itiyadınızın reddedilmez bir delili olarak bu hadiseyi zatî devletlerinize cevaben zikretmeyi günün hadiselerinin hatırlattığı bir hakikat olarak ifade etmek isterim.

Bir vali olarak ve ayrıca bu memleketin bir evladı sıfatıyla, bu hakikati meşru müdafaa sadedinde ifade etmek mecburiyetinde kaldığımdan dolayı samimi bir üzüntü duymakta emin bulunmanızı rica ederim. Bu tel Kayseri'ye gelmekte olan İsmet İnönü'nün teline cevap olarak yazılmıştır. Kayseri Valisi Ahmet Kınık”¹⁸⁰

2 Nisan'da İsmet İnönü'nün motorlu trenle hareket edeceğini öğrenen Adnan Menderes, Kayseri Valisi Ahmet Kınık'ı telefonla arayarak İnönü ve arkadaşlarının içinde olduğu trenin Kayseri'ye sokulmamasını ve Himmetdede istasyonunda durdurulması emrini verdi. Ayrıca Emniyet Başmüfettişi Aziz Ronabar ve Emniyet Genel Müdürü Cemal Gökten'ı bu işle vazifelendirerek Kayseri'ye gönderdi.¹⁸¹

¹⁸⁰ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 8, 9.

¹⁸¹ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 10.

2.2. Himmetdede Olayı

Bütün bu restleşmelere rağmen muhalefet lideri 2 Nisan 1960 tarihinde Kayseri'ye ulaşmak için motorlu trene bindi. İnönü'ye gazetecilerin haricinde CHP Merkez İdare Kurulu Turhan Feyzioğlu, TurgutGöle, Osman Alişaroğlu, Sırrı Atalay, Adil Sarıoğlu, Fazıl Yalçın, Mehmet Delikaya, Nihat Sargınalp, Vedat Mengi, Daniş Yurdakul, Ahmet İspirli, M. Ali Ceritoğlu, M. Ali Arıkan, Muammer Tekin, Rıza Salıcı, M. Zeki Tolunay, Nurettin Akyurt, Osman Yeltekin, Kamil Sürenkök, Vehap Dizdaroğlu, Yaşar Alhas, Ali Yeniaras, Rauf Bayındır ve emekli General Adil Egeli ve eski Konya Milletvekili Muammer Obur refakat ediyordu.¹⁸²

Malatya Valiliği döneminde İnönü heykeli inşa eden Ahmet Kınık, bu kez Kayseri Valisi olarak İnönü'nün şehre gelmesini istemiyordu.¹⁸³ Bu sebeple Vali Yardımcısı Şükrü Kenanoğlu, İl Jandarma Komutanı Yarbay Reşat Özbarlas ve Himmetdede Nahiye Müdürü İhsan Atalay İnönü'nün yolculuk yaptığı treni durdurup İnönü ve beraberindekileri otomobil ve otobüsle tekrardan Ankara'ya göndermek üzere görevlendirildi. Vali Kınık imzalı emirde bu konu ile ilgili şu talimat verilmişti.

“Vilayet Emri

1-Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü ve refakatindeki zevatın 3/4/1960 günü yapılacak C.H.P İl kongresinde bulunmak üzere Kayseri'ye gelişleri, evvelce kendilerine yapılan tebligatta izah edildiği veçhile mahzurlu mütalaa edilmiş bulunmaktadır.

Bu tebligatımıza cevaben bir meb'us olarak geleceklerini cevabi bir tel ile almış bulunmaktayım.

Bu durumun umumi efkâra arzında mümkün olan vasıta kullanılmış olmasına rağmen bazı vatandaşların bunu duymamış olmaları da muhtemeldir.

Bu sebeple Vali Muavini Şükrü Kenanoğlu, Vilayet Jandarma Kumandanı ve Himmetdede Nahiye Müdürü, Tren Himmetdede'ye gelince keyfiyeti C.H.P Genel Başkanına izahla Tren Adana istikametine yoluna devam edeceğinden Himmetdede'de inmelerini ve kendilerine tahsis edilen otomobil ve otobüslerle Ankara'ya dönmelerini tebliğ edip bu hususu tahakkuk ettirecektir.

Bu emrin hilafına bir harekete kat'iyen müsamaha edilmeyeceğine bilgilerinizi rica ederim.

¹⁸² Ulus, Sayı 13171, Ankara 2 Nisan 1960, s. 1.

¹⁸³ COP, Sayı 13, Kayseri 3 Nisan 1960, s. 1, 2.

2-Vali Muavini Şükrü Kenanoğlu, Vilayet J. Kumandanı Yarbay Reşat Özbarlas ve Himmetsede Nahiyesi Müdürü İhsan Atalay adlarına yazılmıştır. Vali Ahmet Kınık”¹⁸⁴

Diğer taraftan Kayseri’de İnönü’yü karşılamak üzere büyük hazırlıklar yapıldı. Civar il ve ilçelerden gelen heyetlerle otellerde boş yer kalmadı. Karşılama törenine Sivas ili 300 otobüsle iştirak etti.¹⁸⁵ Muhalefet lideri daha bir hafta önce önemli olayların cereyan ettiği şehre gidip kendi partisine gönül veren insanlara destek vermek, olayı olay yerinde incelemek istiyordu. Hükümet ise, henüz Yeşilhisar Hadisesi sıcaklığını korurken CHP’nin İl Kongresi yapması ve olay yerine büyük bir kalabalıkla gitmek istemesini tahrik maksatlı olarak görüyordu.¹⁸⁶

Demokrat Parti Hükümeti bu geziyi sadece İsmet İnönü’nün CHP İl Kongresine katılmak için yapmadığını, henüz Yeşilhisar’da tahkikatın tamamlanmadığı bir zamanda bu seyahatin normal bir siyasi seyahat olmadığını iddia ediyordu.¹⁸⁷ Bu iddiasını da ziyaretin yapılacağı zamanda muhtelif vilayetlerden yer yer küçük gruplar halinde Kayseri vilayetine sızan bir takım niyeti kötü şahısların bu bölgede toplandığı istihbarat bilgisi ile destekliyordu. Hükümete göre günlerden beri hazırlığı devam eden, hazırlığın asıl hedefinin Kayseri değil dumanı hala tütmekte olan Yeşilhisar olduğu apaçıktı. Esasında Hükümet, İnönü’nün akıl ve izan çerçevesi içinde seyahati erteleyebileceğini düşünüyordu ama öyle olmadı. Dönemin İçişleri Bakanı Namık Gedik, Kayseri CHP İl Kongresinin iptal edilmesine rağmen Kayseri’ye (Yeşilhisar’a) gitmek istemesinde İnönü’nün gerçek maksadını daha sonra mecliste yaptığı konuşmada şu şekilde açıklayacaktı:

“Orada kendilerinin sebebiyet vermiş olduğu vahim bir hadise cereyan etmiş, suçluların bir kısmı yakalanmış, tevkif edilmiş bir kısmı takipte. İşe hükümet ve adliye el koymuş. İnönü kimdi?... ne sıfatla neyi nasıl tahkik edecekti?... mesele böyle değildi. O kendisinin ve tutumunun tahrik ettiği ve suç işlettiği insanları ayaklarına kadar giderek himaye kanadı altına alacak, bu suretle hem onlara karşı borcunu eda edecek hem de bundan sonra aynı yoldan suça sevk edeceği vatandaşları takviye, teşcih ve teşvik edecekti.”¹⁸⁸

¹⁸⁴ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 22.

¹⁸⁵ Hürriyet, Sayı 4285, İstanbul 2 Nisan 1960, s. 1.

¹⁸⁶ BCA Yer No: 010.09.204.631.5, Belge No: 14.

¹⁸⁷ BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 5.

¹⁸⁸ BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 6.

Nihayetinde İnönü Kayseri'ye geleceği için idare tarafından şehirde bir dizi tedbir alındı. Sabahın erken saatlerinden itibaren şehre giren dört ana yola askeri vasıtalar ve emniyet kuvvetleri tarafından hiçbir vasıta şehre sokulmadı. Şehrin içinde askerler, polisler caddeleri tuttular.¹⁸⁹ Kayseri Polis Okulundaki 100 öğrenci ve atlı polisler şehir içinde görevlendirildi.¹⁹⁰ Vali Kınık'ın gereği için İl Jandarma Komutanlığına bilgi olarak Emniyet Müdürlüğüne 02.04.1960 tarih ve 645 sayılı, alınacak tedbirler konusundaki yazısında yapılacaklar şu şekilde anlatıldı:

“Emniyet Müdürlüğüne

1-Boğazköprü Karakolunun takviyesi ile ahşap köprüden normal yolcu ve yük vasıtalarından gayri toplantı ve gösteri için gelen ve Himmetdede'de karşılaşmaya gidecek olanlar menedilecektir.

2-Sivas yolu 9.ncu kilometresinde Bünyan ve Sivas yol kavşağı olan 23.ncü kilometrede 1.nci maddedeki gibi hareket edilecektir.

3-Talas,Erkilet ve Hacılar yollarının münasip yerlerinde de kuvvet bulundurulacak 1.nci maddedeki gibi işlem yapılacaktır.

4-Boğazköprü Karakoluna ve Bünyan yol kavşağına 5.nci Yurtiçi Bölge Kumandanlığı tarafından saat 6.00'da birer manga er gönderilecektir.

5-Boğazköprüde Binbaşı Muzaffer Parlak, Bünyan yol kavşağında Bnb. Sebahattin Altan bulunacak ve emirlerine girecek olan asker ve jandarmayı yukarıdaki maksatla sevk ve idare edecektir. Gereğinin buna göre yapılması önemle rica olunur.

6-Gereği için Vilayet Jandarma Kumandanlığına, bilgi olarak Emniyet Müdürlüğüne yazılmıştır. Kayseri Valisi Ahmet Kınık”¹⁹¹

Bu gezideki güvenlik tedbirlerinde askeri unsurlarda kullanıldı. Kınık, özellikle yürüyüş için Kayseri'ye civardan gelmesi muhtemel şahısların Kayseri istikametine gelmelerini 6761 sayılı Gösteri ve Yürüyüşü Kanunu gereğince menetmek için 5.Yurtiçi Bölge Kumandanlığına talimat verdi.¹⁹² Kayseri Valisi Ahmet Kınık 5. Yurtiçi Bölge Komutanlığına 28.03.1960 tarih ve 623 sayılı yazı ile vuku bulacak muhtemel olaylara karşı bir askeri kuvvetin Yurtiçi Karargâhında 02.04.1960 Cumartesi günü saat sekizden itibaren ikinci bir emre kadar hazır bulunmasını istedi. 5.Yurtiçi Bölge Komutanı Kemal Çakın da birliklere gönderdiği ve İl İdaresi

¹⁸⁹ Vatan, Sayı 6786, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

¹⁹⁰ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 18.

¹⁹¹ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 13.

¹⁹² BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 14.

Kanununun tatbikatına ait “Yıldırım Planı” adlı emir ve talimatları ile vaziyetin icap ettirdiği zamanlarda garnizonda kullanılacak birliklerin Hizmet Kanununun 79’uncu maddesi gereğince kıtaların hazır bulunmasını emretti.¹⁹³

Vali Kınık aynı zamanda Karayolları 6. Bölge Müdürlüğüne bir yazı yazarak polis ve jandarmanın emrinde kullanılmak üzere beş vasıtanın valilik emrine gönderilmesini rica etti.¹⁹⁴

Vali Kınık İçişleri Bakanlığının 02.04.1960 tarih ve 324 sayılı yazısına cevaben 02.04.1960 tarihinde saat 13.00’da çok acele olarak gönderdiği telgrafta Kayseri’de aldığı bütün tedbirleri anlatırken aynı zamanda jandarma ve polis desteği istiyordu.

Valilik telgrafta:

“Dâhiliye Vekâletine

2/4/960 gün ve hususi kalem 324 sayılı emre K:

1-Kayseri’de muhtelif istikametlerden gelen yolların kontrolü için muhtelif ekipler teşkil edilmiş, sabahın altısından itibaren ekiplere vazife verilmiştir.

2-Bu ekipler askeri birliklerden de yardım alınmak sureti ile takviye edilmiştir.

3-300 mevcutlu bir taburluk hazır kuvvet emre amade bir haldedir. Ayrıca 150 mevcutlu yedek kuvvet de hazırlanmıştır.

4-Niğde’den bir bölüğün İncesu’ya, Malatya’dan bir bölüğün de Gemerek’e kaydırıldığı bildirilse de bu kuvvetlerden Gemerek’e gideceklerin Kayseri’ye getirilmesi Bölge Kumandanlığından talep edilmiştir.

5-Polis Okulundan 100 kişi yardımcı olarak merkeze celp edilecektir.

6-Resmi vasıtalar zabıta emrine verilmiştir.

7-Bir bölük bindirilmiş Jandarma ile 50 adet silahlı polisin acele gönderilmesine emirlerinizi saygılarımla arz ederim.

8-2/4/960 gün ve Em.Ş.I. 646 sayılıdır.Vali Ahmet Kınık ”¹⁹⁵

¹⁹³ BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 7.

¹⁹⁴ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 17.

¹⁹⁵ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 19.

Bir taraftan da Kemal Çakın İncesu'da Hazırlık Tabur Komutanı Binbaşı Hayrettin Önal'a verdiği 02.04.1960 tarihli bir emirle Kayseri Valisi tarafından yapılacak taleplerin harfiyen yerine getirilmesini ve İncesu'dan derhal hareket edilerek Himmetdede'ye ulaşım saatinin bildirilmesini istedi. Aynı gün verdiği diğer bir emirle vali temsilcisinin Emniyet Müdürü olduğu istasyonda Emniyet Müdürü bulunarak gerekli talimatların kendisinden istenmesi ve icap ederse Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun tatbik edileceğini bildirdi. İncesu'dan hareket eden Binbaşı Hayrettin Önal komutasındaki tabur derhal hareket ederek Himmetdede İstasyonunda gerekli tedbirleri aldı. Kayseri Valisi, Kemal Çakın tarafından alınan tedbirlerin haricinde Emniyet Başmüfettişi Aziz Ronabar, Himmetdede İstasyonuna giderek yetkililere kendisinin Ankara'dan geniş yetkilerle geldiğini ve Ankara'dan gelen trenin istasyonda durdurularak İnönü ve beraberindekilerin hazırlanan vasıtalarla geri gönderileceğini söyledi.¹⁹⁶

2 Nisan 1960 tarihinde Muhalefet Lideri İnönü'yü taşıyan trenin durdurulması vakasında Himmetdede İstasyon Şefi Bayram Taş olup, ancak hadise tarihinden 3 gün evvel istirahat aldığı için yerine Kayseri garında vekil memur İbrahim Köker adında bir şahıs bakmaktadır. Harekât Memuru da Ekrem Yönüak'tır. Trenin durdurulmasından birkaç saat önce Kayseri Milletvekillerinden Kamil Gündeş, Dişçi Ali Rıza, Hakkı Kurmel, Servet Hacıpaşaoğlu, İbrahim Kirazoğlu, Fikri Apaydın ile DP Kayseri İl Başkanı Kadir Sarı, Gazeteci Mehmet Kocabey, Pınarbaşı DP İlçe Başkanı Rasim Yağan, Belediye Elektrik Şirketi Müdürü Asım Yahyabeyoğlu ve Barsamalı Bahattin adındaki şahıslar Himmetdede İstasyonuna geldi. Bunlardan milletvekili olanlar sağa sola emirler savurdu. Hatta Fikri Apaydın Kayseri ile Himmetdede arasındaki Boğazköprü'nün tam kapatılmadığını ifade ederek görevli Binbaşı Ahmet Çağlayan hakkında vilayete şikâyette bulundu.¹⁹⁷

Bütün olup bitenden bihaber olan İnönü, milletvekilleri ve gazetecilerle birlikte motorlu trenle Kayseri'ye 30 Km mesafesindeki Himmetdede İstasyonuna kadar sorunsuz geldi. Ankara'dan 7.15'te hareket eden tren saat 13.30'da Himmetdede İstasyonunda yetkililer tarafından durduruldu.¹⁹⁸ Trenin özellikle Himmetdede

¹⁹⁶ BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 12.

¹⁹⁷ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 41.

¹⁹⁸ Hürriyet, Sayı 4285, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 1, 5.

İstasyonunda durdurulmasının bir sebebi vardı. Tren istasyondan takriben 200 metre kadar ilerde olan toprak mahsulleri silosu önünde durduruldu ki trenin bir cephesini kaplayacak olan bu silo o cepheden trene karşı yapılması tasarlanacak kötü niyetli bir teşebbüse karşı doğal bir engel taşıyacaktı.¹⁹⁹ Tren durdurulduktan sonra beraberinde Jandarma Komutanı Reşat Özbarlas ile Vali Yardımcısı Şükrü Kenanoğlu vagona girerek, İnönü'nün olduğu koltuğa doğru ilerledi. Bu arada İnönü, istasyon civarında duran kadınları, askerlerin dipçik ile dövmelelerini seyrediyordu. Asker trenin etrafını çevirdi. Vali Yardımcısı İnönü'ye kendini tanıttınca İnönü *“Bak karşıda kadınlara yapılanları görüyor musun? Bunların elinde bomba mı var?”* diye sordu. Vali Yardımcısı bu soruyu cevaplandırmadı. Bir emri tebliğ etmeye geldiğini söyledi ve Yeşilhisar Olayları dolayısıyla İnönü'nün Kayseri'ye girmesinin valilikçe mahsurlu görüldüğünü ifade etti. Bunu üzerine İnönü şöyle dedi: *“Kimin haddine, örfi idare mi ilan ettiniz? Kim karar aldı? Aklınızı başınıza alınız. Elinizden geleni yapınız. Benim Kayseri'ye gitmeme hiç kimse mani olamaz. Nameşru ve kanunsuz bu emri reddediyorum.”* dedi. Vali Yardımcısı İnönü'ye bir zarf uzatarak *“Telinize cevap”* deyince İnönü hiddetle zarfı aldı ve jandarma komutanına dönerek *“Emir nameşrudur. Uşak Valisi sizin gibi memurlara beni öldürtmek istedi. Onlar şerefli idiler. Vatansever subaydılar ve bu emri dinlemediler. Şaştım doğrusu. Asıl hadise şimdi çıkar. İnerim, yaya giderim. Halkın içine girerim.”* dedi. Vali Yardımcısı *“Sizin için mahsurludur.”* diye tekrar edince, İnönü *“Tehdit mi ediyorsunuz?”* diye cevap verdi.²⁰⁰ İnönü kendisine telinize cevap diye verilen zarfı alarak yırttı ve yere fırlattı.²⁰¹

Bunun üzerine Vali Muavini ve Vilayet Jandarma Kumandanı bu olayları anlatan şu tutanağı kaleme aldılar.

“TUTANAKTIR

Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü'ye refakatindeki zevatın 3/4/960 günü yapılacak C.H.P İl kongresinde bulunmak üzere Kayseri'ye gelişleri evvelce cereyan etmiş ve etmesi kuvvetle muhtemel bulunan bir çok müessif hadiselerin vukuuna sebebiyet vereceği kanaati ile Kayseri Valiliğinin yetkisine müsteniden tedbir olarak bu durumun Himmetdede istasyonunda Halk Partisi Genel Başkanına duyurulmasına vazifelendirilmiş bulunan Vali

¹⁹⁹ BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No: 25, 26.

²⁰⁰ Vatan, Sayı 6786, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

²⁰¹ Gece Postası, Sayı 7459, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

Muavini Şükrü Kenanoğlu ve V.J.K.Yarb. Reşat Özbarlas'ın Motorlu trende bu husus kendilerine münasip şekilde söylendiği sırada ulu orta bağırarak böyle kanunsuz emir olmayacağını ve bu emri verenin muazzam hataya düştüğünü beyan etmekle beraber Vilayet makamının kendi yıldırım teline cevap olarak verilen resmi mazrufuda (Vilayet emri bumudur) diyerek beraberindeki Milletvekilleri ve muhtelif gazete muhabir ve fotoğrafları huzurunda yırtığı görüldüğünden işbu zabıt vakası 2/4/960 günü tanzim ve imza altına alındı.2/4/960

Şükrü Kenanoğlu Vali Muavini, Reşat Özbarlas Vilayet J.K.”²⁰²

Bu arada Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu araya girdi. Feyzioğlu İnönü'ye yolun kenarında bekleyen iki taksi ile şık bir otobüsü göstererek bunlar “*İnmezlerse treni hareket ettirmeyin” demişler herhalde istasyon yetkililerine”* dedi. Bu otobüs ve iki otomobil İnönü ve beraberindekilerin Ankara'ya geri dönmeleri için Kayseri Valiliği tarafından hazırlanmıştı. Bu arabaları görünce İnönü, Vali Yardımcısı Şükrü Kenanoğlu'na şunları söyledi. “*Bu hareketlerden birisi Cenubu Afrika'da müstemleke (sömürge) halkı zencilere karşı yapıyor, silahla müdahale ediliyor, diğeri de Kayseri Valisi tarafından...”²⁰³*

Bu sırada İnönü'ye çevreden vasıta hazırlanmış geri dönecek misiniz? diye soruldu. İnönü “*Maşallah... Demek bunlar, otomobiller hep benim için bekliyor.”* dedi. Bu konu üzerindeki tartışma milletvekillerin de araya girmesi üzerine büyüdü. Vali Yardımcısı, Jandarma Komutanı CHP Milletvekili Turgut Göle ile birlikte diğer milletvekillerinin arasından münakaşa ederek trenden indiler.²⁰⁴ Demiryolu üzerinde gezmeye başlayan Vali Yardımcısına gazeteciler Kayseri'de örfi idaremi var? diye soru sorulunca vali muavini “*belki*” cevabını verdi. Bundan sonra Vali Yardımcısı ve Jandarma Komutanı süngülü tüfekli askerler arasından geçerek toprak mahsulleri ofisi binasına gittiler.²⁰⁵ Bu sırada Himmetdede'de durdurulan trenden başka Kayseri'ye 20 km mesafede bulunan Doğu Ekspresi de bulunduğu yerde kalmıştı.²⁰⁶

Uzun bir bekleyişten sonra İnönü tek başına trenin makine dairesine girdi ve makiniste trenin neden hareket etmediğini sordu. Sanki olayların gidişatını biliyormuş gibi trenin kumanda makinesini kullanmayı teklif etti. Makinist şaşkın bir

²⁰² BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 23.

²⁰³ Vatan, Sayı 6786, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

²⁰⁴ Milliyet, Sayı 3556, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

²⁰⁵ Vatan Sayı 6786, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

²⁰⁶ Ulus, Sayı 13172, Ankara 3 Nisan 1960, s. 5.

vaziyette “*Motor arızalı, arka motor soğutmuyor ondan dolayı bekliyoruz.*” dedi. Bu sırada gazeteciler trende bulunan Kayseri eski DP milletvekili Kani Develioğlu’na yaşanan olayla ilgili görüşlerini sordu. Develioğlu şahsen bu olayları tasvip etmediğini ve olaylardan dolayı üzgün olduğunu belirtti. İnönü motor dairesinden yerine doğru geçerken istasyonda etrafı askerler tarafından sarılmış bir kadın gurubu, kordonu yararak trene koşuyordu. Kadınlar “*Paşam seni Kayseri’de bekliyoruz.*” dediler. İnönü cevaben “*Beklesinler, geleceğim.*” dedi.²⁰⁷

Bekleyiş devam ederken havada bir uçak dolaşmaya başladı. Uçak yavaş yavaş alçalarak yola indi. Bu bir topçu irtibat uçağı idi. İçinden çıkan bir asker olay mahallinde bulunan askeri birliğin komutanı topçu binbaşısıya kapalı bir zarf uzattı. Akabinde hızlı hareket ederek geri döndü.²⁰⁸ Bu kapalı zarfın içindeki emirle askeri birliğin komutasında bulunan Hayrettin Önal görevinden azledilerek yerine Binbaşı Selahattin Çetiner vazifeye getiriliyordu.²⁰⁹

Saat 15.45 civarında İnönü trenden inerek yola doğru yürüdü. Orda bulunan bir binbaşısı yanına çağırıldı ve “*Bir suikast teşebbüsünden şüphe ediyorum. Vali Yardımcısı bir gayrı meşru emri tatbik etmek için buradadır. Durumu öğrenin bana haber verin.*” dedi.²¹⁰ (İsmet İnönü’nün konuştuğu Binbaşı Hayrettin Durak bir gün sonra bir askeri yargıç tarafından sorguya çekilecek, ancak bir suçu görülmediği için serbest bırakılarak Niğde’deki vazifesine iade edilecektir.)²¹¹

Bir başka yerde ise Turhan Feyzioğlu, Vali Yardımcısı ile tartışmakta idi. Feyzioğlu, Vali Yardımcısına “*Senin bu hareketinin Türk Ceza Kanununda yeri yol kesmektir. Demokrasi tarihine bu böyle geçecektir.*” diyordu. Bu arada trene dönen İnönü ani bir kararla otomobille Kayseri’ye gitme kararı aldı. Fakat milletvekillerinin ısrarlı ricası üzerine bu karardan vazgeçti. Jandarma Komutanı kompartımana gelerek İnönü’ye ikinci defa Ankara’ya dönmesinin zaruri olduğunu söyledi. İnönü ise komutana kanunsuz bir işle meşgul olduğunu ve bu isteği dinlemeyeceğini yineledi.²¹² Vali Ahmet Kınık’ın, istasyondaki huzursuzluğu İçişleri Bakanı Namık

²⁰⁷ Ulus, Sayı 13172, Ankara 3 Nisan 1960, s. 5.

²⁰⁸ Akşam, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

²⁰⁹ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 14.

²¹⁰ Son Posta, Sayı 5037, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 3.

²¹¹ Gece Postası, Sayı 7460, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 5.

²¹² Vatan, Sayı 6786, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

Gedik'e bildirmesi üzerine, İnönü'nün geri gönderilmesi konusunda kati emir verildi. Hatta o zamanın Başbakan Yardımcısı Medeni Berk de trenin ikiye bölünerek İnönü'nün bulunduğu kısmının geriye dönmesini diğer kısmının da Adana istikametine bırakılmasını bildirdi. Trenin tek parça olduğunun ve ikiye bölünemeyeceğinin bildirilmesi üzerine Adnan Menderes, istasyonda bekletilen trenin Kayseri'ye gitmesine müsaade etti.²¹³ Bunun üzerine İnönü'nün yanına gelen Vali Yardımcısı mülayim bir hava içinde "Paşam tren yola devam edecek. Selametle gidebilirsiniz." dedi. İnönü ise Vali Yardımcısına "Tertibiniz bitti mi? Selametle gideceğim tabi" cevabını verdi. Tren bu diyalogun üzerine 16.30 gibi hareket etti ve 3saatlik bir gecikme ile 17.15'te Kayseri'ye vardı.²¹⁴

2.3. Himmetdede Olayına Karşı Tepkiler

İnönü'nün bulunduğu motorlu trenin Himmetdede'de durdurulmasının radyoda duyulması üzerine Ankara'da bulunan bazı CHP milletvekilleri kabile halinde 4 otomobile Himmetdede'ye hareket etti.²¹⁵ Ayrıca CHP Genel Merkezi Kırşehir ile temasa geçerek oradan da 4 otobüs ile CHP'liler Himmetdede İstasyonuna hareket ettiler. Aynı zamanda CHP Merkez İdare Kurulu Başbakan Adnan Menderes'e olayı kınayıcı bir telgraf çektiler. Kurul üyeleri bu telgrafta Başbakana, İnönü'nün de içinde bulunduğu motorlu trenin Himmetdede İstasyonunda durdurulmasının anayasa teminatı altında bulunan seyahat hakkının tamamen keyfi olarak çiğnendiğini ve bu durumun önlenmediği takdirde bütün mesuliyetin hükümete ait olacağını hatırlatmaktadır.²¹⁶ Partinin Merkez İdare Kurulu radyonun öğle neşriyatından duyduğu haberi ve öncesini il başkanlarına gönderdiği telgrafla duyurdu. Bu olayın radyoda yayınlanması üzerine CHP Tunceli Milletvekili Fethi Ülkü, Tokat Milletvekili Daniş Yurdakul, Faruk Ayanoğlu, Gümüşhane Milletvekili Nihat Sargınalp, Kars Milletvekili Ali Yeniaras ve Mardin Milletvekili Mehmet Ali Arıkan Ulaştırma Bakanı Şemi Ergin ile İçişleri Bakanı Namık Gedik'e şu telgrafı gönderdi.

"CHP Genel Başkanı İnönü'yü, milletvekilleri ve diğer yolcuları hamilen bu sabah Ankara'dan Kayseri'ye hareket eden motor-tren Himmetdede İstasyonunda vilayet kuvvetleri tarafından durdurulmuştur. Kayseri

²¹³ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 14.

²¹⁴ Gece Postası, Sayı 7459, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

²¹⁵ Akşam, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 1.

²¹⁶ Cumhuriyet, Sayı 12820, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

İstasyonunda yolcularını teşçi ve istikbal için gelmiş bulunanlar heyecan içinde beklemektedirler.

Şu anda polis kuvvetleriyle yolcular münakaşa ve mücadele halindedirler. Vatandaşın anayasa teminatı altında bulunan seyahat hürriyeti böylece açıkça ihlal edilmektedir. Vekâletinizce müdahale edilmediği takdirde müessif hadiselerin çıkması muhtemeldir. Trenin hareketi ve hadisenin önlemesi için gerekli emirlerin verilmesini saygıyla rica ederiz.”²¹⁷

Diğer taraftan Radyo Gazetesi, Kayseri Hadisesi dolayısıyla normal saatinden yirmi beş dakika sonra başlayan haberinde, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü’yü tahrikçilikle itham etti. İnönü için, eski Milli Şef bir türlü eskidiğini kabul etmiyor. Kayseri’ye gittiği için başı göğe erdi mi? diye soruldu.²¹⁸ Genellikle Demokrat Parti lehine neşriyat yapan Zafer gazetesinin 4 Nisan 1960 tarihli manşetinde “CHP Lideri Balkan Komitacılığı Yapıyor” başlığı altında CHP liderinin ortalığı karıştırmak istediğini, Kayseri seyahatini söylediği gibi oradaki kongreye katılmak için değil, ortalığı karıştırmak amacı ile yapıldığını yazıyordu. Buna delil olarak da parti kongresinin ertelenmesine rağmen CHP Genel Başkanının ısrarla Kayseri gezisine gitmesini gösteriyordu.²¹⁹

Kayseri Olayının radyodan duyulması üzerine bazı CHP milletvekilleri Kayseri Valisi Ahmet Kınık’a da bir telgraf gönderdi. Telgraf şöyledir:

“Bu gün sabah CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ve milletvekillerini vesair yolcuları hamilen Ankara’dan Kayseri’ye hareket eden motorlu tren emirlerinizle Himmetdede de durdurulmuştur.

Vatandaş anayasa teminatı altında bulunan seyahat hürriyeti ve milletvekillerinin vazife ifasını engelleyen bu kanunsuz teşebbüsün derhal önlenmesi lüzumunu aksi takdirde bütün mesuliyetin makamınıza ve şahsınıza terettüp edeceğini ifade etmeyi vazife saymaktayız.”²²⁰

Kayseri Olaylarının radyoda yayını kısacası CHP teşkilatını harekete geçirdi. Yukarda örneklerini verdiğimiz telgraflar gibi ekseriyetle İçişleri Bakanı Namık Gedik’e, Başbakan Adnan Menderes’e ve Kayseri Valisi Ahmet Kınık’a benzer protesto telgrafları çekildi. Ancak CHP İl İdaresi Kurulu, yetkililere çektiği

²¹⁷ Ulus, Sayı 13172, Ankara 3 Nisan 1960, s. 3.

²¹⁸ Hürriyet, Sayı 4286, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 1.

²¹⁹ Zafer, Sayı 3787, Ankara 4 Nisan 1960, s. 1.

²²⁰ Ulus, Sayı 13172, Ankara 3 Nisan 1960, s. 3.

telgrafların yanı sıra İsmet İnönü'ye de bağlılıklarını bildiren bir telgraf çekti. CHP İl İdare Kurulu adına Şemseddin Günaltay imzalı telgrafı şöyledir:

*“Anayasamızın ve insan hakları anayasasının teminatı altında yapılan seyahatinize mani olunma teşebbüslerini DP radyosundan teessürle dinledik. Teşkilatımız heyecan ve azimle vazife başında vaziyeti takip etmektedir. Medeni dünya milletleri arasında Türk Milletine layık olduğu şerefli mevki kazandıracak olan milli idealinizin tahakkuk edeceği hakkındaki sarsılmaz imanımızı belirtir, en samimi bağlılığımızı arz ederiz.”*²²¹

Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu ve İdare Grubunun ortak imzaladığı, Başbakan Adnan Menderes'e 02.04.1960 tarihinde çektiği telgrafta, Kayseri Valisinin bir devlet memurunun üslup ve edası dışında hareket etmesi, Himetdede olayının Gaziantep, Zile ve Uşak Hadiselerini andırdığı anlatılmaktadır.²²²

2.4. İnönü'nün Kayseri'ye Gelişi ve İncesu Olayı

İnönü'nün treni 17.15 gibi Kayseri garına varınca İnönü üstü açık bir jeepe binerek yolları açan atlı ve yaya polisler eşliğinde onu karşılayan vatandaşlar arasından geçerek istasyondan Cumhuriyet Meydanı ve Keçikapı Caddesi yolunu kullanarak tam 45 dakikada CHP İl Başkanlığı binasına geldi. Parti binası balkonundan İnönü halkı selamlayarak onlara şöyle hitap etti.²²³

*“Sevgili hemşerilerim, aranızda bahtiyar oldum. Her muradınıza ermenizi dilerim. Çok teşekkür ederim. Vakit hayli geçti. Sabahtan beri zahmet edip beklediniz. Yavaş yavaş dağılmaya çalışalım. Sizler mükemmel insanlarsınız. Var olun bin yaşayın.”*²²⁴

İnönü'nün Kayseri şehir merkezine gelişinde hiçbir olay olmadı. İnönü gece şehir kulübünde şerefine verilen yemeğe katıldı. Partili gençler İnönü'nün kaldığı evde gece sabaha kadar nöbet tuttu.²²⁵ İnönü'nün Kayseri şehir merkezinde bulunduğu esnada hiçbir hadise olmadığı gibi hiçbir vatandaş hakkında da Gösteri Yürüyüşleri Kanunu tatbik olunmadı.²²⁶

²²¹ Ulus, Sayı 13172, Ankara 3 Nisan 1960, s. 3.

²²² BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 3.

²²³ Vatan, Sayı 6786, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

²²⁴ Ulus, Sayı 13172, Ankara 3 Nisan 1960, s. 5.

²²⁵ Türksözü, Sayı 10549, Adana 3 Nisan 1960, s. 3.

²²⁶ Hürriyet, Sayı 4286, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 1, 5.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Kayseri gezisinin ikinci günü de hadiselidir geçti. 3 Nisan 1960 sabahı 8.30'da Kayseri'den otomobille Yeşilhisar'a gitmek isteyen İnönü, Yeşilhisar'a 32 km kala İncesu'da askeri birlikler tarafından durduruldu.²²⁷ İnönü beraberindeki gazeteciler ve milletvekillerinden teşekkül kabile ile İncesu, Yeşilhisar, Niğde, Bor yoluyla Ankara'ya dönecekti. İncesu ilçesinde topçu birlikleri yolu kestiler. Kısa bir bekleyişten sonra saat 9.40'ta İncesu'ya girildi. Burada Yeşilhisar'a giden yol üzerindeki köprü'nün askeri cemselerle kapanmış olduğu görüldü.²²⁸ Zira Kayseri Valisi Ahmet Kınık 5.Yurtiçi Bölge Komutanlığına yazdığı emir yazısında Yeşilhisar'a gitmesi kuvvetle muhtemel olan CHP heyetinin İncesu'dan ileri geçirilmemesini vilayetçe alınan tedbir olarak açıkladı. Aynı yazıda ayrıca İncesu'da herhangi bir hadise olmaması için komutanlıktan yeteri kadar kuvvet takviyesi yapmasını istedi.²²⁹ Kınık aynı zamanda Yeşilhisar Kaymakamlık Makamına da bir yazı yazarak durumu izah etti. Askeri birliklerin Kaymakamlığın emrinde olduğunu, icap eden tedbirlerin Kaymakamlık makamınca alınmasını istedi.²³⁰

İnönü'nün Kayseri gezisinde askeri birliklerin görevi esnasında çarpıcı hadiseler de cereyan etti. İncesu olayından bir gün önce Himmetdede istasyonunda görev yapan Topçu Binbaşı Hayrettin Durak, hükümet makamları tarafından verilen emri yerine getirmediği iddiası ile görevinden alınarak tevkif talebi ile mahkemeye sevk edildi. Askeri yargıçlar tarafından sorguya çekilen binbaşı, bir suçu görülmediği için serbest bırakılarak Niğde'deki kıtasına gönderildi. Yerine başka bir binbaşı görevlendirildi.²³¹

Buna benzer şekilde Beyazıt CHP İlçe Başkanı Orhan Birgit aynı günün akşamı İstanbul Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. Birgit'in 4 saat ifadesi alındı.²³² Bu olayın sebebi 03.04.1960 tarihinde saat 15.00'da İncesu'da bulunan İsmet İnönü'ye gönderdiği aşağıdaki telgraftır:

²²⁷ Cumhuriyet, Sayı 12822, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 1.

²²⁸ Milliyet, Sayı 3557, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 1.

²²⁹ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 26.

²³⁰ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 42.

²³¹ Cumhuriyet, Sayı 12822, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 1.

²³² Gece Postası, Sayı 7460, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 5.

“Teşkilatımıza mensup üniversiteliler durumu dakika dakika takip ederek emrinizi bekliyoruz. Gelelim mi, saygılar. Cumhuriyet Halk Partisi Bayazıt İlçe Başkanı Orhan Birgit” ²³³

Bu veya buna benzer meseleleri Kayseri Valisi ciddiye almış olmalı ki o günkü adı ile 5.Yurtiçi Bölge Kumandanlığına yazdığı bir yazıda Boğazköprü ve civarının tutularak Ankara ve Kayseri istikametinden gelecek vasıta ve kimselerin, İncesu yoluna geçirilmemesini rica ediyordu.²³⁴

Kafile durduğu zaman İncesu Kaymakamı Yusuf Doğan otomobille yaklaşarak emir aldığını, kafilenin Yeşilhisar’a geçemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine milletvekilleri ile Kaymakam arasında tartışma başladı. CHP milletvekilleri seyahat hürriyetinin anayasaya aykırı bir emirle ortadan kaldırılamayacağını, askeri birliklerin böyle bir işte kullanılmayacağını söylüyor, Kaymakam ise aldığı emri tatbik edeceğini ifade ediyordu.²³⁵

Nitekim CHP Kayseri İl Başkanı, İncesu Cumhuriyet Savcılık Makamına hürriyetlerinin tehdit edildiği bahsi ile ilgili şikâyet dilekçesi verdi. CHP Kayseri İl Başkanı dilekçesinde:

“İncesu C.M.U. si Yüksek Makamına

Bu gün saat 9.50 de CHP Genel Başkanı Kayseri-İncesu-Niğde yolu ile Ankara’ya dönüşünde kendisine hamil bulunan azaları ile refakatindeki milletvekilleri ve CHP Genel Sekreter Yardımcılarının taşıyan arabalar vilayetten gönderilen askeri vesayetler ile yol ve köprü tutularak gönderilmemize ve bu suretle anayasamızın teminatı altındaki seyahat hürriyetine mani olunmuştur. Bu suçtur. Tahkikat icrasıyla suçun devamına mani olunmasını arz ve talep eylerim. Bu hususa gösterilecek alakanızı makamınız ve şahsınızın mesuliyet ve lütfüne terk ettiğimizi bildiririz.3 Nisan 1960. Kayseri İl Başkanı” ²³⁶

ifadelerini kullandı. İncesu adli makamları, hadisenin vilayet asayışı ve emniyetini temin bakımından idari makamlarca alındığını ifade eden, aynı zamanda nasıl hareket edeceklerini soran 04.04.1960 tarih ve 419 sayılı yazısını Kayseri

²³³ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 35.

²³⁴ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 28.

²³⁵ Hürriyet, Sayı 4287, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 1.

²³⁶ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 69.

Cumhuriyet Savcılığına gönderdi. Kayseri Cumhuriyet Savcılığı ise bu konuyu İçişleri Bakanlığına sunulmak üzere Adalet Bakanlığına bildirdi.²³⁷

İçişleri Bakanı Namık Gedik'in emri üzerine herhangi bir olayın çıkmaması için Niğde'den askeri birlikler getirilmişti. Ancak daha sonra askeri birliklere verilen emir, kafilenin Yeşilhisar'a gönderilmemesi şeklinde değişti. Buna rağmen ilk emri uygulamak isteyen Binbaşı Hayrettin Dural görevinden alınarak yerine başka bir binbaşı tayin edildi. Tartışmalar uzayınca, Kaymakam Yusuf Doğan milletvekillerinden valilikle temas etmelerini istedi. Postaneye girildiği sırada İncesu'ya gelen Vali Yardımcısı Kazım Atamanda emri tekrar etti. Tartışmalar devam ederken İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik'in Vali Yardımcısını telefonla aradığını bildirdi. Milletvekilleri ve halk postane binasını doldurmuştu. Gürültüler yüzünden telefonla konuşmak imkânsız bir hale dönüşmüştü. Dr. Namık Gedik'in vali yardımcısına postanenin boşaltılması için tedbir alınması emrini verdiği ileri sürülüyordu. Bu arada Kayseri Emniyet Müdürü PTT merkezindeki milletvekilleri ile halkı dışarı çıkarmak istedi. Ancak milletvekilleri binadan çıkmamakta ısrar ettiler ve binadan ayrılmadılar. İçişleri Bakanı Namık Gedik'in Vali Yardımcısına, İnönü'nün yoluna devam edemeyeceği şeklinde emir verdiği, buna dair mukavemet olup olmadığını sorduğu öğrenildi. Vali Yardımcısı Namık Gedik'e herhangi bir mukavemet olmadığını söyledi. Gedik ise, yeni talimat verilinceye kadar durumun muhafaza edilmesi emrini verdi. Bu görüşmeden sonra milletvekilleri ile Vali Yardımcısı arasında yeniden tartışma başladı. CHP'li vekiller verilen emre rağmen kabilelerini yola devam ettirmekte kararlı olduklarını bildirdiler. Bu sırada tekrar telefon eden İçişleri Bakanı Namık Gedik, İnönü'nün yola devam etmesine mani olunacak emrini tekrar etti.²³⁸ Bekleyiş uzadıkça yüzlerce vasıta ile kapatılan köprü'nün iki ucunda kalabalık çoğalıyordu. Bu sırada Kayseri istikametinden gelen askeri birlikler toplanan halkın etrafını çeviriyordu. Bu olaylar olurken İnönü otomobilinden indi. Köprü üzerindeki yolu kapatan askeri birlikleri yararak Yeşilhisar istikametine doğru yürüyüşe geçti. İnönü ilk askeri birliği yarıncı ikinci

²³⁷ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 67, 68.

²³⁸ Vatan, Sayı 6786, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

ve üçüncü barikat kuruldu.²³⁹ İnönü yaya olarak birinci barikattan geçtikten sonra tesadüf ettiği Binbaşı Selahattin Çetiner'e

"Size ateş emri verecekler, ateş eder misiniz?" diye sormuş. O da:

"Paşam size ateş etmekten ve kanunsuz bir emri yerine getirmektense kendimi vurmayı tercih edecek şerefli bir subayım." cevabını vermiştir. (Selahattin Çetiner 5 Nisan 1960'ta ordudan istifa edecektir.)²⁴⁰

Bu sırada askerler ve subaylar İnönü'yü selamlıyordu. Halkın takip ettiği İnönü asker kümelerinin arasından geçerek bir kilometreden fazla yürüdü ve bir tepenin üzerine çıkarak olay yerindeki tartışma ve görüşmelerin sonucunu beklemeye başladı. Bir ara yanındakilere 15 gün dahi bekletseler Yeşilhisar'a gitmekte kararlı olduğunu söyledi.²⁴¹

Öte yandan kasabada toplanan, halka ekmek götüren kamyonların İncesu'ya sokulmadığı haberi üzerine CHP Merkez Yönetim Kurulu Üyesi Ferit Melen, Kızılay Genel Başkanını ve DP Milletvekili Rıza Çerçel'i telefonla arayarak binlerce kişinin aç kaldığını bildirmiş ve Kızılay'ın halka yiyecek temin etmesini istemiştir. Rıza Çerçel durumu tespit edeceğini ve halka yardım etmek için gayret göstereceği cevabını vermiştir. CHP Genel Merkezi Başbakan Adnan Menderes'e bir telgraf çekerek durumu bildirdiler. Telgraf şöyledir:

*"Sabahtan beri İncesu'da silahlı kuvvetlerle çevrilen binlerce kişinin iâşesini temin için Kayseri'den gönderilen ekmek yüklü kamyonlar şehre sokulmamıştır. Vatandaşların aç bırakılmasına sebebiyet vermek gibi bir muamelenin tatbikinden ne fayda umulduğunu öğrenmek istiyoruz. Hükümet reisi olarak vakit kaybetmeden mahalli salâhiyet sahiplerine gereken talimatın gönderilmesinin vazifemiz icabı bulunduğunu hatırlatırız."*²⁴²

Saat 10.10'da Kayseri Valisi Ahmet Kınık, yanında Yurt İçi Komutanı Tuğgeneral Kemal Çakın ve Emniyet Genel Müdürü Cemal Gökten ile İncesu'ya geldi. Valinin kafileye ilk sözü *"İleri gidemeyeceksiniz, emir budur"* oldu. Vali ile milletvekillerinin arasında tartışmanın sonuçlandırılması için belediye binasında bir toplantı yapılması kararlaştırıldı. Vali, olayla ilgili olarak, İncesu'daki görevlilerin

²³⁹ Cumhuriyet, Sayı 12822, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 5.

²⁴⁰ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 18.

²⁴¹ Cumhuriyet Sayı 12822, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 5.

²⁴² BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 2.

hazırladıkları raporu okudu. Raporda CHP'lilerin emirlere karşı gelerek, yollarına devam etmekte ısrar ettikleri belirtiliyordu. CHP Milletvekilleri Valiye, İnönü'nün Yeşilhisar'a gitmede ısrarlı olduğunu, orada bir olay çıkmaması için yetkililerin tertibat almasının yerinde olacağını, kafilenin yola devam etmek için askeri birliklerin yoldan çekilmesi gerekliliğini bildirdiler. Daha sonra Vali, PTT binasına gelerek İçişleri Bakanı ile telefonda görüştü. Kınık, bakana İncesu'da tertibat alınmasının bir fayda vermediğini, bu bakımdan esas tertibatın Yeşilhisar'da alınmasının yerinde olacağını söyledi. Bakanın buna karşı cevabı öğrenilmedi. Belediye toplantısından bir sonuç çıkmadı. İncesu'da olaylar devam ederken bir topçu uçağı havada devamlı dolanıyordu. Kayseri'den gelen yeni askeri birlikler askeri barikatları takviye ediyordu. Askeri tedbirler alınırken CHP milletvekilleri Vali Kınık'a istifa etmesini teklif ettiler ve şöyle dediler: *"Bu kanunsuz emirlerin yarattığı durum karşısında istifa etmek sizin için şerefli bir isim bırakmak için son fırsattır."* Bu teklife karşı Vali cevaben: *"İstifa edemem"* dedi. Bunun üzerine milletvekilleri resmi görüşmeleri keserek askerlerin arasından İnönü'nün bulunduğu tepeye geldiler. Saat 12.00'da İncesu etrafındaki tepeler Kayseri ve civarından gelen vatandaşlar ve askerlerle dolmuş bulunuyordu.²⁴³ Bu sırada Bünyan'dan gelen bir GMC devrildi ve 13 asker yaralandı.²⁴⁴ Öğleden sonra 14.00'da İnönü, 3 saatten fazla beklediği tepeden inerek CHP İncesu İlçe Başkanının evine gitti. İnönü istirahat ederken milletvekilleri bir toplantı yaparak yarınki meclis toplantısına yetişmeye karar verdiler. İnönü ve milletvekilleri, Valiye bir yazı yazarak kendilerinin meclis toplantısına yetişmesine engel olacak davranışta bulunması hakkını nereden aldığını sordular. Yazılı cevap istediler. Vali yolun açılacağını bildirdi. Askerler köprü üzerinde konulmuş engelleri kaldırmaya uğraşırken halk tezahürat yaptı. İnönü, milletvekilleri ve gazeteciler geçtikten sonra yol yine kapatıldı. Yeşilhisar ile Ürgüp yolları arasındaki kavşak askeri birlikler tarafından tutulmuştu.²⁴⁵ Kayseri Valisi Ahmet Kınık 5.Yurtiçi Bölge Kumandanlığına bir yazı yazarak 03.04.1960 günü saat 18.15'te yolun açıldığını, Kafilenin Başköy-Ürgüp-Nevşehir-Niğde yolu ile Ankara'ya gideceğini bildirdi.²⁴⁶ Saat 18.25'te İncesu'dan hareket eden İnönü, bütün ısrara rağmen Yeşilhisar'a gidemedi. Askeri birlik verilen emri tatbik ederek

²⁴³ Cumhuriyet, Sayı 12822, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 5.

²⁴⁴ Hürriyet, Sayı 4286, İstanbul 3 Nisan 1960, s. 5.

²⁴⁵ Cumhuriyet Sayı 12822, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 5.

²⁴⁶ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 27.

Yeşilhisar yolunu kapattı. Bunun üzerine İnönü ve beraberindeki milletvekilleri Yeşilhisar yolundan Ürgüp'e döndüler. Saat 20.00 sıralarında CHP ekibi hiçbir hadise olmadan Ürgüp'e girdi. Otomobilin içinde uzun müddet seyahat eden İnönü, rahatsızlandı. Bu yüzden derhal bir partilinin evine misafir oldu ve istirahata çekildi. Bu geceyi Ürgüp'te geçirecek olan İnönü ertesi gün erken saatte yola çıkacak ve saat 15.00'da TBMM toplantısına yetişecekti.²⁴⁷ CHP Genel Başkanı Ürgüp'te gazetecilere gezi ile ilgili şu demeci verdi:

“2-3 Nisan günleri için ilan ettiğimiz Kayseri seyahatimi yaparak Büyük Meclisin açılışında bulunmak üzere Ankara'ya dönüyordum. Seyahatimiz Kayseri İl Kongresine katılmak için tasarlanmış, 2 Nisan sabahı hareket etmek üzere iken Kayseri Valisinden bir yıldırım telgrafi aldım. Vali Yeşilhisar hadiseleri hakkında mağdur vatandaşları haksız ve salahiyyetsiz bir şekilde itham ediyor, bunun neticesi olarak kongrenin men olduğunu bildiriyordu. Tebliğ acele cevap vererek yola çıktım. Himmetdede istasyonunda vali muavini ve jandarma kumandanı vasıtasıyla Kayseri Valisinin Kayseri'ye giremeyeceğimi bildiren tebliğ ile karşılaştım. Bu kanun dışı müdahaleyi şiddetle reddettim ve girmekten beni men edemeyeceğini bildirdim. Böylece kanuni kongremizin men olunmasındaki hakiki maksat bütün vahameti ile ortaya çıktı. Vali muavininin bu tebliğ müteakip elime tutuşturmak istediği ve içinde valinin yazısının bulunduğu bildirdiği bir zarfi açmaya dahi lüzum hissetmeksizin yırtıp kendisine reddettim. O zaman teren görülmemiş bir şekilde bütün yolcusu ile hareketten men edildi. Bu seyahatten vazgeçinceye kadar katarın kaldırılmayacağını bildirdi. Kanun emirlerine boynum kıldan incedir. Kanunsuz hiçbir tecavüzü ve müdahaleyi hayatım pahasına da olsa asla kabul etmeyeceğim.

Himmetdede istasyonunda bilmediğim karanlık niyetlerin keşfi ile uğraşarak saatlerce mücadele ettim. Şurası apaçık bilinmelidir ki benim hakkım olduğu kadar herhangi bir vatandaşın hakkına kanunun verdiği salahiyyetlerin dışında bir müdahale bir tasallut başlayınca bu mutlaka bir karar ve tertibin işaretidir. Ben de vaziyeti böyle gördüm. Rast geldiğim devlet memurlarını uarmaya çalıştım. Kayserililer şehirde kendilerini dağıtmak için sarf edilen bütün gayretleri boşa çıkardılar ve beni saatlerce beklediler. Bütün memleket az zamanda karşısında bulunduğum tertipten haberdar oldu ve heyecanla sarıldı. Yoluma müdahaleyi bırakmaya mecbur kaldılar. Kayseri'ye geldim. Vatandaşların gösterdikleri âlicenap kabul, pek az faniye nasip olan azamette oldu. Kayserililere minnettarım.

3 Nisan günü sabah 7'den itibaren hesapsız vatandaşlarla ve heyetlerle görüştim. Program gereğince saat 9'da İncesu üzerinden Ankara'ya hareket ettim. İncesu'ya geldiğim zaman yolun bütün askeri vasıtalarla tamamıyla kapatıldığını gördüm. Bu sefer Kayseri Valisi bizzat İncesu'ya gelmişti. Emniyet Umum Müdürü de Ankara'dan hususi surette gönderilmişti. Uzun

²⁴⁷ Cumhuriyet Sayı 12822, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 5.

münakaşadan sonra vali hükümet kararı ile bu yolun bana kapatıldığını zira bu istikamette Yeşilhisar'ın bulunduğunu bildirdi. Uzun mücadele ettik. Bu mücadele sekiz saat sürdü. Bu müddette yurdun her tarafından sayısız alaka ve tenasüt mesajı aldım. Yakında bulunan vilayetler halkı İncesu'ya doğru yollara dizildiler. Kayseri mütemadiyen akın ediyordu. İncesu'nun her tarafla alakasını kestiler. İstanbul'dan gençlik, kendisine ihtiyacım varsa gelmek istediklerini bildirdiler. Saat 5'te arkadaşlarım, muhalefet liderini ve 40 kadar milletvekilini meclisteki vazifelerine men etmek salahiyetini nereden aldığını Vali'ye yazı ile sordular. Buna cevaben vali yolun açılacağını söyledi. Halkın coşkun tezahüratı arasında İncesu köprüsünde ve yol üstünde kademe kademe kurulmuş olan mânialar kaldırıldı. Mühim olan bu manzaranın taşıdığı manadır.

Bir defa sabit olmuştur ki Kayseri'nin bütün sokaklarını çiğ gibi dolduran müthiş kalabalık beş on polisle dostane çalışarak hiçbir hadiseye mahal vermeden birikmiş heyecanlarını en coşkun bir şekilde gösterebilecek olgunluktadır. Bunun yanında meydana çıkmıştır ki Kayseri'ye atfolunan isnatlar zararlı vehimler ve gülünç bahanelerden ibarettir.

Yine anlaşılmıştır ki aziz milletimiz bir kısım vatandaşlara yapılacak haksızlığı bütün millete yapılmış gibi yüreğinde hissedip heyecanını açığa vuracak ileri insanlık merhalesidir. Bu netice, cemiyetimizin yükselmesi için büyük kıymeti haizdir. Be vesile ile ifade edelim ki bir tek vatandaşa karşı yapılan haksızlığı bütün millete karşı işlenmiş bir fiil sayacak ona göre davranmak anayasanın verdiği bir hak, medeni bir cemiyet mensubu olmanın her vatandaşa yüklediği bir vazifedir. Hiç kimsede bir şüphe olmasın, ben muhalefet lideri olarak bu hakkı sonuna kadar kullanarak, bu vazifeyi vazifelerimin başında sayacağım. Seçimlerden evvel böyle olacaktır. Vatandaşlarıma ehemmiyetle haber veririm ki esasen azınlıkta olan kanundışı partizanların mecalleri zayıflığın son haddine gelmiştir. Nihai kalıntılar vatandaş iradesi önünde tarumar olmak yolundadır.”²⁴⁸

İnönü'nün bu hadiseli Kayseri gezisi esnasında yurdun değişik bölgelerinden parti yetkilileri hem Başbakan Adnan Menderes'e hem de Kayseri Valisi Ahmet Kınık'a olayları protesto eden telgraflar gönderdi. Bunlardan biri Kayseri CHP İl Başkanı Muzaffer Attaroğlu'nun Başbakan Adnan Menderes'e gönderdiği telgraftır. İncesu postanesinden 03.04.1960 tarihinde saat 14.00'da Başbakana çekilen telgrafta şöyle denilmektedir:

²⁴⁸ Türksözü, Sayı 10550, Adana 5 Nisan 1960, s. 1, 3.

“SAYIN ADNAN MENDERES BAŞ VEKİL ANKARA

Medeni bir memlekette değil de sanki dağ başında imişiz gibi yolumuz kesilmiştir. Derhal müdahale etmezseniz dünya ve ahrette davacıyız. Muzaffer Attaroğlu”²⁴⁹

Özellikle Merkez İdare Kurulu, İncesu Olayını öğrendikten sonra grup idare kurulu adına Fethi Çelikbaş Başbakan Menderes ile telefonla görüşmek istedi ancak haberleşme sağlanamadı. Bu nedenle CHP Merkez idare Kurulu ile Meclis Grubu İdare Kurulu müştereken Menderes’e bir telgraf çektiler. Telgrafta İncesu’da dönüş yolunun silahlı kuvvetler tarafından kesilmesinin anayasa aleyhinde bir hareket olduğu bildirilmekte ve Kayseri Valisinin CHP Genel Başkanı ve milletvekillerine karşı giriştikleri bu hareketin aynı zamanda TBMM’nin manevi varlığına bir teaddiyi tazammun ettiği ileri sürülmektedir. Telgraf şöyle devam etmektedir:²⁵⁰

“...Kesilen yolun açtırılmasını temin hususunda derhal ve bizzat harekete geçmek mecburiyetinde bulunduğunuzu hatırlatmayı bir vazife sayıyoruz.

İş bu yıldırım tel, telefonla ısrarla arandığı halde bulunamayan Başvekil Adnan Menderes’e yazılmış ve bir örneği İncesu’da Cumhuriyet halk partisi genel başkanı İsmet İnönü’ye gönderilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi İdare Kurulu ve Meclis Grubu İdare Kurulu”²⁵¹

Buna mukabil Kayseri Valisi Ahmet Kınık, Emniyet Genel Müdürü Cemal Gökten, Jandarma Genel Kumandanı Vilayet Kurmay Başkanı Tümgeneral Nezih Fırat, 5.Yurtiçi Bölge Kumandanı Tuğgeneral Kemal Çakın, Vali Yardımcısı Kazım Ataman,Emniyet Müdürü Muhittin Koçak ve Vilayet Jandarma Kumandanı Reşat Özbarlas tarafından İncesu Olayının ardından olayları özetleyen şu tutanak tutuldu:

“TUTANAK

Malum olan Yeşilhisar hadiselerinden sonra Kayseri’de C.H.P. İl Kongresi ihdas edildi ve buna iştiraki düşüncesi ile 2/4/960 Cumartesi günü İsmet İnönü ve beraberindeki 27 C.H.P. Mebusu,20 kadar Gazeteci ile Kayseri’ye geldi. Parti binası balkonundan halka hitap eden İnönü teşekkürlerine ilaveten kendileri ile yarın konuşacağını bildirdi ve geceleyinde ertesi sabah Gazetecilerle görüşükten sonra Ankara’ya döneceği şayiası çıkarıldı. 3/4/960 Pazar sabahı saat 8.45 de müsafir kaldığı Parti Başkanı evinden hareketle Ankara yoluna yönündü. Boğazköprü yol ayrımında istikametini

²⁴⁹ BCA Yer No: 030.01.43.255.1, Belge No: 29.

²⁵⁰ Tercüman, Sayı 1732, İstanbul 4 Nisan 1960, s. 5.

²⁵¹ BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 1.

Ankara'ya değil, Yeşilhisar tarafına çevirerek İncesu'ya gelindi. Yolun zabıta tarafından kapatıldığını gören C.H.P. li Millet Vekilleri Vali ile temas ve münakaşaya başladılar iki saat kadar sonra Daniş Yurdakul, Turgut Göle ve Turhan Feyzioğlu'ndan müteşekkil bir grup Niğde'ye gideceklerini, bu maksatla Yeşilhisar'dan geçeceklerini bildirdiler. Emniyet ve asayiş bakımından mahzurlu olduğu, Başköy, Ürgüp üzerinden Niğde'ye gidebilecekleri tavsiyesine mukabil Yeşilhisar'dan geçmek kararının kat'i olduğunu, gerekiyorsa tedbir alınması lazım geldiğini Yeşilhisar'dan transit geçeceklerini, aksi takdirde İncesu'da günlerce kalacaklarını açıkça ifade ettiler, müsaade edilmemesi üzerine akşama kadar İncesu'da beklediler. Saat 18 sıralarında üç C.H.P. Millet Vekilinin imzasını taşıyan bir dilekçeye, Yeşilhisar'dan geçmemek kaydı ile Başköy-Ürgüp-Nevşehir yolundan Niğde'ye gidebilecekleri derkenar yazı ile bildirildi. Bu karar mutavaat ettiler. Bu sırada Gümüşhane Millet Vekili Nihat Sargınalp çalışma yeri ittihaz ettiğimiz İncesu Orta Okulu Müdürlük odasına gelerek hazır bulunan bizlere (Beraberimizdeki partili vatandaşlara da müsaade ediniz, aksi takdirde İnönü ve biz Mebuslar gitmeyeceğiz, mutlaka halkla birlikte gideceğiz.) dedi.

(Öğleye yakın telefonla Yeşilhisar Belediye Reisinden de Yeşilhisar'da yüzlerce D.P. mensubunun toplandığı haberi alınmıştır.)

40 kadar üstü açık kamyonla 10 kadar otobüste bindirilmiş vaziyette duran ve bakiyesinde yaya olarak yollara dökülecek bulunan 3000 ne yakın C.H.P. mensubunun İncesu'dan beraber gitmesinin trafik kanununa muhalif olacağı, bahusus karanlıkta basmış olduğundan böyle bir yürüyüşe müsaade edilmeyeceği cevabı verildi. Ve Kamyondaki halkın Yeşilhisar istikametine gitmesine mani olundu.

Yukarda hülasası yazılı olan olay taktik ve sarih ikrarlar muvacehesinde İnönü ve beraberindekilerin Kayseri'ye gelmeleri maksat ve gayesinin Yeşilhisar Hadiselerine inhisar ettiği ve bu sebeple de Yeşilhisar'a behemhal uğramak ve halkla temas etmek kararında buldukları, Kayseri ve civarından topladıkları kamyonlara bindirilmiş partili yüzlerce şahsıda birlikte getirmiş olmalarından Yeşilhisar'a gidildiğinde asayişe müessir çok müessif hadiseler zuhur edebileceği kanaati kat'iyesinde olduğumuzu bildirir tutanaktır. 5/4/1960”²⁵²

Muhalefet liderinin Kayseri gezisine Kayseri basını da geniş bir yer vererek olaylardan İsmet İnönü ve CHP milletvekillerini sorumlu tuttu.13 Nisan 1960 tarihli Hâkimiyet gazetesinde yayınlanan müşterek tebliğde Yeni Kayseri, İstiklal, Hâkimiyet, Erciyes Telgraf ve Buğelek gazetelerinin imzası vardı. Geziye tepki olarak yayınlanan müşterek tebliğ şu şekildedir:

²⁵² BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 93.

“Kayseri Gazetecilerinin Müşterek Tebliğ

Muhalefet Lideri İsmet İnönü'nün 2 Nisan 1960 tarihinde Kayseri'yi ziyaretleri münasebeti ile vuku bulan hadiseler ile ilgili olarak bizler aşağıda imzaları bulunan Kayseri Gazetecileri hadiseleri dikkat, teenni ve hassasiyeti ile takip etmiş hadiselerin iç yüzünü çok yakından ve tamamen bitaraf olarak tespit etmiş memleket çocukları sıfat ile, müşterek görüşümüz halinde muhterem umumi efkâra arz etmeyi ve hadiseleri hukuki cephesi ile hakiki olarak belirtmeyi vazife telakki ettik.

Bu güne kadar bekleyişimizin sebepleri arasında bilhassa şu iki hususun zikredilmesini zaruri görmekteyiz:

1.Halk toplulukları üzerinde hâsıl olası psikolojik tesirlerin zail olması ve binlerce vatandaşlarımızın hadiseleri objektif bir gözle tetkik ve mütalaa edebilmelerine imkân vermek.

2.Bu mevzu ile ilgili olarak basında yer alan ve maalesef üzümlere kaydetmek zorundayız ki, büyük bir ekseriyeti hakikatleri aksettirmekten çok uzak bulunan neşriyatın sona ermesini müteakip muhterem vatandaşlarımıza sıhhatli bir görüşle hadiseyi aksettirmek.

Şöyle ki:

1.Her ne kadar Teşkilat-ı Esasiye Kanununun 70 inci maddesi seyahat hürriyetinin Türklerin tabii hukukundan olduğunu tasrih etmekte ise de aynı kanunun 68 inci maddesi “Hukuki tabliyeden olan hürriyetin herkes için hududları, başkalarının hudud-u hürriyetidir.”demekle bu hürriyetin alabildiğine serbest olmayıp mahdut bulunduğunu ifade etmektedir. Keza 69 uncu maddelerde “Türkler kanun nazarında müsavi ve bila istisna kanuna riayetle mükelleftirler. Her türlü zümre, sınıf, aile ve fert imtiyazları mülga ve mennudur.”demek sureti ile Anayasadan gayri riayetle mükellef olunan başka kanunlarda bulunduğunu ve bu kanunlara, imtiyazsız her ferdin itaata mecbur olduğu emretmektedir.

2.Muhalefete mensup zevat ve bir kısım matbuatın “kanunların çiğnendiği” yolundaki iddiaları gözden geçirilmiş ve hadisenin hukuki cephesi üzerinde şu neticeye varılmıştır:

31 Temmuz 1949 tarihinde yürürlüğe giren 5442 sayılı İl İdare Kanununun 11 inci maddesi “Vali il sınırı içinde suç işlenmesini önlemek, kamu düzenini ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır, İl sınırı içinde huzur ve güvenliğin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindedir.” demek sureti ile amme intizamı, huzur ve güven tesisi ve suç işlenmesi mülahazaları ile her türlü mani tedbirleri almak vazife ve yetkisi verilmektedir. Keza aynı kanun ve 9 uncu maddesi “Vali Kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının uygulanmasını sağlamak ve bakanlıkların talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir, Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tedbirleri almaya yetkilidir. İlin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemekle sorumludur.” Şeklindeki

amir hükümleri ile de her tedbire başvurabileceğini ve bu tedbirlerin herkesin anayasa gereğince riayete mecbur olduğunu, istisna ve imtiyaz olmadığını açıkça belirtmekte ve 6761 sayılı kanunun 12 inci maddesini (f) fıkrası da zabıtaca alınan bu gibi tedbirler riayetsizliği ceza tehdidi altında men etmektedir. Teşkilatı Esasiye Kanununun 70 ve 103 üncü maddelerine hürmet edilmesini isteyenlerden, aynı kanunun 69 uncu maddesine müsteniden 5442 ve 6761 sayılı kanunlara da saygı gösterilmesini istemek ırz, can ve mal emniyetinden mes'ul bir valinin en tabii meşru bir hakkı olarak mütalaa edilmiştir.

3.1949 yılında tedvin edilen yukarıdaki bazı maddeleri aynen yazılmış olan il idaresi kanununun Anayasanın 70 ve 103 ncü maddelerine muhalifse, müsebbib ve mes'ul C.H.P. iktidarındır. Muvafıkla yapılan iş kanununun mes'uliyet müeyyideli amir hükümlerinin icra ve infazıdır. Buna ilaveten varid olmamakla beraber teşkilatı esasiye gibi umumi bir kanunla il idaresi gibi hususi bir kanunun tearuzu halinde hususi kanun hükümleri tatbiki lazım geleceğinin umumi bir hukuk prensibi olduğu herkesin malumudur. Görülüyor ki, ortada bazı şahıslar tarafından söylendiği veya yazıldığı gibi gayri kanuni muameleler yapılmamış, kanunların çok açık ve pek sarih hükümleri tatbik edilmiştir.

Bu arada şu hususu da belirtmek bir mecburiyet halini almıştır:

Himmetdede istasyonunda kendisini tekrar ikaz ve telgrafına vilayetçe yazılan cevap nazikâne bir şekilde tevdi edilirken kanunlara hürmetkâr olduğunu beyan eden muhalefet partisi lideri, cevabı yırtmak suretiyle muaşeret kaidelerini çiğnemekle kalmamış, kanun emrine muhalif etmekten de kaçınmamıştır. Kanuna olan samimi hürmete tezat teşkil eden bu fiili tezahürün sebep ve manasını efkârumumiyenin iz-an ve takdirine terk ediyoruz.

4.Umumu efkârı tenvir bakımından seyahat hürriyetinin men-i veya muhalefetin tabirince yol kesme hadisesinin tavzihi zarureti de belirmektedir.

Muhalefet lideri ve beraberindeki zevat 3 Nisan 1960 Pazar günü İncesu ve Yeşilhisar tarihiyle Niğde'ye gitmek istemiş, pek yakın zamanda vukua gelen asayişe müessir ve müessif hadiselerin zuhuruna mebni o istikamette alınan mani tedbirler gereğince Niğde'ye Başköy-Ürgüp ve Nevşehir şosesi ile gitmelerinde serbest oldukları bildirilmiştir. O yoldan gitmeyip beklemeleri kendi arzularından ileri gelmiştir. Gazetelerdeki hadisat bu tavsiyeye riayet edilmemesinden zuhur etmiştir.

5. Netice itibarı ile mahallin mülkiye amiri kanun ve nizamları harfiyen tatbik etmekle il idaresi kanunun 9 uncu maddesinin (e) fıkrasındaki sarahat gereğince vazifesini bi hakkın kanun çerçevesi içerisinde yapmıştır.

Kanun anlayışında kasti veya gayri kasti kusurlar olduğunu iddia edenleri ve Anayasaya saygı besleyenleri mugalâta yollarına saptıranların veya bizzat sapanların bu hareketleri teessüre şayan görülmüştür.

Netice itibarile 2 ve 3 Nisan 1960 günleri cereyan eden hadiselerle ilgili olarak idari makamlarca kanunların tatbik edildiği ve kanun dışı hiçbir yola tevessül olunmadığı ve şayet ortada bir kanun çiğnenme fiili mevcut ise bunun bizzat Muhalefet Lideri ve mebuslarına aid olduğu kanaatinde bulunduğumuzu muhterim umumu efkâra saygılarımızla arz etmeyi bir vazife bilmekteyiz.”²⁵³

2.5. İnönü'nün Ankara'ya Dönüşü

İnönü'nün Ürgüp-Ankara yolculuğu, iki günlük maceralara nazaran son derece sakin cereyan etti.15-20 otomobillik bir kabile ile saat 06.00'da yola çıkan İnönü, önce Ortahisar bucağına uğradıktan sonra, şoseye çıkarak saat 07.30'da Nevşehir'e vardı. İnönü'nün geceyi Nevşehir'de kalacağını bekleyen halk, kahvelerde toplandı fakat karşılamayı önlemek isteyen emniyet, kapıları üzerlerine kilitleyerek halkı kahvelerde alıkoydu.²⁵⁴

Sabah Nevşehir'in pazarı olduğu için caddelerde oldukça kalabalık bir şekilde bulunan halk, CHP binası karşısında jandarma kordonunun arkasında toplanarak İnönü'ye tezahürat yaptı. İnönü parti binasının penceresinden kalabalığı selamladıktan sonra tekrar yola çıktı. Son derece bozuk bir yol üzerinde ve ağır ağır devam eden yolculuktan sonra saat 09.30'da Aksaray'a geldi. Aksaray'da zabıta kuvvetleri İnönü'yü karşılama için toplana halkı dağıtmaya gayret gösterdi; bu arada İnönü'den önce Aksaray'a gelen CHP Milletvekilleri ile halkı dağıtmaya çalışan Aksaray Emniyet Amiri arasında sert tartışmalar oldu.

İnönü, Aksaray'da otomobilini parti binasına kadar koşa koşa takip eden Aksaray halkına balkondan hitap etti ve “*Gelecek sefer vilayet olmuş Aksaray'a gelmek ümidindeyim*” diyerek il olmak isteyen Aksaraylılar tarafından uzun uzun alkışlandı. Bundan sonra asfalt yola çıkarak yolculuğa büyük bir suratla devam eden İnönü, Ankara iline bağlı Şereflikoçhisar'da da karşılandı. CHP binasının balkonuna çıkarak bir konuşma yapan İnönü'nün sonraki yolculuğu, Ankara'dan karşılamaya gelen yeni otomobillerin katılımı ile gittikçe büyüyen kabile halinde yapıldı. İnönü Ankara'ya 40 km kala üniversiteli gençler topluluğu tarafından karşılandı. Üniversiteli gençler, İnönü'ye tezahürat yaptılar. Ahıboz mevkiinde CHP Genel Başkanı'nın eşi Mevhibe İnönü de kabileye katıldı. Otomobilden inen İnönü burada eşi ile kucaklaşarak

²⁵³ Hâkimiyet, Sayı 2809, Kayseri 13 Nisan 1960, s. 1.

²⁵⁴ Akşam, İstanbul 5 Nisan 1960, s. 1.

selamlaştı. Gölbaşı'na gelindiğinde otobüslerle karşılamaya gelen bin kadar üniversiteli genç İnönü'ye tezahürat yaptı. “Üniversite Sizinle” yazılı pankartı kaldırarak, “Ya Ya Ya, Şa Şa Şa İsmet Paşa Çok Yaşa” diye tempolu bir şekilde bağurdılar. Gölbaşı'ndan hareket sırasında kalabalık bir trafik ekibi, müdahalelerde bulunarak üniversiteli gençlerin kafiyele dâhil olmalarını önledi. Otobüslerin hareketlerini men ederek sadece otomobilleri durdurarak ehliyet ve muayene yoklaması yaptılar. İnönü Balgat üzerinden doğrudan doğruya Bahçelievler'e inen yeni yolu takiben saat 14.00'da Ayten sokağındaki evine vardı. İnönü evin önünde otomobilden inip evin bahçesine girince orada toplanan birkaç yüz genç “Ya Ya Ya, Şa Şa Şa İsmet Paşa Çok Yaşa” diye tezahürata başladı. İnönü gençlere şapkasını sallayarak selam verdi. Daha sonra evine girdi.²⁵⁵ Böylece İnönü'nün son derece hadiseli geçen Kayseri gezisinin, üçüncü günü sona ermiş oldu.

2.6. Kayseri Olayları Sonrasındaki Gelişmeler

İsmet İnönü'nün olaylı Kayseri gezisi sonrasında Ankara'da önemli gelişmeler oldu. 6 Nisan 1960 tarihinde CHP, 3 saat süren bir toplantı yaptı. CHP Meclis Grubu İsmet İnönü'nün Kayseri gezisi sırasında cereyan eden olayların grup başkanlığı ile meclise intikal ettirilmesine karar verdi. Sabahleyin toplanan DP Yönetim Kurulu ise grup genel kurulunda görüşülecek meseleler üzerinde durdu. CHP Meclis Grubu toplantısında Kayseri gezisine katılan milletvekilleri gruba bilgi verdi, olayları ayrıntıları ile atlattılar. Cuma günü yeni bir geziye çıkacak olan İnönü, yorgun olduğu için toplantıya katılmadı. Kayseri gezi programında değişiklik yaparak, Yeşilhisar'ı programa ekleyen bazı CHP milletvekillerini sert bir dille tenkit ettiler. Grup toplantısından sonra milletvekilleri çok ağır ve sert bir bildiri yayınladılar. Bildiri özetle şöyledir:

*“Büyük vatandaş çoğunluğunun günden güne artan güvensizliği ve huzursuzluğu karşısında seçimi kazanamayacaklarını ve iktidarda kalamayacaklarını anlamış görünen DP idarecileri sevgi ve güvenini kaybettikleri milleti baskı yolu ile sindirmek ve yıldırım gibi bir hevese kapılmışlardır.”*²⁵⁶

²⁵⁵ Vatan, Sayı 6788, İstanbul 5 Nisan 1960, s. 5.

²⁵⁶ Vatan, Sayı 6789, İstanbul 6 Nisan 1960, s. 1, 5.

Bu tebliğin devamında CHP grubu, DP zihniyetini suçlayarak partinin artık memleketimiz için büyük tehlikeler taşıdığını, ifade ettiler. Kayseri Hadiseleri ile kendilerinin de kuvvetini gösterdiğini ve Büyük Türk Milletinin demokrasiye bağlılığının ispatını vurguladılar.²⁵⁷

Kayseri Hadiselerinden sonra muhalefet gezilerinden rahatsız olan DP iktidarı sorunu kökünden çözmeye kalktı ve 12 Nisan 1960 günü bir bildiri yayınladı. DP grubunun yayınladığı bildiri, CHP'yi "silahlı ve tertipli ayaklanmalar hazırlamakla" suçladı. Tahkikat Komisyonu kurulması kararını açıkladı.

Demokrat Parti Meclis Grubundan tebliğ olunan bildiri şu şekildedir:

"Bilindiği gibi Grubumuzun 7 Nisan 1960 tarihli tebliğinde Cumhuriyet Halk Partisinin takip etmekte olduğu yolun memleket için zararlı ve tehlikeli olduğu muhalefetçe çok şiddetli bir ayaklanma hadiselerine kadar götürecektir. tertiplerin fiilen yapıldığı akla hayale gelmeyecek derecede korkunç yalan ve iftiralarla devletin ve cemiyetin mevcudiyetine karşı kast-ı tazammun eden geniş ölçüde açık ve gizli faaliyetlere girişildiği hususları tespit olunmuştur. Gene tebliğimizde ifade olunduğu gibi muhalefet faaliyetlerinin mahiyet ve istikameti ile bu faaliyetlere muvazi bütün hareketlerin hakikatlerinin ortaya çıkarmak üzere, her türlü kanuni, idari tedbirleri ittihaz etmek ve bir Tahkikat Encümeni kurulması hazırlıklarını yapmak için bir parti komisyonunun teşkiline karar verilmişti."

DP grubu 12 Nisan 1960'ta Bursa milletvekili Mazlum Kayalar'ın başkanlığında saat 15.00'da toplandı. Ara verilmeden altı saate yakın devam eden tartışmalar sonucunda meclis tahkikatı açılması talebi ile meclise müracaat edilmesine karar verildi. DP grubu tahkikat komisyonunun görev alanını; CHP'nin yıkıcı ve kanun dışı faaliyetlerinin memleket genelinde nasıl cereyan ettiğini, bunların hakikatinin neler olduğunu tespit etmek, yayıncılık, adli ve idari konuların ne şekilde uygulandığı hususlarını araştırarak bir sonuca bağlamak olarak belirledi.²⁵⁸

DP'nin bu önergesi 18 Nisan'da TBMM'de kabul edildi. 15 kişilik komisyon ilk olarak üç şeyi yasakladı. 1) Partilerin tüm etkinlikleri. 2) Komisyonun etkinlikleri ile yayınlar. 3) TBMM'de komisyon ile ilgili görüşmeler ve bunlar hakkında yayınlar. İnönü bu konu hakkında kendilerinin ihtilalden gelip demokrasiye geçtiklerini, ihtilal yapmalarının olanaksız olduğunu, kurulacak komisyonun gayr-ı meşru olduğunu

²⁵⁷ Akşam, İstanbul 6 Nisan 1960, s. 5.

²⁵⁸ Zafer, Sayı 3796, Ankara 13 Nisan 1960, s. 1.

söyledi.²⁵⁹ İnönü'nün mecliste yaptığı konuşmasında iktidarın bu tutumuna yönelik eleştirilerine:

“Eğer bir idare insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa, o memlekette ayaklanma olur... Biz böyle bir ihtilal içinde bulunmayız, bulunamayız. Böyle bir ihtilal dışımızdan, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır... Demokratik rejim istikametinden ayrılıp, baskı rejimi haline götürmek tehlikeli bir şeydir.”

diyerek devam etti ve o meşhur söylemi kullandı. **“Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam. Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır.”**²⁶⁰

27 Nisana gelindiğinde TBMM, soruşturma komisyonunun görev ve yetkileri hakkındaki kanun teklifini kabul etti. Yani Tahkikat Komisyonunun yetkileri artırılıyordu. Aynı zamanda bu konu ile ilgili mecliste yapılan görüşmelere yayın yasağı kondu ve durum Tahkikat Komisyonu tarafından bir tebliğ ile basına duyuruldu. Basına duyurulan tebliğde:

*“TBMM tahkikat encümenlerinin vazife ve salahiyetleri hakkındaki kanunun Büyük Millet Meclisindeki müzakereleri, tahkikat encümeninin vazife ve salahiyetleri ile alakalı olması bakımından 3 numaralı neşir yasağı kararımızın şumula dâhilinde bulunduğu tavzihan bildirilir. Bu tavzih tebliğ makamındadır.”*²⁶¹

denilmekteydi.

28 Nisan 1960 tarihinde Ankara ve İstanbul'da asayişin sağlanması için çeşitli tedbirler alındı. Bu şehirde örfi idare ilan edilerek 21.00'dan 05.00'a kadar sokağa çıkma yasağı kondu. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanununa aykırı davranışlar hakkında işlem yapılacağı ilan edildi. Bu şehirlerde cereyan eden hadiseler hakkında yayın yasağı getirildi. Bu yasaklar radyonun devamlı yayını sırasında 15'er dakika ara ile tekrarlandı.²⁶² Ankara'da vuku bulan öğrenci hadiseleri nedeni ile Tahkikat Komisyonu, Ankara Olayları ve Meclis görüşmeleri hakkında neşir kararını verdikten sonra İstanbul'daki üniversitelerin yurtlarında kalan taşralı öğrencileri memleketlerine göndererek yüksekokulların 1 ay süre ile tatil olması kararını

²⁵⁹ Akşin, **Kısa Türkiye....**, s. 258.

²⁶⁰ Ulus, Sayı 13188, Ankara 19 Nisan 1960, s. 1.

²⁶¹ Vatan, Sayı 6811, İstanbul 28 Nisan 1960, s. 1,5.

²⁶² Vatan, Sayı 6812, İstanbul 29 Nisan 1960, s. 1.

verdi.²⁶³ Ertesi gün Ankara’da siyasal bilgiler ve hukuk öğrencileri gösterilere başladı. 21 Mayıs günü harp okulu öğrencileri de Atatürk Bulvarı’nda yürüyüş yaptılar. DP Genel İdare Kurulu ve DP Meclis Kurulunun Menderes’i tutuğu yoldan geri çevirmek için yaptıkları girişimlerde onu etkilemedi.

Neticede 27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri saat 03.00’den itibaren bütün yurttan duruma hâkim oldu. Durum radyolardan bütün yurda ve dünyaya duyuruldu. Türk Silahlı Kuvvetleri darbeyi meşrulaştırmaya yönelik veya amaçlarını izah eden bir tebliğ yayınladı. Darbenin akabinde 38 üyesi olan Milli Birlik Komitesi kuruldu. Birçok DP üyesi tutuklandı. Yassıda’da Yüksek Adalet Divanı tarafından yargılandılar.²⁶⁴

²⁶³ Vatan, Sayı 6812, İstanbul 30 Nisan 1960, s. 1.

²⁶⁴ Vatan, Sayı 6839, İstanbul 27 Mayıs 1960, s. 1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYSERİ OLAYLARI DAVASI VE SONUÇLARI

3.1. Yassıada Mahkemesi ve Mahkemede Görülen Davalar

Darbeden sonra tutuklananlar, Marmara Denizinde, bugünkü adıyla Demokrasi ve Özgürlükler Adası olan Yassıada'ya götürüldüler. Bu adada tutuklular Yüksek Adalet Divanı tarafında yargılandı. Yüksek Adalet Divanı, 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında geçici kanunun 6. Maddesi gereğince kurulmuştu. Bu maddede Yüksek Adalet Divanının kurulma amacı şöyle belirtilmiştir; “Sabık Reisicumhur ile Başvekil ve vekilleri ve eski iktidar mebuslarının ve bunların suçlarına iştirak edenleri yargılamak üzere bir Yüksek Adalet Divanı kurulur.” Yine aynı madde de “Sanıkların sorumluluklarını araştırmak ve haklarında son tahkikat açılarak Yüksek Adalet Divanına verilmeleri gerekip gerekmediğine karar vermek üzere bir Yüksek Soruşturma Kurulu” oluşturulacağı ve Yüksek Soruşturma Kurulunun, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, MBK’ce seçilecek bir başkan ile otuz üyeden oluşacağı belirtildi. Böylece 18 Haziran 1960’ta geçici bir kanunla, “Özel Mahkeme” niteliğindeki “Yüksek Adalet Divanı” ve “Yüksek Soruşturma Kurulu” oluşturuldu. Bu kanunun Yüksek Soruşturma Kurulu’nun vazifeleri, teşkili, iç düzeni soruşturma usulleri ve yetkilerini belirten birinci bölümün 13. Maddesi önemlidir. Bu maddede, kurulun kararlarına katıyet verilmekle beraber MBK’ye de, muhakemenin meni kararlarını bir daha gözden geçirme talebinde bulunma yetkisi verildi. Son olarak da haklarında tahkikat açılmasına karar verilen sanıkların duruşması Yüksek Adalet Divanında yapılacaktı. Yüksek Adalet Divanında görev alacak başkan, üye, yedek üye ve başsavcı ile başsavcı yardımcılarının seçimi gerçekleştirildikten sonra bu kişilerin isimleri 7 Ekim 1960 tarihinde ilan edildi. Bu kişiler şunlardır:

Başkan: Salim Başol (Yargıtay 1. Ceza Dairesi Başkanı)

Asil Üyeler:

Ferruh Adalı (Yargıtay 4. Ceza Dairesi Başkanı),

Selman Yörük ve Abdullah Uner (Yargıtay Üyeleri),

Hıfzı Tüz ve Cahit Özden (Danıştay Üyeleri),

Rıza Tunç (Hakim General, Askeri Yargıtay Başsavcısı),

Yarbay Nahit Saçlıoğlu,

Yarbay Hasan Gürsel (Askeri Yargıtay Üyeleri).

Yedek Üyeler:

Vasfi Gökseve Adil Sanal (Yargıtay Üyeleri),

Ali Doğan Toran ve Nahit Hatipoğlu (Danıştay Üyeleri),

Albay Kemal Gökşen ve Yarbay Mehmet Çokgüler (Askeri Yargıtay Üyeleri).

Başsavcı: Altay Ömer Egesel (İzmir Cumhuriyet Savcısı)

Savcı Yardımcıları:

Salim Ertem,

Fahrettin Öztürk,

Avni Yurtsever,

Faruk Siret Değirmen,

Orhan Erdoğan,

Niyazi Kırdar,

Ahmet Bayraktar,

Binbaşı Süleyman Taşar,

Yüzbaşı Necdet Darıcioğlu,

Yüzbaşı Turgut Lüleci.

Bu arada darbeyi gerçekleştirenler, Demokrat Partililerin darbeye karşı koyması ihtimalini engellemek amacıyla 22 Ağustos 1960 tarihinde “İnkılâp Mahkemeleri Kanununu” çıkardılar. Bu mahkemelerin yetkileri çok genişti. Hem kamu yararına karşı ceza kanunundan ayrılan suçları hem de fikir sahasında işlenecek suçları yargılama yetkisine sahipti. Örneğin: İlgili kanunun 3/3 maddesine göre; “Devlet Başkanının veya Türkiye Cumhuriyeti MBK üyelerinin veya Bakanlarının şahıslarına karşı her ne surette olursa olsun kavlen veya fiilen tecavüz edenleri” 5 yıldan 15 yıla kadar ağır hapisle cezalandırmakla birlikte vahim hallerde ölüm cezası da verilebilir deniyordu.²⁶⁵

DP’li sanıklar genel olarak şu başlıklar altında yargılandılar:

1. Köpek Davası: Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Tarım Bakanı Nedim Öktem’in, Afgan Kralı’nın Bayar’a hediye ettiği tazıyı hayvanat bahçesine satmaktan yargılandıkları davadır.
2. 6-7 Eylül Olayları Davası: İstanbul’da, Kıbrıs Türk’tür Cemiyeti’nin Kıbrıs’taki Rum katliamlarını kamuoyunun dikkatine sunmak için düzenlendiği gösteriden sonra meydana gelen olayları azmettirmekten Bayar, Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Fuat Köprülü ve bazı bürokratların yargılandıkları davadır.
3. Bebek Davası: Opera sanatçısı Ayhan Aydan ile Adnan Menderes’in gayri meşru ilişkisinden doğan çocuk ve bunun öldürülmesi iddiasında kaynaklanan davadır.

²⁶⁵ Gül Tuba Dağcı, **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Ordu Siyaset İlişkisi ve 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi**, 1. Basım, İstanbul: İlgı Yayınları, 2006, s. 93-96.

4. Vinylex Davası: Vinylex adlı bir şirketten rüşvet aldığı iddia edilen Hasan Polatkan'ın yargılandığı davadır.
5. Zimmet Davası: Bakanlardan Hayrettin Erkmn ve Zeyyad Mandalinci'nin, bir ABD seyahati sonunda artan yolluğu iade etmedikleri gerekçesi ile yargılandıkları davadır.
6. Arsa Davası: Nedim Ökten'in, eşine ait arsaları yüksek fiyatla devlete satmaktan yargılandığı davadır.
7. Ali İpar Davası: Menderes, Zorlu, Polatkan ve Medeni Berk'in Armatör Ali İpar'a döviz sağladıkları gerekçesiyle yargılandıkları davadır.
8. Değirmen Davası: Ticaret eski Bakanı Sıtkı Yırcalı'nın bir değirmen sahibine imkânlar tanıdığı gerekçesiyle yargılandığı davadır.
9. Barbara Davası: Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Meclis Başkanı Refik Koraltan'ın Türk Parasını Koruma Kanununa aykırı davrandığı iddiası ile yargılandıkları davadır.
10. Örtülü Ödenek Davası: Başbakan Menderes ve Başkanlık Müsteşarı Ahmet Salih Koru'nun usulsüz harcama ve zimmete para geçirme iddiası ile yargılandıkları davadır.
11. Radyo Davası: Menderes, Zorlu, Mükerrerrem Sarol, Emin Kalafat, Celal Yardımcı, SıtkıYırcalı, Abdullah Aker, Haluk Şaman'ın devlet radyosunu parti organı gibi kullandıkları iddiası ile yargılandıkları davadır.
12. Topkapı Olayları Davası: CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye 4 Mayıs 1959 günü İstanbul Topkapı'da suikast tertibi iddiasıyla Bayar ve Menderes dâhil 17 sanığın yargılandıkları davadır.
13. Çanakkale ve Geyikli Olayları Davası: Başbakan Menderes ve üç eski Çanakkale Milletvekilinin, 19 ve 23 Eylül 1959 günleri Soruşturma Heyeti olarak bölgeyi gezen CHP milletvekillerinin seyahat özgürlüklerini kısıtladıkları gerekçesiyle yargılandıkları davadır.

14. Kayseri Olayları Davası: Bayar, Menderes, 11 eski bakan ve idare amiri durumundaki memurların, 2 Nisan 1960 tarihinde CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yü şehre sokmamak iddiasıyla yargılandıkları davadır.
15. Demokrat İzmir Gazetesi Davası: Menderes, İzmir Valisi, bazı memurlar ve DP İzmir il yöneticilerinin, adı geçen gazete idaresi ve matbaasını tahribe teşebbüse iddiası ile yargılandıkları davadır.
16. Üniversite Olayları Davası: 28-29 Nisan 1960 günleri İstanbul ve Ankara Üniversiteleri'nde meydana gelen olaylar nedeni ile Bayar, Menderes, Bakanlar Kurulu'nun tamamı, Genel Kurmay Başkanı, genel müdürler, parti başkanları, emniyet müdürleri, sıkıyönetim komutanları, polisler ve bazı görevli doktorların yargılandıkları davadır.
17. İstimlâk Davası: Kanuna aykırı istimlâkten ve arsa tahsislerinden dolayı Adnan Menderes, bazı eski bakanlar, İstanbul Eski Valisi, İstanbul Eski Belediye Başkanı ve İzmir Valisi'nin yargılandıkları davadır.
18. Vatan Cephesi Davası: DP'ye katılım kampanyalarının Vatan Cephesi adı altında yapılması ve bu faaliyetin devlet radyosundan duyurulması kampanyasından dolayı Adnan Menderes, Refik Koraltan, bazı bakanlar ve bazı DP Genel Kurulu üyelerinin yargılandıkları davadır.
19. Anayasayı İhlâl Davası: Cumhurbaşkanı Bayar, Meclis Başkanı Koraltan, Başbakan Menderes başta olmak üzere toplam 405 DP Milletvekilinin, DP devrinde çıkan yedi kanunun, Anayasayı ihlali hedef aldığı iddiası ile yargılandıkları davadır.

Yassıada Yüksek Adalet Divanı'nda duruşmalar 14 Ekim 1960 günü başladı, 15 Eylül 1961'de saat 15.20'de sona erdi. Bu sürede 203 oturum yapıldı, 19 dosya ele alındı, 529 sanık, 1063 tanık dinlendi.²⁶⁶

²⁶⁶ Atiye Emiroğlu, 27 Mayıs İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi, **Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İdil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırma Dergisi**, Yıl 1, Sayı 1, Mayıs, 2011, s. 22, 23.

3.2. Kayseri Olayları Davasının Dayanağı, Sanık Savunmaları ve Kayseri Olayları Dava Sürecinde Yaşananlar

Yüksek Adalet Divanı'nın açtığı davalardan biri de Kayseri Olayları Davasıdır. Bu dava birinci oturumda 2, ikinci oturumda 2, üçüncü oturumda 2, beşinci oturumda 3, altıncı oturumda 3 ve sekizinci oturumda 3 celse olmak üzere toplam 13 oturumda tamamlandı. Davanın temelini, 1960 yılı Mart ayı içinde Yeşilhisar ilçesinde vuku bulan hadiseleri mahallinde incelemek ve Kayseri İl Kongresinde bulunmak üzere Kayseri'ye hareket eden CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ile bu partiye mensup bir kısım milletvekillerinin bindikleri treni 2 Nisan 1960 tarihinde Himmetdede İstasyonunda cebren durdurmak ve bu heyeti bir müddet Kayseri'ye sokturmamak ve ertesi günü Yeşilhisar'a gitmelerini cebir ve şiddet ile men ettirmek teşkil etti.²⁶⁷

Daha önceki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız konuyu hatırlamak adına şöyle özetleyebiliriz:

Yeşilhisar'da CHP İlçe Başkanı münakaşa ettiği DP yöneticilerine ateş etmiş ve sonrasında tutuklanmıştı. Bunu takiben ilçede gerginlik artmış, iş Hükümet Konağının basılması dercesine kadar ilerlemişti. 3 Nisan 1960'ta Kayseri'de yapılacak olan CHP İl Kongresi iptal edilmişti. Olayların daha fazla büyümemesi ve yeni hadiselerin ortaya çıkmaması için Kayseri Valisi İnönü'ye Kayseri'ye gelmemesi için bir telgraf göndermişti. Kararından vazgeçmeyen İnönü trenle yola çıkmış, Kayseri Valisi bir yazı yazmış ve İnönü'ye Himmetdede İstasyonunda verilmişti. İnönü'nün yazıyı yırtıp atması, Vali tarafından devlete karşı bir fiil anlamı taşıdığı için İnönü'nün treni istasyonda 173 dakika bekletilmişti. Daha sonra yol açılmış ve İnönü trenle Kayseri'ye gelmişti. Bir gün sonra Ankara dönüşünde İnönü, Yeşilhisar üzerinden Ankara'ya gitmek istemiş ancak yetkililer İncesu'da İnönü ve beraberindekilere izin vermemişlerdi.²⁶⁸ Bu olaylar Kayseri Olayları Davası'nın dayanağı oldu ve sanıklar seyahat hürriyetini ihlalden idam talebi ile yargılandılar.

²⁶⁷ Emine Gürsoy Naskali, **Yassıada Zabıtları VIII Kayseri Olayları Davası**, 1. Basım, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2012, s. XXI.

²⁶⁸ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 2, 3.

Bu davaların hiçbirinde, Menderes'in İnönü'yü talep ettiği davalarda dâhil olmak üzere, İnönü hiçbir davada şahitlik yapmadı.²⁶⁹ Bu davalarda yukarıda bahsettiğimiz gerekçeden dolayı, sabık ve sakıt Reis-i Cümhur Celal Bayar ile Başvekil Adnan Menderes başta olmak üzere, dönemin Kayseri DP Milletvekilleri Osman Kavuncu, Kamil Gündeş, Hakkı Kurmel, Fikri Apaydın, Ali Rıza Kılıçkale, Servet Hacıpaşaoğlu, İbrahim Kirazoğlu, Fahri Köşkeröğlu, Kayseri Valisi Ahmet Kınık, Emniyet Müfettişi Aziz Ronabar, 5.Yurtiçi Bölge Komutanı Kemal Çakın yargıldılar.²⁷⁰

Mahkeme, Bayar ve Menderes'in on yıllık iktidarı süresince partizan davranışlar sergiledikleri, vatandaşlara eşit muamele yapmama çerçevesinde muhalefeti yok etmek için her türlü şiddeti ve baskı tedbiri uyguladıkları, Yeşilhisar, Himmetdede, Kayseri ve İncesu Olaylarının bunun son merhalesi olduğu, bütün bu olup bitenlerle, Anayasayı değiştirme, başkalaştırma ve bozma suçu işledikleri ve TCK'nın 146 ve 188. maddelerine göre de şiddet ve cebire başvurmalarından dolayı bu iki suç unsurundan cezalandırılmaları gerektiği üzerinde durdu. Kınık, Çakın ve Ronabar için de, bunların Bayar-Menderes ikilisinin partizanca hareketlerine alet oldukları, yaptıkları işlerin kanunsuz olduğunu bildikleri halde istifa etmedikleri için adı geçen ikilinin Anayasayı ihlal ve TCK'nın 146 ve 188.maddelerinden alacakları suça ortak olduklarından bahisle onların da bu maddelerden cezalandırılmalarını istedi.²⁷¹

Yüksek Soruşturma Kurulu, mahkeme başlamadan önce, mahkemeye malzeme toplamak için kendi el yazıları ile olaylarla ilgili ifadeler istedi. Bu ifadeler Yassıada Komutanı Albay Tarık Güray'ya teslim edildi.²⁷² Mahkemede sanıklar kendilerine isnat edilen suçlamalara karşı özetle şu müdafaalarda bulundular:

Celal Bayar müdafaasında: Devletin reisi ve en büyük memuru olarak memleketin huzur ve asayişini alakadar eden her meselede gayret gösterdiğini, muhalefet liderinin içinde bulunduğu trenin durdurulması ve kendisinin şartlı olarak tehdit edilmesi hususunda başkalarını suça azmettirmedigini ifade etti. Örfi idare ilan etme

²⁶⁹ Naskali, s. VIII.

²⁷⁰ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 2, 3.

²⁷¹ Kocabaş, **27 Mayıs...**, s. 163.

²⁷² Kocabaş, **27 Mayıs...**, s. 164.

konusunda ise sorumlu memurlarla istişare ettikten sonra böyle bir şeye lüzum olmadığını dile getirdi.²⁷³

Adnan Menderes müdafaasında: Yeşilhisar Hadiselerinin kendisine İçişleri Bakanı Namık Gedik tarafından bir ayaklanma hadisesi olarak bildirildiğini, İnönü ve CHP milletvekillerinin Kayseri'ye hareket ettikleri haberi üzerine güvenlik amacıyla trenin Himmetdede'de bir müddet durdurulmasına rıza gösterdiğini ancak trenin saatlerce orada bekletildiği haberini alınca bu durumdan üzüntü duyduğunu ifade etti. İsmet İnönü'nün Kayseri'den ayrılırken kalabalık bir DP grubu tarafından protesto edici bir üslupla uğurlamalarını söylemediğini ancak telefonla İbrahim Kirazoğlu'na kişisel olarak "Siz de uğurlarsınız" dediğini, İnönü'nün hakkında çirkin sözler sarf etmediğini, asayiş bakımından endişe edilen yerlerde askeri idare ile sıkı iş birliği yapılmasını beyan etti.²⁷⁴

Ahmet Kınık müdafaasında: Bir emrin meşruluğundan mazur görülebilecek bir hataya düştüğü, bu hata sebebi ile bu kanun hükmünü tatbik ettiği için sorumlu tutulamayacağını kaldı ki hükümet reisi ve emrindekilerinin niyetlerinden habersiz bulunmakta olduğunu suç maksadını ihtiva eden bir fiile ilişkin olduğunu bilmediğini söyledi. Trenin durdurulması hadisesinde uygulamaların güvenlik tedbiri olduğunu, nitekim İnönü ve beraberindekilerin hiçbir saldırıya uğramadığını hatta kalabalığa da Toplantı ve Yürüyüşleri Kanununun tatbik edilmediğini ifade etti. Ayrıca İnönü Kayseri'den ayrılırken dahi kendisine Menderes'in istediği şekilde bir uğurlama yapmadığını belirtti. Netice itibariyle İncesu Hadiseleri dâhil, bu olayları Kınık, kendi iradi hareketleri sonucu olarak görmedi.²⁷⁵

Kemal Çakın müdafaasında: Himmetdede İstasyonunda bulunmadığı gibi barikatlar kurmadığını, Himmetdede İstasyonuna gönderilen birliğin kumandanı Binbaşı Hayrettin Durak ile sanık Aziz Ronabar arasında izzeti nefsi kırıcı münakaşa çıktığına dair Valinin şikâyeti üzerine Kayseri Alay Komutanına telefon ederek bu kişinin görevden alındığını ifade etti. İncesu'ya ise Valinin arzusunun kırmamak için

²⁷³ BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No: 8.

²⁷⁴ Naskali, s. 530.

²⁷⁵ BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No: 44.

Vali ile birlikte gittiğini ancak emir komuta zincirine karışmadığını, bütün bölgenin mesulü olduğundan dolayı asayişe de kısmen alakasız kalmadığını söyledi.²⁷⁶

Aziz Ronabar müdafaasında: İnönü'nün Kayseri gezisi hadisesinde trenin Himmetdede İstasyonunda durdurulması esnasında kendisinin milli emniyet hizmetleri bakımından hadise yerinde bulunmaya memur edildiğini, vazifesi bakımından bu emrin kanunlara uygun olduğunu, kendisine verilen emirlerin kanunlara uygunluğunu tetkik etmek salahiyetinde olmadığını ifade etti.²⁷⁷

Kamil Gündeş, Osman Kavuncu, Hakkı Kurmel, Fikri Apaydın, Ali Rıza Kılıçkale, Fahri Köşkerlioğlu, Servet Hacıpaşaoğlu ve İbrahim Kirazoğlu müdafaalarında: Yeşilhisar Olaylarında Yeşilhisar'a gittiklerini fakat orda adli ve diğer memurların vazifelerine müdahale etmediklerini, Himmetdede İstasyonunda bir hadiseye meydan vermemek için tedbir aldıklarını ifade ettiler.²⁷⁸

Kayseri Olayları Davasının ikinci oturumunda Jandarma Astsubay Ali Manzakoğlu, 41.Teftiş Kurulu Muavini Osman Özkoçak, 479. Topçu Tabur Kumandanı Hayrettin Dural, Kurmay Yarbay Hayrettin Hanağası, Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Milletvekili Daniş Yurdakul, Milletvekili Turgut Göle, 2.Ordu Komutanı Suat Kuyaş ve PTT Santral Memuru Nazmi Ordulu Yeşilhisar, Himmetdede ve İncesu Olayları ile ilgili dava görüşmelerinde şahit olarak dinlendi.

Kayseri Olayları Davasının üçüncü oturumunda Kayseri PTT memuru Mehmet Erebiçi, Milletvekili Esat Budaklıoğlu, Jandarma eri Arif Oruç, Jandarma eri Nihat Üçüncü, Jandarma eri Ali Yavrutürk, Jandarma eri Mustafa Alkan, 119. Seyyar Jandarma Alayı 3. Tabur 12. Bölük Komutan Vekili Özen İbiş, Yeşilhisar Merkez Karakol Komutanı Muavini Mesut Akçay, Kayseri Vilayet Jandarma Kumandanlığından Astsubay Recep Türker, İstasyon Şefi İbrahim Köker, Devlet Demiryolları Hareket Müfettişi Galip Gökçe, Uzatmalı Onbaşı Mustafa Cesur, Himmetdede Jandarma Karakol Kumandanı Orhan Tokur, Çiftçi Adem Yerlitaş, Boğazköprü İstasyon Şefi Bayram Taşın, 5.Yurtiçi Bölge Kumandanlığı 3. Şube Müdürü Tevfik Göker, Kayseri Barosu Avukatı Ali Galip Sümengen, Kayseri Barosu

²⁷⁶ Naskali, s. 536, 537.

²⁷⁷ BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No: 41.

²⁷⁸ Naskali, s. 540.

Avukatı Şaban Kulkuloğlu, Kayseri Ana Çocuk Sağlık Merkezi Nisaiye Mütihazası Sami Turan, Kayseri Komiser Muavini Dursun Macit Yeşilhisar, Himmetdede ve İncesu Olayları ile ilgili dava görüşmelerinde şahit olarak dinlendi.

Kayseri Olayları Davasının dördüncü oturumunda Ankara Valisi Dilaver Argun ve Komiser Muavini Huzeyfe Yeşil Yeşilhisar, Himmetdede ve İncesu Olayları ile ilgili dava görüşmelerinde şahit olarak dinlendi.

Kayseri Olayları Davasının beşinci oturumunda Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktañ, Başvekil Yardımcısı Medeni Berk Yeşilhisar, Himmetdede ve İncesu Olayları ile ilgili dava görüşmelerinde şahit olarak dinlendi.

Kayseri Olayları Davasının altıncı oturumunda Emekli Veteriner Albay Emin Doğanay, Kayseri Adliyesi Kahvecisi Mevlüt Emre, Halı İmalatçısı İsmail Köker, İnşaat Mütihazı Esat Öcal, Sağlık Lokal İşletmecisi Saadetin Şişli, Oto Tüccarı Osman Taşçıoğlu, CHP eski Millet Vekili Hasan Tez, 618. Topcu Taburu 3. Batarya Kumandanı Ertuğrul Yılmaz, Emekli Albay Reşat Özbarlas, Kayseri Vali Yardımcısı Şükrü Kenanoğlu, Yeşilhisar Kaymakamı Nuri Erdem, Himmetdede Nahiye Müdürü İhsan Atalay ve Eski Múnakalat Vekili Şem'i Ergin Yeşilhisar, Himmetdede ve İncesu Olayları ile ilgili dava görüşmelerinde şahit olarak dinlendi. Şahit Cemal Cenkeçi, Ali Gürbüz ve Halil Korukçu duruşmaya katılmadı.

Kayseri Olayları davasının yedinci oturumunda Muhabere Memuru Mehmet Tulgay Yeşilhisar, Himmetdede ve İncesu Olayları ile ilgili dava görüşmelerinde şahit olarak dinlendi.²⁷⁹

Kayseri Olayları Davasından daha önce basında sık sık yer alan “Balkan Komitacılığı” kavramı da başkan ve sanıklar arasında mevzu bahis oldu.

“ ...

***Mahkeme başkanı Salim Başol:** Balkan komitacılığı... Onlar size söylüyor sizde onlara söylüyorsunuz ne demek bu?*

²⁷⁹ Naskali, s. 87-429.

Menderes: *Karşılıklı mücadelenin almış olduğu istikameti manzarayı aksettiren bir hadisedir.*

...”

diyerek Kayseri Olaylarında Valinin İl İdaresi Kanununun 9. Maddesine göre hareket ettiğini öne sürdü. Bunun üzerine Mahkeme başkanı Kayseri Valisine hitaben şunları söyledi.

“ ...

Salim Başol: *Anayasaya aykırı tecavüzkâr emirler verilirse yine tutar mısınız?*

Kınık: *Tecavüzkâr emir almadım. Mal ve can emniyeti bakımından mesul olmamak için emirleri uyguladım.*

Başol: *Siz Vali evsafında değilsiniz muti bir memur gibi şöyle yap böyle yapmışsunuz... ”*²⁸⁰

O dönemde CHP yanlısı yayınları ile bilinen Akis dergisinde Kayseri Olayları dava görüşmeleri hakkında yayınlar yapıldı. 16 Ocak 1961 yılında yayınlanan dergide “Yassıada Duruşmaları” başlıklı yazıda, Kayseri Olayları için Adnan Menderes’in mahkemedeki tavırları eleştirilmiş hatta dalga geçilmiştir. Haber sanki olaylardan Adnan Menderes’in yeni haberdar olmuş gibi tavırlar takındığını, özellikle ön plana çıkarmıştır.²⁸¹ Nitekim duruşmalar esnasında buna dair yaşanan diyalogların bir kısmı aşağıdaki gibidir:

“ ...

Başkan: *Adnan Menderes böyle siz telkin etmişsiniz hatta emretmişsiniz, kongrenin yapılmamasını, İnönü’nün gelmemesini emretmişsiniz.*

Sanık Adnan Menderes: *Arz edeyim Reis beyefendi; kongrenin yapılacağını ve İnönü’nün bu kongre münasebetiyle Kayseri’ye geleceğini tabiatıyla Dâhiliye Vekiline bendenize malumat verdi. Bendeniz İstanbul’da idim. O akşam bana verdiği malumat. Şimdi Ahmet Kınık, Dâhiliye Vekili mutabakidi, sonradan fikir değiştirdi. Tabii kendisinin gıyabında cereyan eden bir hadise olduğu için bilmez. Dâhiliye vekilinin bana verdiği malumatı her halde*

²⁸⁰ Dünya, Sayı 2953, İstanbul 10 Ocak 1961, s. 5.

²⁸¹ Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Ankara Yıl 6, Cilt XX, Sayı 342, s. 21.

mahallinden almış olacak, galeyana vardır bir haftadır Kayseri’de 2-3 bine yakın hüviyeti meçhul başka taraflardan gelmiş insanlar var, binaenaleyh kongrenin tariki münasip olur, şimdilik 10-15 bin kişi Kayseri’de birikmiş vaziyettedir, yarın hadiseler çıkar demesi üzerine, yoksa Valinin dediği gibi gece yarısı Ankara’dan telefonla emir aldıktan sonra kongrenin yapılamaması ve herhangi bir hadiseye sebebiyet vermemek üzere tedbir alması lüzumunu hissetmeleri tamamen kendi görüşleridir. Bahusus Kayseri’de hava çok gergin olduğunu ve dışarıdan çok miktarda insanın geldiğini, ertesi günü bu insan kesafetinin daha da artacağını bana dâhiliye vekili nakletti. Bu bilgiler mahallinden alınmış bilgilerdir. Kendilerinin de malumatı vardır.

Başkan: *Parti kongresi iptal ediliyor olabilir. Fakat İnönü gelmesin geldiği takdirde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu tatbik edilecek ne demek oluyor? Kanundur tatbik edilebilir bu güzel. İnönü gelmesin diye de bir emir verilmiş esas suç orada?*

Sanık Adnan Menderes: *Bendeniz gelmesin demedim. Gelmesin diye bir şey vaki değil beyefendi. Yalnız büyük kalabalık olacak ve hava gergindir gibi bir vaziyet üzerine tedbir alınsın diye söyledim. Bu tedbirdir. Bir defa kongreye gidiyor deniyor kongrenin taliki ile böyle bir ihtimal sarfı nazar edilir kongre başka tarihe bırakılır diye düşünüyordum, çünkü Yeşilhisar Hadiseleri üzerinden zaman geçmişti.*

Başkan: *İnönü’nün gelmemesi yolunda bir emir verilmiş olduğunu söyledi, siz de işittiniz.*

Sanık Adnan Menderes: *Gelmesin demedim.*

Başkan: *Birde milletvekilleri toplanmış, Kamil Gündeş konuşmak istemiş, hiç konuşamamış mütemadiyen siz söylemişsiniz, kapanmış.*

Sanık Adnan Menderes: *Ben aldığım malumatı söyledim. Kendisi de fazla bir şey söylemedi. Sonra Vali beyin de dediği gibi Dâhiliye Vekili ile müteaddit konuşmalar yapmışlar. Eğer düşüncelerinde, görüşlerinde musır olsaydı tekrar telefonla arayabilirlerdi.*

Başkan: *O safha başka, sizin kanunsuz emrinizi tutmaz, icbar edilince çekilir filan. Fakat sekiz milletvekilinin Vilayete geldiği ve bunların adına Kamil Gündeş’in telefonda size muhatap olduğu da söyleniyor. Fakat siz bir konuşma fırsatı vermemişsiniz.*

Sanık Adnan Menderes: *Bunu Kamil Gündeş kendisi anlatsın, ben bilmiyorum.*

Başkan: *Fikri Apaydın, Vali konuşurken yanlış söyledi gibi bir hareket yaptınız?*

Sanık Fikri Apaydın: *Gayet kısa arz edeyim, kendilerini mazur görüyorum. Belki heyecanlandılar. Bendeniz motorlu trenden sonra Kayseri’ye gittim, Onun için o toplantıda bulunmadım. Telefon muhaberesinde de bulunmadım.*

***Başkan:** İştittiniz, ben İnönü gelmesin diye emir vermedim diyor.*

***Sanık Ahmet Kınık:** Herhalde hatırlamıyorlar efendim. Bendeniz bilhassa misal gösterdim. İnönü Antalya'ya geldi, Bursa'ya geldi, herhangi bir şey olmadı. Bizim Kayserimizde de olmaz şeklinde kendilerine arz ettim.*

... ” 282

3.3. Kayseri Olayları Davasının Karar Gerekçesi ve Dava Sonucunda Sanıklara Verilen Hükümler

Kayseri Olayları Davası karar gerekçesinde mahkeme heyeti sanıklar hakkında Yüksek Adalet Divanında yapılan açık duruşma sonunda şu kararlar tespit edildi.

Sanık Celal Bayar hakkında mahkeme özetle:

Diğer sanıklarla birlikte İnönü'yü ve arkadaşlarını ayrıca diğer vatandaşları Himmetdede İstasyonunda 3 saate yakın bir zaman alıkoymuş, ertesi gün aldırıldığı tedbirlerle İncesu'dan Yeşilhisar'a geçmelerini engelleyerek İnönü ve milletvekillerinin Yeşilhisar Olaylarını inceleyip meclise bildirmelerine mani oldu. Celal Bayar'ın Anayasa'nın teminat altına aldığı hak ve hürriyetleri ilga mahiyetine çıkardığı, gerek Adanan Menderes gerekse arkadaşları ve bir kısım teşkilatı ile bu hak ve hürriyetleri ihlal eden hareketlerde bulunduğu anlaşılmış; bu fiili Anayasayı tağyir, tebdile ve ilgaya teşebbüs niteliğinde bulundu ve Anayasa'yı ihlal suçunun maddi vakasını teşkil etti. Sanık, DP'nin iktidara geldiğinden beri partiler arası ilişkilerde ve ülke idaresinde tarafsız kalmamış, parti veya hükümet başkanı gibi olaylara karışmış, hareketinde bu mahiyet ve kast olmadığına müncer müdafaaları kabule değer görülmedi. ²⁸³

Adan Menderes hakkında:

Mahkeme, Adnan Menderes'in İnönü'nün Kayseri'de halk tarafından karşılanmasını sakıncalı görerek, DP'li topluluklara protesto ettirdiğini, memlekette iki parti arasında düzeni bozucu büyük olayların yaşanmasını göze aldığını, Toplantı ve Yürüyüşleri Kanununun tek tarafı olarak uygulanmasını teklif ettiğini ve özellikle Ahmet Kınık'a İnönü için Başbakanı yakışmayacak sözler sarf ettiğini, İncesu

²⁸² Naskali, s. 22-24.

²⁸³ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 21, 22.

Olayında görevli memurları mükâfatlandırıldığını, Himetdede ve İncesu yollarının kapatılmasını partizan bir zihniyetin ifadesi olarak değerlendirdi.

Sonuç olarak Adanan Menderes'in savunmaları yeterli görülmedi. Yaptığı uygulamalar Anayasayı ihlal suçunun maddi bir vakasını teşkil etti.²⁸⁴

Ahmet Kınık hakkında:

Mahkeme, İnönü ve beraberindekilerin Himmetdede ve İncesu Olayında askeri kuvvetleri gereksiz bir şekilde kullandığı, Celal Bayar ve Adnan Menderes'in partizanca davranışlarına vakıf olduğu, verilen emirleri Anayasaya aykırı olmasına rağmen sadece mevkiini korumak amacı ile hareket ettiği kanaatine vardı.²⁸⁵

Kemal Çakın hakkında:

Mahkeme, İnönü ve arkadaşlarına karşı askeri sıfatının tarafsızlığını düşünmeyip partili gibi davrandığı kanaatindedir. Gerek yazılı olarak gerekse telefon ile verdiği emirlerle askeri önlemler alıp barikatlar kurdurduğunu ifade etti. Kemal Çakın'ın vilayet emrine verdiği askerlerin başında bulunması, kendisi için verilen kararın gerekçeleri arasında yer aldı.²⁸⁶

Aziz Ronabar hakkında:

Mahkeme, Aziz Ronabar'ın Himmetdede İstasyonunda, Yeşilhisar ve İncesu'daki vakalarda suç teşkil eden hareketleri olarak; Yeşilhisar Hadiseleri hakkında hakikate uygun olmayan rapor hazırlamak, Himmetdede İstasyonunda, subay ve memurların görevlerine müdahale etmek, Bu hadiselerde partizanca hareket etmek kanaatine vardı.²⁸⁷

Kayseri DP Milletvekilleri hakkında:

²⁸⁴ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 24-26.

²⁸⁵ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 28.

²⁸⁶ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 31, 32.

²⁸⁷ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 33.

Mahkeme, sanıklar Kamil Gündeş, Osman Kavuncu, Hakkı Kurlmel, Fikri Apaydın, Ali Rıza Kılıçkale, Servet Hacıpaşaoğlu, İbrahim Kirazoğlu ve Fahri Köşkeröğlu hakkında ileri sürülen bazı suçların belgelenmemiş olduğuna karar verdi.²⁸⁸

Kayseri Olayları Davasından ceza alanlar ve berat edenlerin durumları şöyledir:

Celal Bayar: Celal Bayar diğer davalar yanında Kayseri Olayları Davasından da Anayasayı ihlal suçundan idam cezasına çarptırıldı. Ayrıca, şiddet ve cebir kullanmaktan ceza aldı.

Adnan Menderes: Yine Celal Bayar gibi diğer davaları yanında, Kayseri Olaylarından da Anayasayı ihlal suçundan idama mahkûm edildi ve TCK'nin 188. maddesi gereği şiddet ve cebir kullanmaktan cezalandırıldı.

İbrahim Kirazoğlu: Anayasayı ihlal suçundan 146/1.madde hükmüncce ölüm cezasına çarptırılmasına oy çokluğu ile karar verildi.

Kamil Gündeş: Anayasayı ihlal suçundan 146/3. ve 173. maddeler hükmüncce taktiren 7 sene ağır hapis ve kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilmesine, 33. maddenin uygulanmasına, 2 sene 4 ay Kayseri'de Umumi Emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 200 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verildi.

Osman Kavuncu: Anayasayı ihlal suçundan 146/3 hükmüncce ve taktiren 7 sene müddetle ağır hapse konulmasına ve kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilmesine, 33.madde icabında cezası müddeti zarfında kanuni mahcuriyet (kısıtlı) halinde bulundurulmasına, 173.maddeye tevfiikan muayyen cezanın üçte biri olan 2 sene 4 ay Kayseri'de Umumi Emniyet nezaretinde bulundurulmasına, 200 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verildi.

Servet Hacıpaşaoğlu: Anayasayı ihlal suçundan beraatına, hakkında tevkif müzekkeresinin geri alınmasına ve salıverilmesi için divan başsavcılığına müzekker yazılmasına oy birliği ile karar verildi.

Ali Rıza Kılıçkale: Anayasayı ihlal suçundan 146/3. ve 173. maddeler hükmüncce 5 sene ağır hapsine ve kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilmesine, 1 sene 8 ay

²⁸⁸ BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 37.

müddetle Kayseri’de Umumi Emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 182 lira 50 kuruş maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verildi.

Fahri Köşkeröglü: Anayasayı ihlal suçundan 146/3. , 59. ve 173. maddeler gereğince 4 sene 2 aya ağır hapsine ve kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilmesine, 1 sene 4 ay 20 gün müddetle Ankara’da Umumi Emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy birliği ile karar verildi.

Hakkı Kurmel: Anayasayı ihlal suçundan 146/3. ve 173. maddeleri gereğince 5 sene ağır hapsine ve kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilmesine, 1 sene 8 ay müddetle Kayseri’de Umumi Emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 182 lira 50 kuruş maktu harcın alınmasına oy çokluğu ile (Hıfzı Tüz, Abdullah Üner ve Selman Yörük beraat etmesi için oy kullandı.) karar verildi.

Ahmet Kınık: Anayasayı ihlal suçundan 146/3. , 59. ve 173.maddeleri gereğince 4 sene 2 ay ağır hapsine ve kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilmesine, 1 sene 4 ay 20 gün Ankara’da Umumi Emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy çokluğu ile karar verildi.

Kemal Çakın: Anayasayı ihlal suçundan 146/3. , 59.ve 173. maddeler gereğince 4 sene 2 ay hapsine ve kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilmesine, 1 sene 4 ay 20 gün müddetle Ankara’da Umumi Emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy çokluğu ile karar verildi. (Mehmet Çokgüler, Hıfzı Tüz, Abdullah Üner ve Selman Yörük 79.delaleti ile 188.ve 240. maddeleri gereğince cezalandırılması için görüş bildirdiler.)

Aziz Ronabar: Anayasayı ihlal suçundan 146/3. , 59. ve 173. maddeler gereğince 4 sene 2 ay hapsine ve kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilmesine, 1 sene 4 ay 20 gün müddetle Ankara’da Umumi Emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harcın alınmasına oy çokluğu ile karar verildi. (Hıfzı Tüz, Abdullah Üner ve Selman Yörük 79. delaleti ile 188.ve 240. maddeleri gereğince cezalandırılması için görüş bildirdiler.)

Kayseri Olayları Davasından sanıklardan yalnızca Fikri Apaydın’a beraat kararı çıktı. Bunun sebebi Apaydın, Kayseri Olayları sırasında Kayseri’de değildi. Diğer

bütün milletvekilleri olay esnasında Kayseri’de bulunmaktaydılar. Kayseri Olayları Davasından en ağır cezaları Celal Bayar, Adnan Menderes, İbrahim Kirazoğlu Anayasayı ihlal suçundan idama mahkûm edilmek sureti ile aldı.Yassıada mahkemeleri sonucunda 15 kişiye idam cezası verilmesine rağmen Milli Birlik Komitesi, Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan’ın idamlarını onayladı. Diğer 13 kişinin (Celal Bayar da dâhil. Celal Bayar mahkûmiyetini “kaderin bir cilvesi midir” bilinmez 1961 yılında Kayseri Cezaevi’nde çekmeye başladı. 1963 yılında altı aylığına tahliye oldu.Ancak siyasi gerilimler nedeni ile tahliye kararı kalktı. 1964 yılında sağlık sorunları nükseden Bayar, bir kez daha tahliye oldu. 1966 yılında sağlık sorunları nedeni ile Cevdet Sunay tarafından affedildi.Toplamda Bayar Kayseri Cezaevi’nde 1029 gün tutuklu kaldı.) cezaları müebbet hapse çevrildi.²⁸⁹ Böylece demokrasi tarihimizin bu üzücü olayı, tarih sayfalarında yerini aldı.

²⁸⁹ Kocabaş, **27 Mayıs...**, s. 174, 175.

SONUÇ

1960'lı yıllarda Türk toplumu cılız demokrasi kültürü çerçevesinde, aşırı politize olduğu için en küçük bir siyasi rekabette bile çatışma içerisine girdi. Anadolu'nun göbeğinde bulunan Kayseri ili Yeşilhisar ilçesi halkı da bu durumdan etkilendi. 1955 belediye başkanlığı seçim süreci, halkı adeta ikiye böldü. Siyasi tercihleri farklı olan gruplar her fırsatta bu konuyu münakaşa haline getirdi. Nitekim 1960 Martında küçük bir tartışma büyük bir kalabalığın nümayişine, adeta devlet otoritesini sarsıcı olaylara sebep oldu. Arşiv belgelerinin incelenmesi sonucu anlaşıldı ki daha önceki akademik çalışmaların bazı bölümlerinde bahsedildiği gibi, Yeşilhisar Olaylarının çıkış sebebi, ilçenin Tarım Kredi Kooperatif seçimi ile ilgili değil, tamamen ilçedeki siyasi atmosfer ve buna bağlı olarak gerginliğin sonucu olduğu görüldü. Bu olaylar sadece bu küçük kasabada kalmayarak ülke genelinde de siyasi gerginliğe yol açtı. Bu konu devletin zirvesine kadar ulaştı. Hatta yetkililerin o bölgede sıkıyönetim ilanını düşünmesi, iktidarın bu gibi hareketlenmelere karşı acil ve keskin tedbirler alma düşüncesinde olduğunu gösterdi.

Bu olaylar üzerine muhalefet partisi yetkilileri bu konuyu fırsat bilircesine olay mahalline gittiler. Yeşilhisar Olayları, muhalefet liderinin Kayseri'de 2 Nisan 1960 tarihinde yapılacak parti kongresine katılma gerekçesini oluşturdu. Ancak devlet bürokrasisi bu geziye mani olmak isteyerek, iktidar partisi yetkililerinden aldıkları talimatlar doğrultusunda olayların daha da büyümesine neden olacak gerginliğe sebep olacak hareketlerde bulundu. İktidar kanadı, Yeşilhisar Olaylarını kasıtlı henüz olayların yeni olduğunu, partililerin bu bölgeye gelmesinin zaten gergin olan havayı daha da gerginleştireceğinden hatta kışkırtmalara neden olacağından bahsederken, muhalefet grubu ise olayların sebep ve sorumluları konusunda hükümetçe iyi tetkik edilmediği isnadında bulunarak olay mahallinde bizzat bulunmak istediklerini ifade ettiler. Bu açmazda daha on beş yıl önce aynı siyasi partide birlikte yol alan insanlar, adeta birbirlerini düşmancasına suçladı. Bir taraftan iktidar yetkilileri bir başka siyasi partinin faaliyet alanlarını daraltmak isterken, diğer taraftan bundan on yıl önce iktidar sahibi olan, devletin kurucu kadrosunda yer alan şahıslar, kanunların tatbikinde gerekli hassasiyeti göstermediler. Himmetdede ve İncesu'da muhalefetin yolunun bürokrasi aracılığı ile kesilmesinin gerekçeleri, muhalefet cephesini ikna etmedi. Dolayısıyla ülkede iktidar-muhalefet ilişkisinin ne

denli kopuk olduğu görüldü. İktidar İsmet İnönü'yü yangına körükle gitmekle suçlarken, İsmet İnönü ise bir parti başkanı ve milletvekili olarak yurt gezilerinde serbestçe dolaşma hürriyetinin elinden alındığını düşündü. Esasında Kayseri Olaylarında iktidar ile muhalefetin bağdaşamadığı nokta tam olarak da bu görüş ayrılığı idi. Aslında Kayseri Olaylarında iktidar kanadı ve tabii ki bürokrasi olaya bu denli müdahil olmasa idi gezi olaysız bir şekilde bitebilirdi. Bu olayda iktidarın kaygıları ve muhalefetin kaygıları anlamsız buluşu gerginliklerin körükleyicisi oldu.

Dönemin süreli yayınları, Kayseri Olaylarını hep kendi penceresinden değerlendirdi. Kimi yayınlar bu olayları, muhalefetin özgürlüğünü kısıtlayan ve muhalefete haksız bir muamele olarak değerlendirirken, kimi yayınlar ise muhalefetin olayları kışkırtıcı, iktidarı zor duruma düşürücü hareketler içerisinde olduğunu yazdı. Kayseri basını olaya önceleri adeta sessiz kaldı. Ancak olaydan on gün sonra Kayseri'de yayın yapan gazeteciler müşterek bir bildiri yayınlayarak olay hakkındaki görüşlerini bildirdiler.

Nihayetinde Kayseri Olayları ve buna benzer yurt genelindeki hadiseler darbeye gidişatı hızlandırdı. 1960 Darbesi ile birlikte, aksak da olsa yürütülmeye çalışılan demokrasimiz kesintiye uğradı. Yönetime el koyan irade, sanki intikam alırcasına geçmişte yapılan hataların hesabını sorguladı. Bu iradenin verdiği kararlar demokrasinin olmazsa olmaz koşulu, insanların yaşam hakkını ihlal etti. Günümüz demokrasisine gelene kadar yaşanan bu sancılı yolculuk geride acılar bıraktı.

DİZİN

A

Abdulkadir Yücedağ.....	37
Abdullah Aker	91
Abdullah Uner	89
Abdullah Üner	103
Abdurrahman Saraçoğlu	31
Abdülhalik Renda.....	21
Adana	31, 47, 48, 50, 54, 61, 69, 71, 78, 122
Adem Yerlitaş.....	96
Adil Egeli	61
Adil Sanal	89
Adil Sarıoğlu	61
Adnan (Adıvar).....	16
Adnan Erkılıç.....	39
Adnan Menderes..	22, 24, 25, 28, 31, 36, 41, 42, 43, 46, 54, 56, 60, 69, 70, 71, 75, 78, 79, 90, 92, 94, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 141
<i>Afrika</i>	67
Ahıboz	83
Ahmet Ağaoğlu	18
Ahmet Akdeniz.....	37
Ahmet Arslan.....	37
Ahmet Bayraktar.....	90
Ahmet Çağlayan	65
Ahmet İspirli.....	61
<i>Ahmet Kınık</i>	12, 31, 47, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 68, 70, 72, 75, 78, 79, 94, 95, 98, 100, 101, 103, 134, 135
Ahmet Manav	38, 39, 40
Ahmet Salih Kuru.....	91
Aksaray.....	83
Ali Doğan Toran.....	89
Ali Erdoğan	37
Ali Fuat (Cebesoy).....	17
Ali Galip Sümengen	96
Ali Gürbüz.....	56, 97
Ali İpar	91
Ali İpek.....	39, 40
Ali Rıza.....	31, 51, 65, 94, 96, 102
Ali Rıza Kılınçkale	31
Ali Şerefli	31
Ali Uğur.....	37, 40, 47
Ali Yavrutürk.....	96
Ali Yeniaras.....	61, 69
Altay Ömer Egesel.....	89
Amasya.....	34, 54
Amerika	17, 26, 32
Anadolu	15, 35, 45
Ankara 11, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 25, 26, 30, 32, 34, 35, 40, 44, 45, 47, 50, 51, 53, 54, 55, 57, 58,	

61, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 77, 79, 83,
84, 85, 86, 92, 93, 97, 99, 103, 112, 113, 114,
115, 122, 123

Antalya	54, 100
Arif Oruç	96
Arif Özgen	56
Asım Yahyabeyoğlu	65
Atalay Akan.....	48
Atatürk.....	17, 20, 21, 25, 27, 87
Avni Doğan	54
Avni Yurtsever	89
Avrupa.....	19, 21, 26
Ayhan Aydan.....	90
Aziz Ronabar.....	51, 60, 65, 94, 95, 96, 101, 103

B

Bahçelievler.....	84
Bahri Yazır	41, 48
Balgat.....	84
Balıkesir.....	27
Barsamalı Bahattin.....	65
Başköy	76, 80, 82
Bayram Taşın.....	96
Behçet Kayaalp.....	54
Bekir Akdeniz.....	37
Bekir Sami	17
Beşir Önder.....	31
<i>Boğazköprü</i>	63, 65, 73, 79, 96
Bor	72
Burdur.....	54
Burhanettin Onat.....	54
Bursa.....	47, 51, 85, 100
Bünyan.....	31, 63, 76

C

Cahit Erkan.....	37
Cahit Özden	89
Celal Bayar 21, 22, 24, 25, 41, 43, 90, 94, 100, 101, 102, 104, 141	
Celal Yardımcı.....	91
Cemal Cenkçi	97
<i>Cemal Göktan</i>	42, 51, 60, 75, 79, 97
CHP	11, 19, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 91, 92, 93, 95, 97, 98, 133, 136, 137, 138

Ç	
Çanakkale	91

D	
Daniş Yurdakul.....	61, 69, 80, 96
Demokrasi ve Özgürlükler Adası	88
Develi	31
Dever Hacışabanoglu.....	51
Dilaver Argun	56, 97
Diyarbakır.....	54
DP. 11, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35,	
36, 40, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 56, 65,	
68, 71, 75, 84, 85, 87, 90, 92, 93, 94, 95, 100,	
101	
Durdu Turan	31
Dursun Macit.....	97

E	
Ege Bölgesi.....	27
Ekrem Yöniak.....	65
Emin Doğanay	97
<i>Enver Kerker</i>	56
Erdem İlmen	57
<i>Erkilet</i>	63
Ertuğrul Yılmazzer	97
Esat Budaklıoğlu	96
Esat Budakoğlu.....	54
Esat Öcal.....	97
Eşref Öğün.....	29

F	
Fahrettin Köşkerlioğlu.....	31
Fahrettin Öztürk.....	89
Faik Konak	40
Faruk Ayanoğlu.....	69
Faruk Siret Değirmen	89
Faruk Ural.....	57
Fatin Rüştü Zorlu.....	90, 104
Fazıl Yalçın	61
Felâhiye	31
Ferit Melen	75
Ferruh Adalı.....	89
Fethi Çelikbaş.....	54, 79
Fuat Bulca.....	21
Fuat Hulusi Demirelli	25
Fuat Köprülü.....	22, 90

G	
Galip Gökçe.....	96
Gaziantep.....	41, 71

<i>Gemerek</i>	64
Geyikli	29, 91
Gölbaşı.....	84
Gümüşhane	69, 80

H	
H.Bekir Küpeli.....	39
H.İsmail Beyhan	39
Hacı Bekir Küpeli	38, 40
Hacı İsmail Beyhan.....	40
<i>Hacılar</i>	63
Hakkı Kurmel	31, 65, 94, 96, 102, 103
Hakkı Küpeli.....	39, 40
Hakkı Özkan	39
Halife Abdülmecit	15
Halil Korukçu	97
Halil Küpeli	39
Halil Mehmetoğlu.....	37, 40, 44, 45, 47, 49
Haluk Şaman.....	91
Hasan Akmeşe	39
Hasan Dursun	39, 40
Hasan Gürsel.....	89
Hasan Karagöz.....	37
Hasan Polatkan	91, 104
Hasan Sarıyıldız.....	39
Hasan Tez	97
Hayrettin Durak	68, 72, 74
Hayrettin Erkmən.....	91
Hayrettin Önal	65, 68
Hıfzı Tüz.....	89, 103
Hikmet Birsən.....	38
Hilmi Kocaoğlu	39
Himetedede.....	71, 101
Himetedede... 11, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 69, 70,	
72, 77, 82, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 126, 139	
Hulusi Köymen.....	25
Huzeyfe Yeşil	97
Hüseyin Aslan.....	39
Hüseyin Cahit Yalçın.....	21
Hüseyin Karaman	39
Hüseyin Konak	39

I	
Irak.....	29

i	
İbrahim Demirci	38, 39, 40
İbrahim Doğan.....	31
İbrahim İnci	37
İbrahim Kirazoğlu... 31, 51, 65, 94, 95, 96, 102, 104	
İbrahim Köker.....	65, 96

İhsan Ada.....	54
İhsan Arslan.....	39, 40, 44, 49
İhsan Atalay.....	61, 62, 97
İlyas Karaboya.....	39
İncesu .11, 14, 31, 64, 65, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 82, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 130, 136, 137	
İsa Aksu.....	46
İsa Gök.....	39
İsmail (Canbolat).....	16
İsmail Güçlütürk.....	39
İsmail Köker.....	97
İsmail Rüştü Aksal.....	44
İsmail Yörük.....	39
<i>İsmet İnönü</i>11, 12, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 34, 48, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 66, 68, 70, 71, 72, 79, 80, 81, 84, 91, 92, 93, 95, 113, 114, 127, 128, 130, 131, 134, 135, 137, 139	
İstanbul.....16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 28, 32, 34, 37, 43, 44, 47, 49, 50, 51, 53, 54, 58, 59, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 83, 84, 85, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 98, 112, 113, 114, 115, 120, 121, 122, 123, 137	
İzmir.....	18, 20, 29, 32, 54, 89, 92
İzzet Akçal.....	54

K

Kamil Gündeş.....	31, 35, 65, 94, 96, 99, 102
Kamil Sürenkök.....	61
Kani Develioğlu.....	68
Kars.....	54, 69
Kasım Gülek.....	54
Kayseri11, 12, 14, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 113, 120, 121, 125, 127, 128, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141	
Kazım (Karabekir).....	16
Kazım Ataman.....	57, 74, 79
Keçikapı.....	71
Kemal Çakın.....	63, 65, 75, 79, 94, 95, 101, 103
Kemal Gökşen.....	89
Kemal Satır.....	48
Kevni Nedimoğlu.....	51
Kıbrıs.....	27, 29, 90
Kılıç Ali.....	21
Kırşehir.....	27, 54, 69
Konya.....	43, 61
Kore.....	26

M

M. Ali Arıkan.....	61
M.Ali Ceritoğlu.....	61
M.Zeki Tolunay.....	61
Makbule.....	18
Malatya.....	47, 48, 61, 64
Manisa.....	27, 29, 54
Mardin.....	54, 69
<i>Mazlum Kayalar</i>	42, 51, 85
Medeni Berk.....	69, 91, 97
Mehmet Ali Arıkan.....	69
Mehmet Andaç.....	38, 39, 40
Mehmet Bozkurt.....	37, 39, 40, 44, 47, 49, 52
Mehmet Çokgüler.....	89, 103
Mehmet Delikaya.....	61
Mehmet Erebiçi.....	96
Mehmet İpek.....	40
Mehmet Kocabey.....	65
Mehmet Özberk.....	31
Mehmet Şahin.....	38, 39
Mehmet Tulgay.....	97
Mesut Akçay.....	96
Metin Toker.....	34
Mevhibe İnönü.....	83
Mevlüt Emre.....	97
Muammer Obur.....	61
Muammer Tekin.....	61
Muhittin Baha Pars.....	21
Muhittin Koçak.....	79
Mustafa Ak.....	39, 40
Mustafa Alkan.....	96
Mustafa Cesur.....	96
Mustafa Çeçen.....	37
Mustafa Kemal.....	17, 18, 20, 21
<i>Mustafa Kürkcü</i>	56
Mustafa Tatlı.....	37, 40, 47
Mustafa Tuğral.....	39
Mustafa Turan.....	38, 40
Mustafa Ünal.....	11, 33, 34, 35, 40
Muzaffer Attaroğlu.....	49, 56, 78, 79
<i>Muzaffer Parlak</i>	63
Mükerrem Sarol.....	91

N

Nahit Hatipoğlu.....	89
Nahit Saçlıoğlu.....	89
Namık Gedik.....	41, 51, 52, 55, 62, 69, 70, 74, 95
Nazmi Ordulu.....	56, 96
Necati Oğuz.....	37
Necdet Darıcıoğlu.....	90
Necip Karaoğuz.....	38
Nedim Ökten.....	91

Neşet Ömer İrdelp	21
Nevşehir.....	13, 76, 80, 82, 83
Nezihi Fırat.....	51, 79
Niğde	54, 64, 68, 72, 73, 74, 76, 80, 82
Nihat Sargınalp.....	61, 69, 80
Nihat Üçüncü.....	96
Niyazi Ağırnaslı.....	31
Niyazi Kırdar	89
Nurettin Akyurt	61
Nuri Akdağ	39
Nuri Demirağ.....	22
Nuri Erdem	38, 46, 97
Nurit Yetkin.....	48

O

Orhan Birgit.....	72, 73, 137
Orhan Erdoğan.....	89
Orhan Tokur	96
Ortahisar	83
Osman Alışaroğlu.....	61
Osman Özkoçak.....	96
Osman Taşcıoğlu	97
Osman Yeltekin	61
Osmanlı Devleti.....	15

Ö

Ömer Başeğmez.....	31
Özen İbiş.....	96

P

Pınarbaşı	31, 65, 142
-----------------	-------------

R

Rasim Gökçek	38, 40
Rasim Yağan	65
Rauf (Orbay).....	16
Rauf Bayındır	61
Recai Türelî	46
Recep Türker	96
Recep Zühtü Soyak.....	21
Refet (Bele)	16
Refik Saydam	21
Reşat Özbarlas	61, 62, 66, 67, 79, 97
Rıza Çerçel	75
Rıza Emre	33, 35
Rıza Salıcı.....	61
Rıza Soyak.....	21
Rıza Tunç	89
Rum	90

S

Saadettin Şişli	97
Salih Kürkcü.....	11, 34, 35
Salim (Rasim) Gökçek.....	39
Salim Başol.....	89, 97, 98
Salim Ertem	89
Samet Ağaoğlu	54
Sami Keskin.....	39
Sami Turan	97
Samsun	34, 54
Sarız.....	31
<i>Sebahattin Altan</i>	63
Selahattin Çetiner.....	68, 75
Selanik	28, 47
Selman Yörük	89, 103
Servet Hacıpaşaoğlu	31, 51, 65, 94, 96, 102
Seyfettin Söylemez	31
Sırrı Atalay	61
Sıtkı Yırcalı	25, 91
Sivas	48, 50, 55, 62, 63, 67
Suat Kuyaş.....	43, 96
Süleyman Eken	40
Süleyman Taşar	90

Ş

Şaban Kulkuloğlu	97
Şakir Kesebir	21
Şammas Akmeşe.....	39
Şammas Orman.....	39
Şemi Ergin	54, 69
Şemseddin Günaltay	71
Şereflikoçhisar	83
Şeyh Saffet.....	15
Şükrü Bozkurt.....	39, 40
Şükrü Dümbek.....	37, 40, 44, 47
Şükrü Kale	40
Şükrü Kaya	21
Şükrü Kenanoğlu	61, 62, 66, 67, 97, 139
Şükrü Yalçın.....	39

T

<i>Talas</i>	63, 142
Tarık Güryay.....	94
Tevfik Göker.....	96
Tokat.....	69
Tomarza.....	31
Topkapı.....	29, 91
Tunceli	69
Turgut Göle	61, 67, 80, 96
Turgut Lüleci	90
Turhan Feyzioğlu.....	48, 50, 61, 67, 68, 80, 96

Türk11, 15, 16, 19, 21, 22, 24, 28, 30, 32, 50, 68,
71, 85, 87, 90, 91, 112, 113, 114, 122
Türkiye15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 48,
54, 90, 112, 113, 114, 115

U

Uşak.....29, 51, 66, 71

Ü

Ümit Özdağ 34
Ürgüp.....39, 76, 80, 82, 83

V

Vahdettin Koca39, 40
Vasfi Gökse 89
Vedat Mengi 61
Vedat Sunat 47
Vehap Dizdaroğlu..... 61

Y

Yahyalı 31
Yalova 17
Yassıda..... 14, 47, 87, 88, 92, 93, 94, 98, 104, 113,
140
Yaşar Akmeden 46
Yaşar Alhas 61
Yeşilhisar..11, 12, 14, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40,
41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55,
56, 57, 59, 62, 66, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79,
80, 82, 84, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 113,
124, 132
Yeşilköy..... 29
Yılmaz Çakır..... 39
Yunus Tekinsoy..... 56
Yusuf Doğan..... 73, 74
Yusuf Manav 39

Z

Zeyyad Mandalinci 91
Zile..... 71

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmad F (2010) Demokrasi Sürecinde Türkiye (Hil Yayınları, İstanbul).
- Akşin S (1997) Türkiye'nin Yakın Tarihi-1 (Yeni gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık AŞ, İstanbul).
- Akşin S (2013) Kısa Türkiye Tarihi (Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul).
- Albayrak M (2004) Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960) (Phoenix Yayınevi, Ankara).
- Aslan Z (2013) Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI Dönem (1957-1960) (TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara).
- Bilmez B (2013) Cumhuriyet Tarihinin Tartışmalı Konuları (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Bozbağı S (1966) İhtilaller ve Darbeler Tarihi, Cilt II, (Yirminci Yüzyıl Yayınları, İstanbul).
- Çavdar T (2004) Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (İmge Kitapevi, Ankara).
- Dağcı G.T (2006) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ordu Siyaset İlişkisi ve 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi (İlgi Yayınları, İstanbul).
- Demirer M.A (2012) 27 Mayıs Masallar ve Gerçekler (Akademi Kitap Kulübü, İstanbul).
- Eroğlu C (1990) Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi (İmge Kitapevi Yayınları, Ankara).
- Ertunç A.C (2008) Cumhuriyetin Tarihi, (Pınar Yayınları, İstanbul).
- Goloğlu M (2011) Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I (1924-1930) Devrimler ve Tepkiler (Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul).

- Goloğlu M (2009) Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II (1931-1938) Tek Partili Cumhuriyet (Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul).
- İnönü İ (1998) İsmet İnönü'nün Hatıraları Cumhuriyet'in İlk Yılları I (1923-1938) (Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık AŞ, İstanbul).
- İnönü İ (1998) İsmet İnönü'nün Hatıraları Cumhuriyet'in İlk Yılları II (1923-1938) (Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık AŞ, İstanbul).
- Karpat K.H (2012) Kısa Türkiye Tarihi (Timaş Yayınları, İstanbul).
- Karpat K.H (2013) Türk Demokrasi Tarihi (Timaş Yayınları, İstanbul).
- Kirişçioğlu N (1973) 12 Mart İnönü-Ecevit ve Tahkikat Encümeni Raporum (Baha Matbaası, İstanbul).
- Kocabaş S (2010) 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yolda Yeşilhisar-Kayseri Olayları (Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, Kayseri).
- Kocabaş S (2012) 27 Mayıs 1960 Darbesinin İç Yüzü Menderes Nasıl Devrildi (Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, Kayseri).
- Naskali E.G (2012) Yassıada Zabıtları VIII Kayseri Olayları Davası (Kitapevi Yayınları, İstanbul).
- Ortaylı İ (2012) Yakın Tarihin Gerçekleri (Timaş Yayınları, İstanbul).
- Özdağ Ü (1997) Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali (Boyut Matbaacılık, İstanbul).
- Takım A (2011) Demokrat Parti Ekonomisi (Detay Yayıncılık, Ankara).
- Tanör B, Boratav K, Akşin S (2011) Türkiye Tarihi (Cem Yayınları, İstanbul).
- Tanyeli H, Topsakaloğlu A (1959) İzahlı Demokrat Parti Kronolojisi 1950-1958 (Akademik Kitap Kulübü, İstanbul).

- Toker M (1991) Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları-Demokrasiden Darbeye (1957-1960) (Bilgi Yayınevi, Ankara).
- Turan Ş (1995) Türk Devrim Tarihi 3 Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938) (Bilgi Yayınevi, Ankara).
- Turan Ş (2000) İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).

Çeviri Eserler

- Findley C.V (2012) *Modern Türkiye Tarihi*, çev. Güneş Ayas. (Timaş Yayınları, İstanbul).
- Heper M (1999) *İsmet İnönü -Yeni Bir Yorum Denemesi*, çev. Sarmet Yalçın. (Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Zürcher E.J (1995) *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, çev. Yasemin Saner Gönen. (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Zürcher E.J (2005) *Savaş Devrim ve Ulusallaşma Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi*, çev. Ergun Aydınoglu. (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul).

Makaleler

- Emiroğlu A (2011) 27 Mayıs İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi. *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırma Dergisi*, 1(1): 13-27.
- Haytaoğlu E (1997) Türkiye'de Demokratikleşme Süreci Ve 1945'te Çok Partili Siyasî Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945). *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* (3): 46-53.
- Kaştan Y (2006) Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte Chp'nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950). *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1): 123-140.

Bildiriler

Çufali M (2005)Cumhuriyet Döneminde Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan Dinamikler. *Özgürlük ve Demokrasi Sempozyumu*. Ankara, Türkiye, Mayıs 14-15.

Tezler

Aydoğmuş Ç (2011) İstanbul Basınına Göre Demokrat Parti Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkisi (1950-1960). Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Isparta.

İnternet Kaynakları

http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=15216 Şubat 2018.

<http://www.secim-sonuclari.com.1957> 18 Şubat 2018.

[http://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/cilt 2](http://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/cilt%202) 21 Şubat 2018.

<http://www.biyografya.com/biyografi/838> 10 Mart 2018.

Arşiv Belgeleri

BCA Yer No: 010.09.204.630.1, Belge No: 2, 3.

BCA Yer No: 010.09.204.630.1, Belge No: 4.

BCA Yer No: 010.09.204.630.1, Belge No: 4-6.

BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 12.

BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 2.

BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 3.

BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 4.

BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 5.

BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 5.

BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 6.

BCA Yer No: 010.09.204.630.4, Belge No: 7.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 1.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 10, 11, 12.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 13.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 14.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 17.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 18.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 19.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 2.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 21.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 22.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 23.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 25.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 26.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 27.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 28.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 3.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 35.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 41.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 42.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 60.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 62.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 67, 68.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 69.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 72.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 73.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 8, 9.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 83.

BCA Yer No: 010.09.204.630.5, Belge No: 93.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11, 12.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11, 12.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11,12.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11, 12.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 11.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 12.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 18.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 20.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 20.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 26.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 30.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 31.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 37.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 38.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 40.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 5.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 25.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 31.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 7.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 7.

BCA Yer No: 010.09.204.631.4, Belge No: 7.

BCA Yer No: 010.09.204.631.5, Belge No: 13.

BCA Yer No: 010.09.204.631.5, Belge No: 14.

BCA Yer No: 010.09.204.640.2, Belge No: 4.

BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No: 25, 26.

BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No: 41.

BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No: 44.

BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No:8.

BCA Yer No: 010.09.205.633.1, Belge No: 81.

BCA Yer No: 010.09.205.633.10, Belge No: 13.

BCA Yer No: 010.09.205.633.10, Belge No: 9-13.

BCA Yer No: 010.09.206.635.1, Belge No: 4.

BCA Yer No: 010.09.206.635.1, Belge No: 5.

BCA Yer No: 010.09.206.635.1, Belge No: 6.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 10.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 14.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 14.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 18.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 2.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 3.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 7.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 2, 3.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 2, 3.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 21, 22.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 24-26.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 28.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 31, 32.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 33.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 37.

BCA Yer No: 010.09.207.640.2, Belge No: 3.

BCA Yer No: 030.01.43.255.1, Belge No: 29.

Sürelî Yayınlar

Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Ankara Yıl 2, Cilt XVII, Sayı 297.

Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Ankara Yıl 6, Cilt XVII, Sayı 296.

Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Ankara Yıl 6, Cilt XX, Sayı 342.

Akşam, İstanbul 26 Mart 1960.

Akşam, İstanbul 27 Mart 1960.

Akşam, İstanbul 3 Nisan 1960.

Akşam, İstanbul 5 Nisan 1960.

Akşam, İstanbul 6 Nisan 1960.

COP, Sayı 10, Kayseri 26 Mart 1960.

COP, Sayı 12, Kayseri 2 Nisan 1960.

COP, Sayı 13, Kayseri 3 Nisan 1960.

Cumhuriyet Sayı 12822, İstanbul 4 Nisan 1960.

Cumhuriyet, Sayı 12815, İstanbul 26 Mart 1960.

Cumhuriyet, Sayı 12820, İstanbul 2 Nisan 1960.

Cumhuriyet, Sayı 12820, İstanbul 3 Nisan 1960.

Cumhuriyet, Sayı 12822, İstanbul 4 Nisan 1960.

Dünya, Sayı 2953, İstanbul 10 Ocak 1961.

Gece Postası, Sayı 7459, İstanbul 3 Nisan 1960.

Gece Postası, Sayı 7460, İstanbul 4 Nisan 1960.

Hâkimiyet, Sayı 2067, Kayseri 4 Ekim 1957.

Hâkimiyet, Sayı 2093, Kayseri 30 Ekim 1957.

Hâkimiyet, Sayı 2094, Kayseri 31 Ekim 1957.

Hâkimiyet, Sayı 2793, Kayseri 26 Mart 1960.

Hâkimiyet, Sayı 2799, Kayseri 1 Nisan 1960.

Hâkimiyet, Sayı 2799, Kayseri 26 Mart 1960.

Hâkimiyet, Sayı 2809, Kayseri 13 Nisan 1960.

Her Gün, Sayı 4374, İstanbul 21 Mart 1960.

Hürriyet, Sayı 4269, İstanbul 15 Mart 1960.

Hürriyet, Sayı 4270, İstanbul 16 Mart 1960.

Hürriyet, Sayı 4277, İstanbul 23 Mart 1960.

Hürriyet, Sayı 4282, İstanbul 28 Mart 1960.

Hürriyet, Sayı 4285, İstanbul 2 Nisan 1960.

Hürriyet, Sayı 4285, İstanbul 3 Nisan 1960.

Hürriyet, Sayı 4287, İstanbul 4 Nisan 1960.

İstiklal, Sayı 987, Kayseri 14 Kasım 1955.

İstiklal, Sayı 988, Kayseri 15 Kasım 1955.

Milliyet, Sayı 3546, İstanbul 22 Mart 1960.

Milliyet, Sayı 3552, İstanbul 28 Mart 1960.

Milliyet, Sayı 3556, İstanbul 3 Nisan 1960.

Milliyet, Sayı 3557, İstanbul 4 Nisan 1960.

Son Posta, Sayı 5034, İstanbul 29 Mart 1960.

Son Posta, Sayı 5037, İstanbul 3 Nisan 1960.

Tercüman, Sayı 1724, İstanbul 25 Mart 1960.

Tercüman, Sayı 1731, İstanbul 3 Nisan 1960.

Tercüman, Sayı 1732, İstanbul 4 Nisan 1960.

Türksözü, Sayı 10547, Adana 29 Mart 1960.

Türksözü, Sayı 10549, Adana 3 Nisan 1960.

Türksözü, Sayı 10550, Adana 5 Nisan 1960.

Ulus, Sayı 13165, Ankara 25 Mart 1960.

Ulus, Sayı 13166, Ankara 26 Mart 1960.

Ulus, Sayı 13167, Ankara 27 Mart 1960.

Ulus, Sayı 13171, Ankara 2 Nisan 1960.

Ulus, Sayı 13172, Ankara 3 Nisan 1960.

Ulus, Sayı 13188, Ankara 19 Nisan 1960.

Vatan, Sayı 6781, İstanbul 27 Mart 1960.

Vatan, Sayı 6786, İstanbul 3 Nisan 1960.

Vatan, Sayı 6788, İstanbul 5 Nisan 1960.

Vatan, Sayı 6789, İstanbul 6 Nisan 1960.

Vatan, Sayı 6811, İstanbul 28 Nisan 1960.

Vatan, Sayı 6812, İstanbul 29 Nisan 1960.

Vatan, Sayı 6812, İstanbul 30 Nisan 1960.

Vatan, Sayı 6839, İstanbul 27 Mayıs 1960.

Zafer, Sayı 3781, Ankara 27 Mart 1960.

Zafer, Sayı 3782, Ankara 28 Mart 1960.

Zafer, Sayı 3787, Ankara 4 Nisan 1960.

Zafer, Sayı 3796, Ankara 13 Nisan 1960.

EKLER

Ek 1. Yeşilhisar olaylarını konu alan gazete haberi.

Sahibi ve Mesul Md.
MEHMET ÖZRENDECI
İdare Müdürü
MUSTAFA N. ÇEVEN
İdarehane :
İlci Sigortaları İşhanı Katı : 3
No. 59 - 60 KAYSERİ

C O P
MATRAK GAZETE
ÇARŞAMBA ve CUMARTESİ GÜNLERİ ÇIKAR

26 MART 1960
Devlet GUMARTESİ
BİR COPUN 10 BAKIR
CEREMESİ KURUŞ
YIL : I SAYI : 10

D. P. Başkanı, Savcı ve Kaymakam VUR Emri Verdi:
YEŞİLHISARDA 3 CHP Lİ VURULDU

Yeşilhisar kazasında ev-
velki gün yapılan Tarım-
Kredi Kooperatifi seçimi-
nin tamamen C. H. P. li-
ler tarafından kazanılma-
sını hazmedemeyen D. P.
liler dün gece toplu halde
bazı vatandaşların evleri-
ne hücum ederek camları-
nı kırmışlardır. Şikayet ü-

zerine suçlu iki D. P. li
ile sebepsiz olarak bir
C. H. P. li vatandaş Kar-
rakolda nezaret altına alın-
mışlar. D. P. İlçe başka-
nının partizanca müdaha
lesi üzerine D. P. liler
Jandarma Karakolundan
serbest bırakılmış ve Meh-
met Bozkurt isimindeki
C. H. P. li güpegündüz
karakolda dövülmeye baş-
lanmış. Mağdurun feryat
larını işiten yaktaları polis
karakoluna bu haksızlığın
önlenmesi gerektiğini ve
Mehmet Bozkurt'un suçlu
ise ifadesinin polis karako-
lunda alınması gerektiğini
bildirmişler ise de komiser
Vedat Sunat: «Biz bir şey
bilmiyoruz. Jandarma ka-
rakolunda cereyan eden bu
hadiseyi yürüten memurlar
yükardan gönderildiler. Biz
bir şey yapamayız.» de-
miş. Bunun üzerine kara-

kolun önünde biriken halk
jandarma karakolunda
dayak attıran ve vilayet-
ten gönderilen iki polise
D. P. başkanının «Vurun.
Mesuliyet bana aittir.» di-
ye tahrik ve emri üzerine,
kaymakam, C. Savaşıda
bu emre iştirak etmiş ve
kaymakam jandarmanın
eliinden zorla aldığı sün-
gü tüfikle halkın üzeri-
Devamı S. 2 de

**BURASI COP
RADYOSU**
Sevilen Türküler
Programı
— Okuyanlar —
FİKRİ APAYDIN:
Bir zamanlar maziye bak
Ne kadar şendik
TUFAN DOĞAN:
Başıma gelmedik hallerimi
kaldı
ATIF HACIPASAOĞLU:
Ne çileli başım var
MEHMET TOPRAK:
Hakkımızda devlet vermiş
fermanı
NEBİ ATALAY:
Ne idin güzelim...
HASAN GÜMÜŞÇÜ:
Getir berber getir
aynayı getir
NURİ CAYMAZ:
Her gece harda
Gönülüm hovarda
TAHSİN UZEL:
Hayal içinde geçti
Ömrü derbederim
HASAN GÜRBÜZ:
İki yudum daha var
yavaş yavaş
HAZİM GÖNEN:
Beni çekmişiyen dillerimi
kaldı

GEÇİM LİSTESİ
Şehrimizde yaşayan bir
memur vatandaşın geçim
durumu:
Aldığı maaş 200 Lira
Ev kirası 80 "
Elektrik 10 "
Sigorta ve Otobüs 40 "
Ayakkabı ve elbise
taksiti 60 "
Yediği para 10 "
Yekân 200 Lira
Bu vatandaşımız bir ay
müddetle on lira yemiş
olup, açlıktan nefesi kok-
maktadır.

SEN KİMSİN?
Mustafa N. ÇEVEN
Sen kimsin çocuk? Tanıyamadım seni ben.
Bir akşam karanlığında ciple geliyordun. Tam
ayağımın dibinde firen yaparak durdun. Yanın-
da bir kaç kişi daha vardı. Galiz küfürler sarfe-
diyordunuz. Ben sizi göremiyordum. Ama sesi-
nizi duyuyordum. «Başıma gelecekleri düşün» di-
ye bağırdıyordun sen. Görmek istiyordum seni.
Göremiyorum ki... Korkundan farları yakmıştın
çünkü. Gözlerim kamaşıyordu.
Bir gece vakti de güya baskın yaptın. Bilmem
cipteki kişimiydin? O dğilsen de, ona benziyor-
dun. Korkundan belliydi çünkü. Bana gör'nme-
den kaçmak istedin. Ama gördüm seni ben. Ben-
zin kül gibi olmuştu. Yakalanmıştın.
Sen beni susturmak istedin, susturamadın.
Gazetemi kötülemek istedin, sen kötülemek iste-
Devamı S. 2 de

**Tarihi Mesuliyetinize bir
yenisini eklemeyiniz**
Yeşilhisar hadisesi dolayısıyla Dahiliye
Vekâletine çekilen birçok telgraftan biri

Sayın Namık Gedik
Dahiliye Vekili
ANKARA
Yeşilhisarda üç vatan-
daşa bilâ lüzum ve zaruret
ateş açılmış ve muhtelif
yerlerinden yaralanmışlar-
dır. Hadiseye Vekâletini-
zin mes'ul makamları se-
bep olduğu için vatan-daş-

lar arasındaki endişe ve
huzursuzluk görülmemiş
dereceyi bulmuştur. Tari-
hi mes'uliyetinize bir ye-
nisinin eklenmemesi için
mütacasillerin a d a l e t
makamlarına teslim edil-
mesine delâlet buyurmanı-
zı saygılarımla rica ederim.
C.H.P. Kayseri İl Başkanı

**Sayın İsmet İnönü 2 Nisan 1960 Cumartesi Günü
Motorlu Trenle Şehrimize Gelecektir**

ÇİN
TÜRKİYE TÜRELERİNDİR

Pazar
3
NİSAN 1960
Sayı : 12 No. 626
Fiyatı 10 Kuruş

Hürriyet

GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE

YAZI ve TEKSİR
Makros, Rumlar İngilizlere karşı mukavemet daver etmiş, Dr. Küçük de bu ma karşı sert bir beyan vermiştir.

Kıbrıs karıştı Küçük acele asker istiyor

Dev Keban Barajı için diş yardım istiyor
Orta-Doğu'daki tabii gazlar Türkiye'ye den geçirilecek

Makarios, Rumları İngilizlere karşı mukavemet daver ediyor. Adada yeniden iç harp tehlikesi belirdi

ANKARA 2 (Hürriyet) — Hüsnü İnönü'nün Kıbrıs'ta bulunan askerlere hitab ettiği konuşma, adada yeniden iç harp tehlikesi belirdiği için de yardama sebep olmaktadır.

ANKARA 2 (Hürriyet) — Hüsnü İnönü'nün Kıbrıs'ta bulunan askerlere hitab ettiği konuşma, adada yeniden iç harp tehlikesi belirdiği için de yardama sebep olmaktadır.

Vekiller Ankara'ya çağırıldı

İktidar çevrelerinde büyük bir faaliyet var. Başvekil dün Riyaseticumhur köşkünde çalıştı

General White İstanbul'a geldi

Adliye Vekili Esaf Budakoğlu istifa etti

İnönü'nün, Kayseri gezisi hâdiseli oldu

Vali, kongreleri iptal etti. İnönü, Valinin teline rağmen yola çıktı. Tren 3 saatlik bir gecikmeden sonra saat 17.20 de Kayseri'ye vardı

Güneşte iniflâk olduğu anlaşıldı

Rasathane güneşteki lekelerin iniflâk ettiği tespit etti. Telsiz konuşmalar bu yüzden tamamen felce uğradı

Antalya bölgesini Almanlar turist cenneti haline getirecek

ANKARA 2 (Hürriyet) — Türkiye'nin Antalya bölgesini turist cenneti haline getirecekleri...

Adana Belediye Reisi Ahmet Kınık'ı lebrik etti

ANKARA 2 (Hürriyet) — Belediye Reisi Ahmet Kınık'ın...

CHP liler Adana Valisinden dâvacı

ANKARA 2 (Hürriyet) — CHP liler Adana Valisinden dâvacı...

Karımsın, baldızımı ve bacanağımı bıcakla yaraladı

REYKÖF Olayında 21 numarada...

Kardeş katli

ANKARA 2 (Hürriyet) — Kardeş katli...

Lale Kervanı Sınırda

ANKARA 2 (Hürriyet) — Lale Kervanı Sınırda...

Pazar
3
NİSAN
1960

Kuruluş tarihi
OCAK
1924

İdare Yeri İNÖNÜ MEYDANI
Telefon : Yazıhaneleri 3375

TÜRK SÖZÜ

Günlük Siyasi Gazete

Devlet Nüshası

Hava Raporu
İncirlik Meteoroloji İstasyonundan aldığımız malûmata göre bugün Adana ve civarında tahmini olarak:
Parçalı bulutlu, açık geçecek Rüzgârlar Kuzey doğudan hafif ve orta kuvvette esecek en yüksek hava sıcaklığı 22 derece civarında olacaktır.

İNÖNÜNÜN KAYSERİYE GİRMESİ YASAK EDİLDİ

İner. halkın arasında yürürüm diyen İsmet İnönüye Kayseriye girebilmesine ilgili makamlarca müsaade edildi

C.H.P. Genel Başkanını Kayseri istasyonunda Altmış bin kişi karşıladı ve hiç bir hâdise vuku bulmadı

"Kalkınan Türkiye"
Y. K. Karamehmetli
Demokrat Partinin seçtin kampanyalarına hazırladığı kitap gözlenemez bir hale girmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi, daha bir kaç ay evvelinden beri seçimlere gidişine sezmek ve kendine ona göre bir hamle hattı tayin etmekle büyük bir başarı gösterdi. Aktü teklifinde hüli avlanacağı iktidar seçen bu iş için toprak için ilerlerinden gelen yapımcılar. Muhalefetin taktik duşunu kah aya arak kah memnuniyet veya memnuniyet göstererek geçmekte gâlibdir.

Fakat D.P. İktidarını seçmesi, zamanaşığı evvelkilerden ne kadar Mücadele olduğunu bilen C.H.P. Muhalefeti bu oyuna gelmedi. Sallama mülahazasıyla müsaade gücünü arttırdı ve başkine kuvvet kaynağı olan hüli temasa girmesi de mümkündür. Bundan önde etti-meteciler kendisi için son derece cesaret verici ve iktidar partisi de bazı hayal kırıklığına uğruyor olsa gerçektir. Bu bakımdan demil-miş ki, iktidar partisi seçmesi yenilemek hususunda tereddide düşer ve hiç şüphesiz daha bir büyük yılın önüne sürüleceği bir iktidarın kalkışına sokulmaktadır.

Fakat D.P. İktidarını seçmesi bu tereddüt devri geçirmesine sebep yoktur. Fakat, bir büyük yıl sonra bu tereddütü barıştan artıran şartlar karşısında bulunacağına oza kim temin edilebilir. Memleketin hüli ve muall durumu bugün-ünden daha ziyade zorlaşmaktadır. Müdahaleci bir partiye bu tereddütü yarattığı hususları düşünmek müydi. Fakat, bu bakımdan demil-miş ki, iktidar partisi seçmesi D.P. İktidarını seçmesi müydi ki, yegâne propo-ziyonu olan inas ve memnuniyetle iliş etmiş oluyor. Onun için tereddütü düşünmüş bir adaletli partiye parçasına müydi, seçtin Kampanyasında müydi bir becerikli partiye müydi. Fakat, bu bakımdan demil-miş ki, iktidar partisi seçmesi müydi ki, yegâne propo-ziyonu olan inas ve memnuniyetle iliş etmiş oluyor. Onun için tereddütü düşünmüş bir adaletli partiye parçasına müydi, seçtin Kampanyasında müydi bir becerikli partiye müydi.

Kayseri 2 (Özel) C.H.P. bugün saat 7.30 da beraberle Genel Başkanı İsmet İnönü rinde C.H.P. Merkez kuruluşu ile ve milletvekilleri ol-duğu halde Motorlu Trenle Kayseriye hareket etmişlerdir. Fakat Kayseri'ye 45 km. mesafede bulunan Himmetli İstasyonuna gelince Vali Mustafa ve Jandarma Komutanı gelerek Valinin toplantıları yasak ettirince İnönü'nün Kayseri'ye girmek istemediğini söylediler. İnönü bu şekilde Durum Üçüncü.

C.H.P. Genel Başkanı İnönü bir gezisinde karşılanırken

Adliye Vekili istifa etti
Ankara 2 (Özel) Haber aldığımızı göre Adliye Vekili İsmet İnönü'nün istifa etmesi vukur edilmiştir. İsmet İnönü'nün istifa etmesi vukur edilmiştir. İsmet İnönü'nün istifa etmesi vukur edilmiştir.

Vali Turhan Kapanlı tumunu değiştirmeli
Adana Valisi ; Savcılığa şikâyet edildi netice merakla bekleniyor

Karşıyaka Haydarpaşa mahallesinde dün de müessif hâdiseler cereyan etmiştir. Adı geçen malûmata ve mahallide tutulan zaptı göre, Adana Valisi Turhan Kapanlı cuma akşamı saat 20.30 ortalarında Karşıyaka'da Hoca Nazir'i ziyaret etmiş ve astra fına D.P. İleri toplayarak tekrar rapor almak üzere müsaade edilmiş. Raporumuzun fazlalıkların, korkunç, Arkamızdayız. Onlar 9 aylık salar, siz de 9 aylık salar. Toplu varamız, tekler ta-ker yakalıyorak dövünüz. Sizlerin elleri kırılmak? Biz sizlerle beraberiz demiyor. Vali Turhan Kapanlı'nın bu sözleri üzerine D.P. İleri tekrar dün sabah C.H.P. İsmet İnönü'ye tevazü, tehdit ve hakarete bulunmuşlardır. rinde suç mahallinde polisler C.H.P. İleri müraعات ün-

İstanbulda 23 Avukat evvelki gün C.H.P. sine girinler ve kayıtlarını yaptırmağlardır. Yukarıdaki resim giriş belegele rinde İsmet İnönü C.H.P. İsmet İnönü'ye göstermektedir.

Güneşte büyük leke görüldü
Evvelki gün bütün dünya muhaberatisekteye uğradı

İstanbul 2 (a.s.) - Kandilli rasathanesinden bildirilmiştir. Rasathaneimiz, 26 Martten beri güneşte büyük bir leke grubu rasat etmekte idi. Diğer taraftan, miknatıs yazıcı cihazlarımız 31 Mart günü Türkiye saati ile 12.40 da oldukça ani başlayan bir man-

23 D.P. Li CHP. ye girdi
C.H.P. Büyükikiliği bozma gününde 23 valiyet başkanı den 23 valiyet D.P. den istifa ederek C.H.P. ye kayıt larını yaptırmışlardır. Altında kendisi imaları bu İnan vatandaşların inas ve soadılarını açıkladılar. Zeki Kartal, Veli Kartal, Sami Kartal, Yusuf Kartal, Sabri Kartal, Vedat Kartal, Hüma Kartal, Dursun Karal, İsmet Kartal, Mustafa Kartal, M. Kerem Kartal, Ege Kartal, Nuri Kartal, Hüma göddar Nallı Boz, Fatma Boz, Fatma Boz, Mustafa Boz, Mamur Kodlar, Urfaz Kodlar, Leyla Kodlar.

Resimde dünyaca tanınmış caz klarinetçisi Benny Goodman ve 16 yaşındaki kızı Rapsel evlerinde bir konser için çalıyorlar.

Birleşik Amerika bir rasat peyki fırlattı
Cape Canaveral 2 (a.s.) Birleşik Amerika'nın önde fir letmiş olduğu rasat peyki 400 mil yükseklikte bir mabre ke verilecek ve çektiği fotoğrafı alır gönderilecektir. Milli İnan araştırmaları bürosünden bildirilmiştir. Bu rasat peyki 30-40 saniye kadar araz etrafındaki mahallerinde dönmeye devam edecek fakat radyo cihazları ancak üç ay çalışabilirler. İnan adalarına göre feza istasyonlarından fırlatılan bu peyk, ve bundan sonra seri hâlinde fırlatılacak rasat peyki lerini sayarsanız bütün dünya merkezi olarak çalışacaklar. Her hal hava raporları vermek mümkün olacaktır. Televizyon ve İnan rasat peyki yerine kınaca "Tropos 11, adı verilen peyk iki televizyon kamerası ile Durum Üçüncü.

G İ D İ Ş A T
FATAY

H oca kapı önünde pastamla ile. Evvelkileri siz salımsız, diyemem. Fakat İnan baskı, bu memlekette kendi partinin haklarını devrinin aleliyle uzatmakla müydi.

Fazlâdellim ki muhaliflerin hak-hukuklarını ihlâle etmişlerdir. Bu hak-hukukları ihlâl edenlerdir. Bu hak-hukukları ihlâl edenlerdir. Bu hak-hukukları ihlâl edenlerdir.

K otu bir zihniyet var. Demokratların partisi İnan'ın hüli ile çökürken söylemek zor sayılmaz. İnan'ın hüli ile çökürken söylemek zor sayılmaz. İnan'ın hüli ile çökürken söylemek zor sayılmaz.

Nisan 1960

EGEMENLİK ULUSUNDUR

Posta adresi: Çarşı Çarşısı
Ticari Adres: Ankara
Yan Adres: 10000
İletişim: 10000
Fiyatı (50) Kuruşdur. No: 10000

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

KURUCU KEMAL ATATÜRK

Devlet Nişanlı

541

HERGÜN SİZE AZ PARA İLE ÇOK İŞ GÖRÜR

Yüzbini bulan bir vatandaş topluluğunun tezahüratı arasında

İSMET İNÖNÜ KAYSERİ'YE GİRDİ

Dün sabah Ankaradan hareket eden Mototren, Himmetdede istasyonunda ilgilerin kanunsuz emirlerine uyularak, Niğdeden getirilen süngü takımı askeri birliklerin ablukasıyla üç saat durduruldu ve İnönü'nün Kayseriye girmesine mâni olunmak istendi, Kayseriye girmemesini isteyen ve yazılı bir emir gösteren vali muavini İnönü'den şu cevabı aldı

Emir kanunsuzdur, Uşak Valisi sizin gibi memurlara beni öldürtmek için emir verdi, onlar şerefli idiler, vatansaver subaydılar, bu emri dinlemediler

«İnerim, yaya giderim ve halkın içine girerim»

İNÖNÜ BUGÜN ANKARA'YA DÖNÜYOR

İNÖNÜ'NÜN VALİNİN TELGRAFINA CEVABI

«Milletvekili, Parti Başkanı ve kanuna hürmetkâr bir vatandaş olarak Kayseriye hareket ediyorum, hâdiseleri yerinde müşahade etmek mecburiyetindeyim»

İNÖNÜ'NÜN VALİNİN TELGRAFINA CEVABI

«Kayseriye geliyorum»

«Milletvekili, Parti Başkanı ve kanuna hürmetkâr bir vatandaş olarak Kayseriye hareket ediyorum, hâdiseleri yerinde müşahade etmek mecburiyetindeyim»

D. P. iktidarı vatandaş deri ve ızdırabı ile ilgisini kesmiştir

C. H. P. Genel Sekreteri İsmail Rüstü Aksal'dı onbinlerce Hatay'lı sevgi tezahüratı ile karşıladı

Meclis yarın toplanıyor

C.H.P. Meclis Grubu idare Heyeti ve Ünamı Heyet toplantıları

Bu Kınık O Kınıktır

Adliye Vekili dün istifa etti

Budakoğlundan başolan bakanlığın Ağır Mebusu Celal Yardımcı getirildi

Bakanlar Kurulu dün toplanamadı

Kayseri Valisine çekilen protesto telgrafın

«Kaderinizi tarihin hükmüne bırakıyoruz»

İstanbul C.H.P. teşkilatına basırcan üniversite gençliği, gerekirse Kayseriye gimeye hazırdıkları bildirdiler

Kayseri'de sıkı tedbirler

Ek 7. İsmet İnönü'nün Kayseri gezisi sonrasında Kayseri'de yayınlanan gazetelerin geziye karşı müşterek tutumlarını haber eden gazete.

Hakimiyet

GÜNLÜK SİYASİ MÜSTAKİL GAZETE

ÇARŞAMBA 13 NISAN 1960

Tel : 10 - Sayı : 2809
Fiyatı : 15 Kuruş

Yazı İşleri Müdürü
Abdullah Sateoğlu

İDARE YERİ
Mata Caddesi No: 10
TELEFON : 1077
P. K. No: 80 - Kayseri

Mübaaalet
Şaban SARIYILDIZ

Menderes ya'ya gidiyor

Başvekilin [Rusya'ya ziyatini müteahhip Sovyetler Birliği Başvekilii Nikita Kruşçev de Türkiye'ye gektir.

13 Nisan Bayramı başladı

yakında tesbit olunacak

ene ve gösterilere irak edecek olan öğren erle yavrurkurtlar, bağlı lundukları okullarda öğ tmenlerinin nezareti al- ldu provalarına başlamış lunmaktadırlar.

Diger taraftan, bayra a geçen yıllara nisabetle ene daha parlak bir kilde kullanılması için rekli bütün tedbirler saacaktır.

13 Nisan Kupası hakaları

apılacak olan
ksör katılacak

ılacak olan müsabaka a Erciyes. Altındividen Şümrer Boks Takımları mensup 30 seçkin bok tştirak edecektir.

Müsabakaların oldukça rihli ve heyecanlı geçe- fi tahmin olunmaktadır.

Muhalefet Liderinin Kayseri Seyahati ile ilgili hadiseler hakkında Kayseri Gazetecilerinin Müşterek Tebliği

Kanunları, onu tatbik ile mükellef idare amirleri değil bizzat Halk Partisi Lideri ve Meb'uslarla mensupları çiğnemişlerdir.

Muhalefet Lideri İsmet İnönü'nün 2 Nisan 1960 Tarihinde Kayseriyi ziyaretleri mürasebetile vukub olan hadiselerle ilgili olarak bizler, aşağıda imzaları bulunan Kayseri Gazetecileri hadisesleri dikkat, teenni ve hassasiyetle takip etmiş hadise- lerin iç yüzünü çok yakından ve tamamen bittaraf olaraı tesbit etmiş memleketi çocukları salafile, mühterem görüşümüzde muhterem umumî efkâra arz etmevi ve hâdiseleri hukuki cephesile hakiki olarak belirtmeyi vazife telakki ettik.

Bugüne kadar beklentimizizin sebepleri ara- sında bilhassa şu iki hususa zikredilmesini zarurî görmekteyiz :

1 Halk toplulukları üzerinde hasıl olan psi- kolojik tesirlerin zail olması ve binnetice vatan- daşlarımızın hâdiseleri objektif bir gözle tetkik ve mütaâla edebilmelerine imkân vermek.

2 Bu mevzu ile ilgili olarak basında yer alan ve maalesef üzüler ek kaydetmek zorundayız ki, büyük bir ekseriyetle hakikatleri aksettirmekten çok uzak bulunan neşriyatın sona ermesini müte- akip muhterem vatandaşlarımızı sihatli bir gör- rüğe hâdiseyi aksettirmek.

Şöyle ki :

1. Her ne kadar Teşkilâtı Esasiye Kanununun 70 inci maddesi seyahat hürriyetinin Türklerin tabii hukukundan olduğunu tasvir etmekte ise de aynı kanunun 68 inci maddesi «Hukuku tabiiyeden olan hürriyetin herkes için hudutları, başkanları- nın hudud-u hürriyetidir.» demekle bu hürriyetin alabildiğine serbest olmayıp mahdut bulunduğunu ifade etmektedir. Keza 69 uncu maddesi de «Türk ler kanun nazarında müsavi ve bilâ istisna kanu- na riayetle mükelleflerdir Her türlü zümre, sınıf, aile ve fert imtiyazları mülgâ ve memnudur.» demek suretile Anayasadan gayri riayetle mükel- lef olunan başka kanunlar da bulunduğunu ve bu kanunlara, imtiyazsız her ferdin itaata mecbur olduğunu emretmektedir.

2 Muhalefete mensup zevat ve bir kısım matbuatın «kanunların çiğnendiği» yolundaki iddi- aları gözden geçirilmiş ve hadisenin hukuki cep- hesi âzerinde şu neticeye varılmıştır :

31 Temmuz 1949 tarihinde yürürlüğe giren 5442 sayılı İl İdareleri Kanununun 11 inci maddesi «Vali il sınırları içinde suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır, il sınırları içinde huzur ve güvenliğin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindedir.» demek suretile âmme intiza- mı, huzur ve güven tesisi ve suç işlenmesi mâ lâhazaları ile her türlü mani tedbirleri almak vazife ve yetkisi verilmiştir. Keza aynı kanun un 9 uncu maddesi «Vali Kanun, tüzük, yönet- melik ve hükümet kararlarının uygulanmasını sağlamak ve bakanlıkların talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tedbirleri almaya yetkilidir. llin her yönden genel idare ve genel gidışini dü- zenlemekte sorumludur.» Şeklindeki amir hüküm lerile de her tedbire başvurulabileceğini ve bu tedbirlere herkesin Anayasa gereğince riayete mecbur olduğunu, istisna ve imtiyaz olmadığını açıkça belirtmekte ve 6761 sayılı kanunun 12 inci maddesinin (f) fıkrası da zabıtaca alınan bu gibi tedbirlere riayetsizliği ceza tehdidi altında men etmektedir. Teşkilâtı Esasiye Kanununun 70 ve

103 üncü maddelerine hürmet edilmesini isteyen- lardan, aynı kanunun 69 urcu maddesine müste- niden 5442 ve 6761 sayılı kanunlara da saygı gösterilmesini istemek ırz, can ve mal emniyetin- den mes'ul bir valinin ez tabii meşru bir hakkı olarak mütaâla edilmmiştir.

3 1949 yılında tedvii edilen ve yukarıda bazı maddeleri aynı yasılmış bulunan İl İdareleri ka- sunu Anayasasının 70 ve 103 üncü maddelerine muhalife, müsebbib ve mes'ulü C.H.P. İktidari- dir. Muvaafaka yapılarık kanunun mes'uliyet meyyideli amir hükümlerinin icra ve infazıdır. Buna ilâveten varid olmamakla beraber teşkilâtı esasiye gibi umumî bir kanunla il İdareleri gibi hususî bir kanunun tesvusu halinde hususî kanun hükümleri tatbiki lâzım geleceğini umı ml bir hukuk prensibi olduğu herkesin malûmudur. GÖ- rülüyor ki, ortada bazı şahıslar tarafından söy- lendiği veya yazıldığı gibi gayri kanunî muame- leler yapılmamış, kanunların çok açık ve pek sa- rih hükümleri tatbik edilmiştir.

Bu arada şu hususa da belirtmek bir mecbu- riyet hâllini almıştır :

Himmetdede İstasyonunda kendisini tekrar ihaz ve telgrafna vilâyetçe yazılan cevap nazı- kâne bir şekilde tevdi edilirken kanunlara hür- metkâr olduğunu beyan eden muhalefet parti- li lideri cevabı yırtmak suretile muğareî kaldelerini çiğnemekle kalmamış, kanun emrine mühalif ha- reket etmekten de kaçınmamıştır. Kanuna olan samimi hürmete tezad teşkil eden bu fiili tezahür- rân sebep ve mânasızı efkârı umumiyetle is'an ve taktirlerine terk ediyoruz.

4 Umamî efkârı tenvir bakımından seyahat hürriyetinin men'î veya muhalefetin tabirince yol kasma hâdisesinin tazvihî zarureti de belir- mektedir,

Muhalefet Lideri ve beraberindeki zevat 3 Nisan 1960 Pazart günü İncesu ve Yeşilhisar tari- kile Niğdeye gitmek istemiş, pek yakın zamanda vukûa gelen asayişe müessir ve müessil hadise- lerin zühuruna mebai o istikamette alınan mani tedbirler gereğince Niğde'ye Başköy—Ürgüp ve Nevşehir şosesi ile gilmelerinde serbest oldukları bildirilmiştir. O yoldan gitmeyip beklmeleri kendi arzularından ileri gelmiştir. Gazetelerdeki hâdisat bu tavsiyeye riayet edilmemesinden zühur etmiştir.

5. Netice itibarile mahallin mülkiye Amiri ka- nun ve nizamları harfiyyen tatbik etmekle İl İdareleri Kanununun 9 uncu maddesinin (a) fıkrası- ndaki sarahat gereğince vazifesini bi hakkın ha- susa çerçevesi içerisinde yapmıştır.

Kanun anlayışında kaadi veya gayri kaadi kusurlar olduğunu iddia edenleri ve Anayasaya saygı besleyenleri mâğalâta yollarına sapıtıranla- rın veya bilizat sapanların bu hareketleri teessüre şayan görülmüştür.

Netice itibarile 2 ve 3 Nisan 1960 günleri cereyan eden hâdiselerle ilgili olarak idarî ma- kamalara kanunların tatbik edildiği ve kanun dışı hiçbir yola tevessül olunmadığı ve şayet ortada bir kanun çiğnenme fiili mevcut ise bunun bilizat Muhalefet Lideri ve mebuslarına aid olduğu kana- tında bulunduğumuzu muhterim umumî efkâra saygılarımızla arz etmeyi bir vazife bilmekteyiz..

Yeni Kayseri İstiklal Hâkimiyet Erciyes Telgraf Bugötek
Gazeteleri

Ek 8. Kayseri Valiliğinin, İçişleri Bakanlığına Yeşilhisar Olaylarında görev alan bazı memurları ödüllendirdiğine dair yazdığı resmi yazı.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

606/3

EK-89

84/T

Dahiliye Vekâletine

Önemli işler 28/3/1960 tarihli ve 64 sayılı
telsiz karşılığıdır.

Kayseri Ziraat bankası emrine gönderilen
(3000) Lira alınarak ,

1000 Lirası Yeşilhisar kaymakamı Nurri Erdem
1000 Lirası 500 zer lira itibarile , Polis
memuru Kadir Yücedağ ve Necati Soyuyüceye
1000 Lirası keza 500 zer liradan Jandarma Enba-
sisi İhsan Aksu ve Jandarma eri Yaşar
Akvahtetle verilmiş , alınan (5) kta
imza/senetleri ilişik olarak sunulmuştur.

Bilgilerine saygı ile arz ederim.

1/4/1960

Kayseri Valisi
Ahmet Kınık

Eki/ 5. kta senet

2046305

83

Ek 9. Kayseri CHP İl başkanlığının yıllık kongreleri ile ilgili Kayseri Valiliğine verdiği dilekçe.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
CUMHURİYET HALK PARTİSİ
KAYSERİ
İl İdare Kurulu Başkanlığı
Sayı :
25

EK-133
Pina
1/T

31/3/960

Vilayet Makamı Yüksek Katına

Kayseri

Mutad yıllık kongremiz 3 Nisan 960 tarihinde Pazar günü
saat 8 de Kayseri Ten sinemasında aktedilecektir.

Bilgi edinilmesini rica ederim.Saygılarımla.

C.H.P Kayseri İl Başkanı
Avukat Muzaffer Attaroğlu

M. Attaroğlu

4152
Emir id.
2.4.960

Vali'y.

[Signature]

Vürudü
2.4.960 saat
11,45

13

010	09			204630	5
-----	----	--	--	--------	---

21

Ek 10. İsmet İnönü'nün Kayseri Valisi Ahmet Kınık'a Kayseri'ye geleceğine dair çektiği telgraf.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

PTT TELGRAF YOL

YILDIRIM BAY AHMET KINIK VALI KAYSERİ =

24.10.1960

Sıra No: 20

++57 ANKARA YENİSEHIR 8109 118 2 4 1960 0900

KONGREYİ MEN ETTİĞİNİZİ BİLDİRİYORSUNUZ KONGRE YAPILAMIYACAĞINI PARTİ MERKEZİNE TEBLİĞ ETTİM ÖRFLİ DARE İLAN ÖLUNMADIGINA GÖRE TABİİ VE UMUMİ AKHAMA RIYET ÖLUNMASI MAKAMINIZ VE BUTUN SELAHİYET SAHİPLERİ

FK-1421

P.T.T. TELGRAF YOL (ÖRNEK İEB 1)

DEVLET TELGRAF MUHABERATINDAN DOLAYI MERSULİYET KABUL ETMEZ

ADRES:

MİLLET MECLİSİNE AKSETTİRİLMESİ MUKARRER TAHKİKATIMIZA GÖRE YESİLHISAR HADİSESİNİN MAĞDURLARI SİLAHLI TECAVUZE MAZUR ÖLAN SİLAHSIZ VE MASUM HALKTIR BU PEÇİ HADİSEDE BUYUK MESULİYETE MUHATAP ÖLAN ZATIALINIZINKANUNLAR DISINDA HAREKET EDİLMEMESİNİ TEMİN ETMEK VAZİPESİNDE ÖLDÜĞÜNÜZÜ KAYDETMEK ZARURİDİR CUMHURİYET HALK PARTİSİ MENSUPLARINA TELGRAFİNİZDA TEVCİH ETTİĞİNİZ İHTİMLER HAKSIZ VE ANÇAK RESMİ VAZİPESİNİ PARTİZANLIK TESİRİNDE BULUNDURAN MAKAM SAHİPLERİNİN ESEF VERİCİ HUKUMLERİDİR MİLLET VEKİLİ PARTİ BASKANI VE KANUNA

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

P.T.T. TELGRAF YOL (ÖRNEK İEB 1)

DEVLET TELGRAF MUHABERATINDAN DOLAYI MERSULİYET KABUL ETMEZ

ADRES:

SERVIS SAHİTLERİ

MURMETKAR BİR VATANDAS ÖLARAK KAYSERİYE HAREKET EDİYÖRUM ÖRADA HADİSELERİN HADİSELERİ YERİNDE MUSAHADE VE TETKİ ETMEYE MECBURUM CEVAP ÖLARAK KAYSERİ VALİSİNE ARZ EDİLMİSTİR == İSMET İNÖNÜ +

Sıra No: 1030 de alınmıştır +KL YILDIRIM ++++++

010 09

12/10/60

Ek 11. Kayseri Valisi Ahmet Kınık'ın, İsmet İnönü'nün Kayseri gezisinden önce tedbir olarak Kayseri Polis Okulu Müdürlüğünden 100 polis stajyerinin Emniyet kadrosuna dâhil edilme isteğini bildiren resmi yazısı.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

655

EK-136
2 4 60

: 100 Polis stajyerinin gönderilmesi H.

16/1 T $\frac{Lina}{2}$

Kayseri Polis Okulu Müdürlüğüne

C. Halk Partisi Kayseri Vilâyet İdare Hey'tince yapılmak istenen Vilâyet kongresi görülen lüzuma binaen menedilmiştir.

Bu men'e aykırı herhangi bir hareketi önlemek maksadıyla , Vilâyetimiz Emniyet kadrosunu takviye etmek üzere okulunuz kadrosunda 100 Polis M. stajyerinin heman Emniyet Müdürlüğüne gönderilmesini ehemmiyetle rica ederim.

Vali
Ahmet Kınık

AK

13

18

010	09			204	630	5
-----	----	--	--	-----	-----	---

Ek 12. Kayseri CHP İl Başkanlığının İncesu Cumhuriyet Savcılığına, İncesu'da CHP konvoyunun durdurulmasına dair şikâyet dilekçesi.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

99/6

İncesu P. M. M. S.
Yüksek Makama

Bu gün saat 9.50 de C. H. P. Genel Başkan Kayseri - İncesu - Niğde yolu ile Ankara'ya dönüşünde, kendim hanım eşimle beraber arabam ile refakatimde Milletvekilleri ve C. H. P. Genel Sekreter yardımcılarının taşıyan arabalar selâyetten gönderilen askerî nesâitle şal ve kâşinin tutularak gönderilmesine ve bu suretle ana yasanın teminatı altındaki Seyhat hürriyetine mani olmaktadır. Bu suçun takibatı icrasına suçun denanına mani olacağımı ve talep edeceğim, bu hususta gösterilecek alakayı, makamınız ve şahısların sorumluluğunu ve vukufunuzu terk ettiğimize bildiririz.

3. mayıs 1960
Kayseri C. H. P. İl Başkanı

10 09 2046305

13

3

1

69

Ek 13. İstanbul Beyazıt CHP İlçe Başkanı Orhan Birgit'in İsmet İnönü'ye İncesu Hadiselerinde üniversite öğrencileri ile birlikte yardım teklifinde bulunan telgraf.

DEVLET ARŞİVİ VE İSTİSNA İZİNLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

TELGRAF

Devlet tel.raf muhaberatından dolayı mesuliyet kabul etmez.

Adres:.....Yıldırım

Takipidir:.....

Sayın İsmet İnönü İncesu Kayseri

YOL
Servis işaretleri

45

Sıra No.	İlk merkez	No.	KELİME	VERİLDİĞİ		RESMİ	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI		İMZA
				Tarih	Saat			Tarih	Saat	
45	İstanbul Fono tel	9230	29	3/4/960	15	HUSUSİ				

Teskilatımıza mensup Üniversiteliler durumu dakika dakika takip ederak emrinizi bekliyoruz.gele limmi, saygılar.

Cumhuriyet.halk partisi.bayazıt ilçe başkanı Orhan Birgit

aslı gibidir.
4/4/960

md.v.
B. Birgit

204 670 5

13

35

Ek 14. Kayseri Valiliğinin 5. Yurtiçi Bölge Komutanlığına CHP konvoyunun önünün açılması ve hangi güzergâhı takip edeceğini bildiren resmi yazısı.

T. C. DEVLET RESMİ YAZI KAYSERİ İLİ Emniyet Müdürlüğü
Sube (1) Sayı: 421

DEVLET RESMİ YAZI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ CUMHURİYET ARŞİVİ
Sırası kaldırıldı

EK-127
Lina
13

28/7

5. ci Yurtiçi Bölge Kumandanlığına

1 - 3/4/1960 günü saat 18,15 de yol açılmıştır. Kafile Başköy-Ürgüp-Nevşehir- Niğde yolu ile Ankara'ya, gidecektir.
2 - Başköy 4 yol kavşağının bir an evvel kapatılması için askeri tedbirlerin alınmasını saygı ile rica ederim. 3/4/1960

- 6 -

Vali
Ahmet Kınık

alokun .
emi 86.
P. 76.
S. Gökyay

13

27

010	09			204670	S. Gökyay
-----	----	--	--	--------	-----------

Ek 15.Himmetdede İstasyonunda, Kayseri Vali Yardımcısı Şükrü Kenanoğlu ve İsmet İnönü arasında geçen münakaşayı gösteren fotoğraf.

BCA Yer No: 010.09.205.632.3.

Ek 16. Yassıda Duruşmaları, Kayseri Olayları Davasında mahkeme salonundan bir görünüm.

BCA Yer No: 010.09.205.632.3.

Ek 17. Kayseri Olayları Davasında Celal Bayar ve Adnan Menderes'in aynı karede yer aldığı fotoğraf.

BCA Yer No: 010.09.205.632.3.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Mehmet METİN

Uyruğu: TC

Doğum Yeri ve Tarihi: Pınarbaşı 10.08.1978

Tel: 0 532 132 1583

E-posta:m.metin1978@gmail.com

Yazışma Adresi: Yenidoğan Mah. Kayabağlar Cad. 33/13 Talas/ KAYSERİ

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	Pınarbaşı Lisesi	20.06.1997
Lisans	KSÜ Fen Edebiyat Fakültesi Tarih	20.08.2001

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2002-2012	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen
2012- ...	Milli Eğitim Bakanlığı	Okul Yöneticisi

YABANCI DİL

İngilizce